

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

Εργαστήριο Γνώσης και Αβεβαιότητας

Μεταπτυχιακή Εργασία

Βιβλιογραφική επισκόπηση των soft skills

Μαρία Γαλανοπούλου
2022202302005

Επιβλέπων:

Μανόλης Γουάλλες
Καθηγητής

Τρίπολη, Φεβρουάριος, 2025

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 19η Φεβρουαρίου 2025

Μανόλης Γουάλλες
Καθηγητής

Κώστας Πέππας
Αναπληρωτής Καθηγητής

Βασίλης Πουλόπουλος
Αναπληρωτής Καθηγητής

.....

Μαρία Γαλανοπούλου
Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Copyright © ,Μαρία Γαλανοπούλου 2024
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευτεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε σε συνεργασία με το Εργαστήριο Γνώσης και Αβεβαιότητας (ΓΑΒ LAB).

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία περιλαμβάνει μια συστηματική βιβλιογραφική επισκόπηση του πεδίου των soft skills. Τα soft skills αποτελούν τις δεξιότητες, οι οποίες αφορούν στην επικοινωνία, τη συνεργασία, την ηγεσία, τη δημιουργικότητα, την προσαρμοστικότητα, την επίλυση προβλημάτων και τη διαχείριση συγκρούσεων. Η ανάπτυξη των παραπάνω δεξιοτήτων έχει αποδειχθεί πως επιδρά θετικά σε πολλούς τομείς της καθημερινότητας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν διάφοροι τομείς, όπως η εκπαίδευση, η εργασία και η υγεία.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι τα προηγούμενα χρόνια οι άνθρωποι επικεντρώνονταν στην ανάπτυξη των hard skills (π.χ πτυχία Ανώτερης/Ανώτατης Εκπαίδευσης και πιστοποιητικά ξένων γλωσσών), καθώς θεωρούσαν ότι έτσι θα κατέχουν τα απαραίτητα εφόδια προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, λόγω της πανδημίας του Covid-19, τα soft skills έχουν αποκτήσει καίριο ρόλο και θέτουν συνεχώς νέες προκλήσεις στις ανθρώπινες σχέσεις και αλληλεπιδράσεις σε κοινωνικό και εργασιακό επίπεδο. Η ανάγκη για συνεργασία και επικοινωνία εξ' αποστάσεως, αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα μεταβολής της σημασίας των soft skills. Οι άνθρωποι κατανόησαν την ανάγκη της ενίσχυσης των soft skills τους, προκειμένου να είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν στις κοινωνικές απαιτήσεις της σύγχρονης πραγματικότητας.

Η βιβλιογραφική επισκόπηση πραγματοποιείται μέσω αναζήτησης στο εργαλείο Google Scholar, προκειμένου να συγκεντρωθούν πηγές που αφορούν στα soft skills. Για το σκοπό αυτό, χρησιμοποιείται το ερώτημα “soft skills” και οι πηγές περιορίζονται σε δημοσιεύσεις από το έτος 2022 έως και το έτος 2024. Στη μελέτη περιλαμβάνονται άρθρα που έχουν δημοσιευθεί σε περιοδικά μετά από κρίση και είναι ελεύθερα διαθέσιμα (open access). Στη συνέχεια, διενεργείται κατηγοριοποίηση των πηγών ανάλογα με τον τομέα στον οποίο αναφέρονται. Τέλος, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η σημασία του κάθε soft skill, μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τον τομέα ή το περιβάλλον που εξετάζεται.

Abstract

This thesis includes a systematic literature review of the field of soft skills. Soft skills are skills related to communication, collaboration, leadership, creativity, adaptability, problem solving and conflict management. The development of the above skills has been proven to have a positive effect in many areas of everyday life. Typical examples are various sectors, such as education, work and health.

It is important to mention that in previous years, people focused on the development of hard skills (e.g. Higher/Higher Education degrees and foreign language certificates), as they thought that this way they would have the necessary resources to cope with the demands of the labor market. However, in recent years, due to the Covid-19 pandemic, soft skills have acquired a key role and constantly pose new challenges to human relationships and interactions at a social and work level. The need for collaboration and remote communication was a decisive factor in changing the importance of soft skills. People understood the need to strengthen their soft skills in order to be able to cope with the social demands of modern reality.

The bibliographic review is carried out through a search in the Google Scholar tool, in order to collect sources related to soft skills. For this purpose, the query "soft skills" is used and the sources are limited to publications from the year 2022 to the year 2024. The study includes articles that have been published in journals after the crisis and are freely available (open access). The sources are then categorized according to the field they refer to. Finally, it is important to mention that the importance of each soft skill may differ depending on the sector or environment under consideration.

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	1
1 Η έννοια των soft skills	3
2 Hard skills και η σχέση τους με τα soft skills	9
2.1 Η έννοια των hard skills	9
2.2 Η σύγκριση μεταξύ hard και soft skills	10
2.3 Η ισορροπία μεταξύ των δύο ειδών δεξιοτήτων σε διάφορους τομείς	10
3 Οι επιδράσεις του Covid-19 στα soft skills	13
3.1 Η επιβολή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, τα πλεονεκτήματά και τα μειονεκτήματά της	13
3.2 Η εξ' αποστάσεως εργασία σε διάφορους τομείς λόγω covid-19	14
4 Τα χρήσιμα soft skills στον τομέα της υγείας	17
5 Πώς η σύγχρονη κοινωνία και η ανάπτυξη της Τεχνητής Νοημοσύνης επηρεάζουν τα soft skills	21
5.1 21ος αιώνας	21
5.2 Η ανάπτυξη της Τεχνητής νοημοσύνης τη σύγχρονη εποχή	22
6 Η επίδραση του φύλου στα soft skills	23
7 Soft skills στον εργασιακό τομέα	25
7.1 Επαγγελματική ετοιμότητα	25
7.1.1 Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας	28
7.1.2 Μηχανικοί	29
7.1.3 Μεταποιητικές εταιρείες	29
7.1.4 Δημιουργικές τεχνολογίες	29
7.1.5 Ψηφιακό Μάρκετινγκ	29
7.1.6 Εκπαιδευτικός τομέας	30
7.1.7 Διοίκηση επιχειρήσεων	30
7.1.8 Λογιστική	31
7.1.9 Φαρμακοβιομηχανία	31
7.1.10 Δημοσιογραφία	31
7.1.11 Συνταξιοδότηση	32
7.2 Το χάσμα δεξιοτήτων στον εργασιακό χώρο	32

8 Soft skills στον εκπαιδευτικό τομέα	35
8.1 Τα soft skills ανά επίπεδο εκπαίδευσης	35
8.1.1 Προσχολική εκπαίδευση	35
8.1.2 Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	36
8.1.3 Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	36
8.1.4 Τριτοβάθμια εκπαίδευση	38
8.2 Τα soft skills στη φυσική αγωγή	40
8.3 Τα soft skills στην περιβαλλοντική εκπαίδευση	41
8.4 Τα soft skills στην ψυχοεκπαίδευση	41
9 Συμπεράσματα	43
Βιβλιογραφία	45

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τα soft skills, τα οποία αποτελούν θέμα αιχμής στο σύγχρονο κόσμο. Ο όρος soft skills αναφέρεται σε δεξιότητες του ανθρώπου, που αφορούν δεξιότητες, όπως η επικοινωνία, η συνεργασία, η ηγεσία, η επίλυση συγκρούσεων, η προσαρμοστικότητα, η αυτογνωσία και η συναισθηματική νοημοσύνη. [Vol+22]

Λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας και της ψηφιακής επανάστασης, τα τελευταία χρόνια, έχουν πραγματοποιηθεί αλλαγές στον εργασιακό χώρο. [Juá+22] Οι εργαζόμενοι για να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας χρειάζονται να έχουν ανεπτυγμένα soft skills. Αν και γενικότερα, επικρατούσε η άποψη ότι οι τεχνικές και γνωστικές δεξιότητες, δηλαδή τα hard skills, είναι αναγκαίες για την απόκτηση εργασίας, τα τελευταία χρόνια θεωρείται ότι τα υποψήφια προς εργασία άτομα πρέπει να χαρακτηρίζονται από ένα συνδυασμό τόσο hard skills, όσο και soft skills. [Kum+22] Τα hard skills μπορεί να ωθούν στην επιλογή των ατόμων για την πραγματοποίηση μιας συνέντευξης και την απόκτηση της θέσης εργασίας, αλλά τα soft skills είναι ο λόγος που θα διατηρηθεί αυτή η θέση στη συνέχεια. Επιπλέον, λόγω του covid-19 οι άνθρωποι βίωσαν πρωτόγνωρες καταστάσεις. Οι περισσότερες εργασίες εκτελούνταν εξ' αποστάσεως σε διάφορους τομείς του εργασιακού χώρου. [Vas+24] Η εκπαίδευση διακόπηκε για ένα χρονικό διάστημα και έπειτα πραγματοποιούνταν εξ' αποστάσεως, μέσω διαδικτυακών μαθημάτων και ασύγχρονης εκπαίδευσης. [Zhu+22]

Για να είναι σε θέση, λοιπόν, ο κόσμος να ανταπεξέλθει στις νέες συνθήκες λόγω της πανδημίας, ήταν ανάγκη να αναπτύξει τα soft skills, καθώς χρειάζονταν οι επικοινωνιακές δεξιότητες, οι δεξιότητες συνεργασίας και οι δεξιότητες διαχείρισης συγκρούσεων. Έτσι, τα soft skills αναδεικνύονται κεντρικό ζήτημα, αφού γίνεται προσπάθεια να κατανοηθούν πλήρως η σημασία και η χρησιμότητά τους. Τα soft skills είναι ιδιαίτερα σημαντικά και στον εκπαιδευτικό τομέα. Μέσω των soft skills, διαμορφώνονται συνθήκες ευελιξίας στην εκπαίδευση. Οι εκπαιδευτικοί χρειάζονται δεξιότητες, όπως προσαρμοστικότητα, συναισθηματική νοημοσύνη, συνεργασία και ευελιξία, για να επιτελέσουν επιτυχώς το έργο τους. [Bok24] Εκτός αυτού, οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων είναι ικανοί να αναπτύξουν τα soft skills των μαθητών, είτε ενσωματώνοντάς τα στα μαθήματα που πραγματοποιούν, είτε διδάσκοντάς τα ξεχωριστά. [AI-23] Τα soft skills γενικότερα επηρεάζουν την αλληλεπίδραση των ατόμων με τον περίγυρό τους και η ανάπτυξή τους ωθεί τα άτομα σε επιτυχία και αρμονία σε κοινωνικό και ψυχολογικό επίπεδο. [AI-23] Η συγκεκριμένη εργασία προσφέρει μία βιβλιογραφική επισκόπηση των soft skills, όπου εξετάζεται η έννοια, η σημασία τους, η επίδραση του covid-19 σε αυτά, οι δεξιότητες που χρειάζονται οι εργαζόμενοι στην αγορά εργασίας, στον υγειονομικό και εκπαιδευτικό τομέα, η επίδραση της τεχνολογίας στα soft skills και τυχόν διαφορές στην ανάπτυξή τους ανάλογα με το φύλο.

Προκειμένου να συγκεντρωθούν πηγές που αφορούν στα soft skills, πραγματοποιήθηκε αναζήτηση πηγών μέσω του εργαλείου Google Scholar, χρησιμοποιώντας το ερώτημα “soft skills” και οι πηγές περιορίστηκαν σε δημοσιεύσεις από το έτος 2022 έως και το έτος 2024. Στη συνέχεια, οι πηγές περιορίστηκαν και συγκεντρώθηκαν αυτές που αποτελούσαν άρθρα, αναρτημένα σε περιοδικά, ελεύθερα διαθέσιμα και σχετίζονταν απόλυτα με το θέμα. Έπειτα τα άρθρα κατηγοριοποιήθηκαν ανάλογα με το περιεχόμενό τους. Κάποια από αυτά ανήκουν σε περισσότερες από μία κατηγορίες.

Η εργασία αποτελείται από 8 κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια των soft skills και αναφέρονται διάφοροι ορισμοί που τους έχουν αποδοθεί, καθώς και το πόσο σημαντικά θεωρούνται σε διάφορους τομείς. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται επεξήγηση των hard skills και της σχέσης τους με τα soft skills. Το τρίτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στο πώς ο covid-19 επηρέασε τα soft skills, λόγω της εξ' αποστάσεως εργασίας και εκπαίδευσης που επιβλήθηκαν. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται τα soft skills, που είναι χρήσιμα στον υγειονομικό τομέα. Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι απόψεις σχετικά με το πώς η σύγχρονη κοινωνία και η εξέλιξη της Τεχνητής Νοημοσύνης επηρεάζουν τα soft skills. Στο έκτο κεφάλαιο αναφέρονται οι διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα σχετικά με την ανάπτυξη των soft skills. Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα soft skills που είναι χρήσιμα στον εργασιακό χώρο και δίνονται παραδείγματα από συγκεκριμένους τομείς σχετικά με το ποια soft skills θεωρούνται σημαντικά σε καθέ έναν από αυτούς. Στο όγδοο κεφάλαιο αναλύονται τα soft skills στον εκπαιδευτικό τομέα και συγκεκριμένα ποια soft skills χρειάζονται σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης από προσχολική έως και τριτοβάθμια, στην φυσική αγωγή, την ψυχοεκπαίδευση και την περιβαλλοντική εκπαίδευση και στο τελευταίο κεφάλαιο αποτυπώνονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν μέσω της βιβλιογραφικής επισκόπησης.

Κεφάλαιο 1

Η έννοια των soft skills

Το 1970 στο κέντρο ανάπτυξης των στρατιωτικών δυνάμεων του στρατού των Ηνωμένων Πολιτειών χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά η έννοια “soft skills”. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για να αποδοθεί η ανάγκη για δεξιότητες οι οποίες δεν έχουν σχέση με τις τεχνικές δεξιότητες, και είναι απαραίτητες για την αποτελεσματική λειτουργία των στρατιωτικών ομάδων. [TNF23] Οι συγκεκριμένες δεξιότητες περιλαμβάνουν δεξιότητες, όπως η ικανότητα επικοινωνίας, η συνεργασία, η επίλυση προβλημάτων, η συναισθηματική νοημοσύνη, η δημιουργικότητα, η διαχείριση συγκρούσεων, η αυτογνωσία, η διαχείριση χρόνου, η ικανότητα θετικής στάσης, η προθυμία για απόκτηση δεξιοτήτων, η ικανότητα προσωπικής παρουσίας κ.α. [CRS22] Αποτελούν ένα σύνολο δεξιοτήτων που είναι αντίθετες από τις τεχνικές δεξιότητες. Αρχικά, όπως προαναφέρθηκε, ο όρος των soft skills χρησιμοποιήθηκε στο στρατό, αλλά αργότερα η αναγνώρισή του πραγματοποιήθηκε σε πολλούς τομείς, όπως η εκπαίδευση και ο επιχειρηματικός κόσμος. Τα soft skills είναι ο σημαντικότερος παράγοντας για την επιτυχία του ατόμου. [Man23]

Υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις για την ερμηνεία της έννοιας και την ταξινόμησή των soft skills. Γενικά, οι όροι που χρησιμοποιούνται για την περιγραφή των soft skills ποικίλλουν. Για παράδειγμα, χρησιμοποιούνται οι όροι «δεξιότητες απασχολησιμότητας», «δεξιότητες ανθρώπινων σχέσεων», «μη επαγγελματικές δεξιότητες», «βασικές δεξιότητες», «δεξιότητες για κοινωνική πρόοδο», «δεξιότητες του 21ου αιώνα» και «δεξιότητες ζωής». [Vol+22] Ουσιαστικά, τα soft skills σχετίζονται με το ποιος πραγματικά είναι ο άνθρωπος και όχι ποιες γνώσεις κατέχει. [Kum+22]

Σε κάθε τομέα τα soft skills ορίζονται διαφορετικά και η χρησιμότητά τους διαφέρει. Μπορεί μία ιδιότητα να θεωρείται soft skill για ένα θέμα και hard skill για κάποιο άλλο. Για παράδειγμα, οι γνώσεις για τους πολιτισμούς είναι αναγκαία για έναν υπάλληλο δημοσίων σχέσεων, που εξυπηρετεί άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς, ενώ για έναν χημικό είναι απλά μία επιπλέον γνώση. [Tor22]

Κάποιοι ερευνητές ενστερνίζονται την άποψη του AI Shammari, ο οποίος όρισε τα soft skills ως την τέχνη του ατόμου να αντιμετωπίζει τους γύρω του με κατάλληλο τρόπο και να επικοινωνήσει σε αυτούς με πολιτισμένο τρόπο τις απόψεις και τις ιδέες του. Τα soft skills ωθούν τα άτομα σε επιτυχία και αρμονία σε κοινωνικό και ψυχολογικό επίπεδο. [AI-23] Γενικότερα, τα soft skills αποτελούν το πλήθος των γνωρισμάτων του κάθε ανθρώπου που σχετίζονται με την αλληλεπίδραση του ατόμου με τους γύρω του. Επίσης, υπάρχουν διάφοροι ορισμοί για τα soft skills, [AI-23] όπως:

- Η τέχνη να διαχειρίζεται κανείς κατάλληλα τις σχέσεις του με τους άλλους.
- Βασικές δεξιότητες ζωής που αποτελούν συμπλήρωμα των hard skills.
- Σύνολο χαρακτηριστικών που σχετίζονται με την σχέση του ατόμου με το περιβάλλον του.
- Δεξιότητες που είναι μεταβαλλόμενες και εξαρτώμενες περισσότερο από το άτομο παρά από τη δουλειά.

- Δεξιότητες που σχετίζονται με την εμπειρία ενός ατόμου στην επικοινωνία των ιδεών του και στην άσκηση ηγεσίας.
- Δεξιότητες που απαιτούνται στην αγορά εργασίας και επιτρέπουν στα άτομα να αντιμετωπίσουν την πίεση στον εργασιακό χώρο.
- Οι ικανότητες να ασκεί το άτομο επιρροή στους άλλους προκειμένου να επιτευχθούν τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Τα soft skills χαρακτηρίζονται ως συμπεριφορικά, γενικής φύσεως, δια-καταστασιακά, μη τεχνικά και άυλα.

Ένας άλλος ορισμός των soft skills, χαρακτηρίζει αυτές τις δεξιότητες ως σύνολο προσωπικών χαρακτηριστικών, συμπεριφορών και ιδιοτήτων, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα στα άτομα να αλληλεπιδρούν με αποτελεσματικότητα και να συμμετέχουν επιτυχώς στην κοινωνία. Ένα πλαίσιο κατηγοριοποίησης των soft skills αποτελεί το μοντέλο “Big Five”. Το συγκεκριμένο μοντέλο αποτελείται από πέντε κατηγορίες, οι οποίες είναι οι εξής: επικοινωνία, συνεργασία, κριτική σκέψη, δημιουργικότητα και συναισθηματική νοημοσύνη. [Le 23]

Τα soft skills χωρίζονται στις εξής κυρίως κατηγορίες ως προς την μελέτη τους από τους ερευνητές : βασικές δεξιότητες επικοινωνίας, δεξιότητες αυτοδιαχείρισης, παραγωγική σκέψη και ικανότητες διαχείρισης. Οι δεξιότητες επικοινωνίας συμβάλλουν στην ικανότητα των ατόμων να συνομιλούν και να αναπτύσσουν αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ τους. Οι ικανότητες αυτοδιαχείρισης συμβάλλουν στον έλεγχο της κατάστασης ενός ατόμου και η παραγωγική σκέψη σχετίζεται με την ικανότητα προσαρμογής και ελέγχου των σκέψεων ενός ατόμου. Οι ικανότητες διαχείρισης είναι αναγκαίες για όσους αναλαμβάνουν ηγετική θέση. [Umu23]

Σύμφωνα με την έρευνα των Nataliia Volkova et al. , τα soft skills ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες [Vol+22]:

- Κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες, που περιλαμβάνουν επικοινωνιακές δεξιότητες, διαπροσωπικές δεξιότητες, ομαδικότητα, ηγεσία, υπευθυνότητα
- Γνωστικές δεξιότητες, που περιλαμβάνουν δεξιότητες όπως η κριτική σκέψη, δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, διαχείριση του φόρτου εργασίας και διαχείριση χρόνου
- Προσωπικές δεξιότητες και συστατικά της συναισθηματικής νοημοσύνης, όπως ειλικρίνεια, αισιοδοξία, δημιουργικότητα, ευελιξία και ενσυναίσθηση

Μία άλλη κατηγοριοποίηση των soft skills είναι η εξής:

- Διαπροσωπικές δεξιότητες (επικοινωνία, διαχείριση συγκρούσεων, συναισθηματική νοημοσύνη, διαμεσολάβηση)
- Δεξιότητες προσωπικής ευθύνης (αξιοπιστία, εργασιακό ήθος, θετικότητα)
- Δεξιότητες σκέψης (δημιουργικότητα, επίλυση προβλημάτων, κριτική σκέψη, συστημική σκέψη)

Επίσης, σύμφωνα με την Dorota Lizon-Szlapowska, τα soft skills μπορούν να διακριθούν σε προσωπικές δεξιότητες, όπως ο χειρισμός άγχους, η διαχείριση χρόνου και η συναισθηματική νοημοσύνη και στις διαπροσωπικές δεξιότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν δεξιότητες, όπως τα κίνητρα και η ικανότητα ομαδικής εργασίας. Επίσης, συχνά χρησιμοποιείται ο όρος καθολικές δεξιότητες, δηλαδή οι δεξιότητες που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα άτομο για να προσαρμοστεί στις αλλαγές. [Liz23]

Τα soft skills είναι αλληλένδετα με τα βασικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, δηλαδή τις σταθερές δεξιότητες και τα γνωρίσματα που διαμορφώνουν τον τρόπο που ένα άτομο αλληλοεπιδρά. Οι στάσεις, δηλαδή οι νοητικές και συναισθηματικές θέσεις που διατηρεί ένα άτομο για

κάτι ή κάποιον, επηρεάζουν την εκδήλωση και ανάπτυξη των soft skills. Πολλές φορές οι όροι soft skills, βασικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας και στάσεις συγχέονται λανθασμένα. Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας είναι σταθερά και έμφυτα, ενώ οι στάσεις μεταβάλλονται εύκολα και είναι εξαρτημένες από το περιβάλλον του ατόμου και τέλος, τα soft skills είναι δεξιότητες που μπορούν να βελτιωθούν.

Τα soft skills διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε διάφορα επίπεδα και από ποικίλες οπτικές γωνίες στην εκπαίδευση. Στην πραγματοποίηση του έργου ενός δασκάλου με επιτυχία συμβάλλουν οι επαγγελματικές του ικανότητες και οι προσωπικές του ιδιότητες. Οι δύο αυτές κατηγορίες ιδιοτήτων επηρεάζονται από την παιδαγωγική ηθική του κάθε δασκάλου. [FZB22]

Στο πανεπιστήμιο FPT, διδάσκεται ένα μάθημα, με σκοπό οι φοιτητές να αναπτύξουν τα soft skills και διδάσκονται δεξιότητες για σύνταξη βιογραφικού και συνεντεύξεων, δεξιότητες συγγραφής email, καθώς και δεξιότητες για παρουσιάσεις.[Ngo22] Οι επικοινωνιακές δεξιότητες είναι αναγκαίες για τους μαθητές, ώστε να βελτιώσουν την γνωστική τους ανάπτυξη. [Gen22]

Η ανάπτυξη των soft skills είναι αναγκαία για τους φοιτητές και ιδιαιτέρως τους φοιτητές στον τομέα του τουρισμού. Στα διαδικτυακά μαθήματα των φοιτητών τουρισμού στα πανεπιστήμια του Βιετνάμ, διαπιστώθηκε ότι οι φοιτητές ικανοποιούνται με την εκμάθηση επικοινωνιακών δεξιοτήτων, δεξιοτήτων θετικής σκέψης, δεξιοτήτων ηγεσίας, συνεργασίας και κριτικής σκέψης. [NHG22]

Οι φοιτητές φαρμακευτικής στην Ινδία προκειμένου να προσαρμοστούν στις αλλαγές της φαρμακευτικής βιομηχανίας χρειάζονται τα εξής soft skills: επικοινωνία, κριτική σκέψη, ηγετικές δεξιότητες, ενθάρρυνση, φιλοδοξία, δεξιότητες επιρροής και ικανότητες διαπραγμάτευσης. [MMD23]

Επιπροσθέτως, έπειτα από έρευνα, του M. Pagar και των συνεργατών, σε γεωπονικές σχολές διαπιστώθηκε ότι η ενσωμάτωση των soft skills στο πρόγραμμα σπουδών κρίνεται αναγκαία. Συγκεκριμένα, τα soft skills που πρέπει να κατέχει ένας απόφοιτος γεωπονικής σχολής, ώστε να εισέλθει στον χώρο εργασίας είναι: η επικοινωνία, η προσαρμοστικότητα, η διαχείριση χρόνου, η καλλιέργεια ομαδικής ατμόσφαιρας, η επίλυση προβλημάτων, η αξιοπιστία, η προσαρμοστικότητα, η επίλυση συγκρούσεων και οι τρόποι διαχείρισης εταιρικών θεμάτων. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας έδειξαν ότι η διαχείριση χρόνου θεωρείται η πιο σημαντική δεξιότητα για τους απόφοιτους γεωπονίας στο χώρο εργασίας. [Pag+23]

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε φοιτητές του Μαρόκου σχετικά με τα κορυφαία soft skills, δηλώθηκαν ως τα 4 κορυφαία, οι δεξιότητες επικοινωνίας, οι ηγετικές δεξιότητες, η επίλυση προβλημάτων και το πνεύμα ομαδικής εργασίας. [AA22]

Οι διδακτορικοί φοιτητές χρειάζονται τα soft skills για να ολοκληρώσουν το έργο τους. Σε αυτό τον τομέα τα soft skills ορίζονται ως ικανότητες που δεν εξαρτώνται από τα επίσημα προγράμματα σπουδών. Επιπλέον, τα soft skills συχνά ορίζονται ως οι ικανότητες, που χρησιμοποιούνται από τους απόφοιτους σε διάφορα εργασιακά περιβάλλοντα κατά τη διάρκεια της ζωής τους. [EM22a]

Εκτός των εκπαιδευόμενων τα soft skills είναι αναγκαίες δεξιότητες που πρέπει να διακατέχουν και τους εκπαιδευτικούς. Σύμφωνα με την έρευνα που διεξήχθη με στόχο τα μέλη ΔΕΠ σε κολέγια τεσσάρων ευρωπαϊκών χωρών, αποκαλύφθηκε η σημασία ανάπτυξης των soft skills και στους μελλοντικούς δασκάλους της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, που βελτιώνουν την ικανότητά τους να στηρίζουν την πρόοδο στον εκπαιδευτικό τομέα. [Kar22]

Τα soft skills είναι γνωστά και ως διαπροσωπικές δεξιότητες και περιλαμβάνουν ένα σύνολο κοινωνικών δεξιοτήτων, που είναι αναγκαίες για την αρμονία τόσο στην προσωπική ζωή των ανθρώπων, όσο και στον χώρο εργασίας τους. Οι εταιρείες, συνήθως, αναζητούν εργατικό δυναμικό που χαρακτηρίζεται από δημιουργικότητα, πειθώ, προσαρμοστικότητα, συνεργατικότητα και άρτια διαχείριση χρόνου. [HJG22c]

Επίσης, η απόκτηση soft skills είναι σημαντική για την απόκτηση θέσης εργασίας και την επιτυχή εξέλιξή της. Ωστόσο, στα πανεπιστήμια της Λευκορωσίας δεν πραγματοποιείται διδασκαλία soft skills και σύμφωνα με τους Kurachka et al. [KKZ22] γίνεται προσπάθεια να διδαχθούν τα soft

skills σε φοιτητές του τομέα της πληροφορικής σε 5 πανεπιστήμια της Λευκορωσίας, όπου οι φοιτητές δήλωσαν υψηλές δεξιότητες διαχείρισης έργου αλλά χαμηλές στην επίλυση προβλημάτων. Οι Alcides Luiz Neto et al. αναφέρουν ότι η επιλογή ανθρώπινων πόρων σε μία ευέλικτη εταιρεία αποτελεί κρίσιμη διαδικασία, που απαιτεί προσοχή για τα soft skills και πρέπει να αποφεύγεται το φαινόμενο Halo effect, δηλαδή να πραγματοποιείται η αποφυγή των προκαταλήψεων σε αυτή τη διαδικασία. Επίσης, ο ηγέτης επηρεάζει καθοριστικά την επιτυχία των έργων μίας εταιρείας, η οποία εξαρτάται από την ισορροπία soft και hard skills και κρίνεται αναγκαία η εστίαση στα soft skills για να προκύψουν καλύτερα αποτελέσματα. [SJM23a]

Σύμφωνα με έρευνα σε μέλη ΔΕΠ στον Καναδά, τα έξι πιο σημαντικά soft skills για τον ακαδημαϊκό χώρο αποτελούν: η διαχείριση χρόνου, η συνεργασία/ ομαδική εργασία, η επικοινωνία, η ηγεσία, η κατανόηση δομών ισχύος και η διαχείριση ανθρώπων. [BSR23] Η διαχείριση χρόνου αποτελεί μία από τις σημαντικότερες δεξιότητες για τα μέλη ΔΕΠ, ώστε να είναι πιο παραγωγικά και αποτελεσματικά στην εργασία τους. Οι συμμετέχοντες της έρευνας όταν αναφέρονται στη διαχείριση χρόνου, επικεντρώνονται στην υπευθυνότητα και την αυτό-κατεύθυνση, που λειτουργούν σωστά σε περίπτωση απομακρυσμένης εργασίας. Μία άλλη σημαντική δεξιότητα, που ανέφεραν οι συμμετέχοντες είναι η ομαδική εργασία και η συνεργασία. Θεωρείται σημαντικό προτέρημα να μπορεί κάποιος να συνεργάζεται με άτομα που για κάθε θέμα υποστηρίζουν μία διαφορετική οπτική.

Οι επικοινωνιακές δεξιότητες είναι κρίσιμες για τα μέλη ΔΕΠ, καθώς πρέπει να επικοινωνούν με τους συναδέλφους τους, με τους καθηγητές και τους φοιτητές, σε συνηθισμένες καταστάσεις, αλλά και πιο δύσκολες. Η ηγεσία αποτελεί σημαντική δεξιότητα στον ακαδημαϊκό χώρο, καθώς ένα μέλος ΔΕΠ για να αποτελέσει διευθυντικό μέλος, πρέπει να αποτελεί ερευνητή με σπουδαίο ερευνητικό έργο, αλλά για να επιτελέσει το έργο του σωστά πρέπει να διακατέχεται από ηγετικές ικανότητες, να είναι ενήμερος και οργανωτικός.

Τα μέλη ΔΕΠ οφείλουν να γνωρίζουν τις δομές ισχύος, ώστε να κατανοήσουν πώς λειτουργούν οι συγκεκριμένες δομές ως προς την εξουσία και την ιεραρχία. Επιπλέον, τα μέλη ΔΕΠ δημιουργούν ομάδες και τις διαχειρίζονται, οπότε είναι αναγκαία η ικανότητά τους να διαχειρίζονται τους ανθρώπους. Εκτός αυτού, συνεχώς επικοινωνούν με φοιτητές και συναδέλφους και επιλέγουν στελέχη για διάφορες θέσεις, οπότε είτε αποτελούν ηγετικά στελέχη είτε όχι, πρέπει να είναι σε θέση να διαχειρίζονται τους γύρω τους, καθώς και τυχόν συγκρούσεις με αυτούς. Ομοίως, τα soft skills είναι πολύ χρήσιμα για τους ηγέτες σε εργασιακά περιβάλλοντα. [Mat23]

Η αναμέτρηση των soft skills είναι μία διαδικασία που ολοκληρώνεται με την πραγματοποίηση ψυχολογικών τεστ και συνεντεύξεων. Αντιθέτως, οι τεχνικές δεξιότητες μπορούν εύκολα να αντληθούν από το βιογραφικό ενός ατόμου, κατά τη διάρκεια πρόσληψης εργαζομένων. [SSS24] Σε έρευνα σχετικά με τα soft skills, που κατέχουν φοιτητές κατά τη διάρκεια της πρακτικής τους άσκησης σε εταιρεία, τα soft skills κατηγοριοποιούνται σε δύο κατηγορίες. Η μία κατηγορία είναι δεξιότητες της ενδοπροσωπικής επικοινωνίας και η δεύτερη της διαπροσωπικής επικοινωνίας. Στις ενδοπροσωπικές δεξιότητες, των φοιτητών που επιτελούν πρακτική άσκηση, περιλαμβάνονται οι δεξιότητες επικοινωνίας, ηγεσίας, οργάνωσης, ηθικής, ομαδικές δεξιότητες και προσπάθειας. Στις διαπροσωπικές δεξιότητες περιλαμβάνονται ο χαρακτήρας, η αυτοπεποίθηση, η ικανότητα προώθησης αλλαγών, η διαχείριση χρόνου και άγχους, καθώς και η δημιουργική σκέψη. [SSS24]

Επίσης, κατά τη διαδικασία πρόσληψης εργαζομένων απαιτούνται τα εξής soft skills με φθίνουσα σειρά αναζήτησης: επικοινωνία, ομαδική εργασία, ηγεσία και τέλος η διαχείριση χρόνου. [MBK23]

Έρευνα σε 400 φοιτητές των πανεπιστημίων Ben M' Sick και Ain Chock στην Καζαμπλάνκα, απέδειξε ότι οι φοιτητές κατανοούν τη σημασία των soft skills, με τους φοιτητές του πρώτου πανεπιστημίου να θεωρούν την αυτοεκτίμηση το πιο σημαντικό soft skill, ενώ του δεύτερου την επικοινωνία. [CRS22]

Στους οργανισμούς η ομαδικότητα είναι αναγκαία για την ύπαρξη ομαλών σχέσεων μεταξύ των εργαζομένων. Σε πολλούς οργανισμούς πραγματοποιούνται δραστηριότητες για την ομαδική

οικοδόμηση, και τα επιτεύγματα από κάθε ομάδα αξιολογούνται προς όφελος των μελών της. Επίσης, η δια βίου μάθηση χαρακτηρίζεται από ανεξαρτησία στην απόκτηση νέων δεξιοτήτων. [RKB22]

Μετά το 2010, η ζήτηση για soft skills αυξήθηκε, καθώς οι εργοδότες εκτιμούσαν περισσότερο τις μη τεχνικές δεξιότητες. Οι επιχειρήσεις, όπως προαναφέρθηκε, όταν προσλαμβάνουν υπαλλήλους δίνουν ιδιαίτερη σημασία στα soft skills, καθώς αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες στην επιτυχία των σύγχρονων επιχειρήσεων. Οι υπάλληλοι με αυτά τα χαρακτηριστικά, μπορούν να βελτιώσουν την τεχνογνωσία τους και να μοιραστούν ιδέες με τους συναδέλφους τους με αποτέλεσμα την άρτια αλληλεπίδρασή τους. [AZ22] Όταν προσλαμβάνουν διευθυντές, επίσης δίνουν μεγαλύτερη σημασία στα soft skills, και κυρίως στην επικοινωνία, καθώς το 85% του έργου ενός διευθυντή βασίζεται στην επικοινωνία. Η επικοινωνία αποτελεί την δεξιότητα απόκτησης, ανάλυσης και διανομής πληροφοριών και σε συνδυασμό με την ηγεσία αποτελούν τις σημαντικότερες δεξιότητες για τον διαχειριστή μίας εργασίας, ώστε να είναι επιτυχής. Επίσης, ο διαχειριστής πρέπει να διακατέχεται από την ικανότητα δημιουργίας μίας ομάδας και τη δημιουργία ενός συστήματος ανταμοιβής, ώστε να δίνεται κίνητρο στους εργαζόμενους και να βελτιώνεται η παραγωγικότητά τους. Κατά τη διάρκεια εκτέλεσης ενός έργου προκύπτουν συγκρούσεις και ο διαχειριστής καλείται να τις επιλύσει, προσδιορίζοντας την αιτία του προβλήματος και λαμβάνοντας αποφάσεις. Συνήθως, οι αποφάσεις διαχωρίζονται, από τους διαχειριστές, ως αποφάσεις ρουτίνας, στρατηγικές αποφάσεις, επιχειρησιακές και έκτακτες. Η διαχείριση χρόνου διασφαλίζει την ολοκλήρωση του έργου σε συγκεκριμένο χρόνο και αποτελεί soft skills που σχετίζεται με πολλά άλλα soft skills, όπως η οργάνωση, ο προγραμματισμός και η επίβλεψη. [Osm23] Είναι απαραίτητο οι εργαζόμενοι να έχουν ανεπτυγμένα τα soft skills, για να εργάζονται παραγωγικά ακόμη και σε δύσκολα εργασιακά περιβάλλοντα. Μία φράση αναφέρει ότι τα hard skills ωθούν τα άτομα σε μία συνέντευξη για εργασία, αλλά τα soft skills τα βοηθούν ώστε να την αποκτήσουν. [Pra22]

Σύμφωνα με την έκθεση Deloitte Access Economics, ως το 2030, το 66% των επιχειρήσεων θα αναζητά προσωπικό, που διακατέχεται από soft skills. Επίσης, ανεξάρτητα από την θέση εργασίας τα soft skills θα διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο σε διάφορους κλάδους. [RJJ23]

Το 75% της επιτυχίας στον επαγγελματικό τομέα βασίζεται στις ανθρώπινες δεξιότητες και όχι αποκλειστικά στις τεχνικές, σύμφωνα με έρευνα του Ινστιτούτου Στονφορντ και του Ιδρύματος Carnegie. Επιπλέον, στις αγγελίες εργασίας στις ΗΠΑ ένα από τα τρία ταλέντα που αναφέρονται είναι soft skills. [KKG23] Επίσης, από το 1974 έως το 2004 παρατηρήθηκε ότι οι αγγελίες εργασίας στις ΗΠΑ και την Αυστραλία γίνονταν όλο και πιο περίπλοκες και μέχρι το 2004 οι δεξιότητες συμπεριφοράς και διαπροσωπικές δεξιότητες αναφέρονταν συχνότερα. [SB22]

Τα soft skills είναι ιδιαίτερος σημαντικός στον εκπαιδευτικό τομέα, καθώς συμβάλλουν στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των μαθητών, στην άρτια εκπαίδευσή τους για να εισέλθουν στην αγορά εργασίας, στην συνεργατικότητα τους, στις διαπροσωπικές σχέσεις, στην επίλυση προβλημάτων, στην δημιουργία ευσυνείδητων παγκοσμίων πολιτών και στην ανάπτυξη σταθερών δεξιοτήτων, ώστε οι άνθρωποι να ζήσουν αρμονικά σε ένα κόσμο, που εξελίσσεται διαρκώς. [Le 23] Εκτός από τα παραπάνω soft skills, σε αυτή την κατηγορία ανήκουν: διεκδικητικότητα, ικανότητα δικτύωσης και ικανότητα εργασίας υπό πίεση. Ο πρώτος όρος αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να υπερασπίζεται με ήρεμο τρόπο τα δικαιώματά του. Ο όρος ικανότητα δικτύωσης αναφέρεται στην ικανότητα δημιουργίας ενός κλίματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης. [EI 23] Ο όρος soft skills είναι κυρίως διαδεδομένος στις δυτικές χώρες από άτομα που δεν ενστερνίζονται τον Ισλαμισμό. Στον Ισλαμικό κόσμο τα soft skills είναι η ηθική, η καλή συμπεριφορά και η διάδοση της καλοσύνης. [MU22]

Στα προγράμματα κατάρτισης είναι αναγκαίος ο συνδυασμός ανάπτυξης τεχνικών δεξιοτήτων και διαπροσωπικών δεξιοτήτων, ώστε να χαρακτηριστούν επιτυχημένα. [OS22]

Ας σημειωθεί ότι τα soft skills είναι κρίσιμα για την επιτυχία σε έναν βιογραφικό και στις συνεντεύξεις κατά την αναζήτηση θέσης εργασίας. Είναι αναγκαίο τα άτομα να ενημερώνουν το βιογραφικό τους σύμφωνα με τα soft skills που χρειάζονται στις επιθυμητές θέσεις εργασίας.

[Kum+22]

Κεφάλαιο 2

Hard skills και η σχέση τους με τα soft skills

2.1 Η έννοια των hard skills

Ο όρος hard skills αναφέρεται συχνά ως τεχνικές δεξιότητες ή ειδικές δεξιότητες εργασίας. Επίσης, αναφέρονται ως στρατηγικές, επιχειρησιακές και βασικές δεξιότητες εργασίας [Liu+23]. Πρόκειται για τις πραγματικές δεξιότητες που χρειάζονται για την εκτέλεση μίας εργασίας σε έναν τομέα, σε αντίθεση με τα soft skills που επιτρέπουν στα άτομα να διαχειριστούν καλύτερα τις τεχνικές δεξιότητες, ώστε να λάβουν τα μέγιστα αποτελέσματα [HKO24]. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι που αποκτώνται, όπως η επίσημη εκπαίδευση, τα προγράμματα κατάρτισης και η πρακτική εμπειρία [EI 23], καθώς και διαλέξεις, βραχυπρόθεσμα μαθήματα καθοδήγησης και εκπαίδευση στο εργασιακό περιβάλλον [Mar22]. Μπορούν να βελτιωθούν μέσω εξάσκησης και εκπαίδευσης κατά επανάληψη. Παρατηρούνται διάφοροι ορισμοί των hard skills [ANK23b], όπως:

- Σύμφωνα με τον Hawkins, τα hard skills αναφέρονται σε τεχνικές δεξιότητες που συνδέονται με συγκεκριμένα επαγγελματικά πεδία. Χαρακτηρίζονται ως εξειδικευμένες, απτές και συχνά παρατηρήσιμες.
- Σύμφωνα με τον Han, τα hard skills είναι δεξιότητες που οι κανόνες παραμένουν αμετάβλητοι ανεξαρτήτως την εταιρεία, τις συνθήκες ή τους ανθρώπους που συνεργάζεται κάποιο άτομο.
- Ο Bahrumsyah περιγράφει τα hard skills ως γνώσεις, τεχνολογίες και τεχνικές δεξιότητες που σχετίζονται με το πεδίο σπουδών.
- Τέλος, ο Syawal θεωρεί ότι τα hard skills εστιάζουν στη βελτίωση της νοημοσύνης.

Πρόκειται για την απόκτηση τεχνικών, επιστημονικών και μηχανικών γνώσεων για διάφορους τομείς, που δεν είναι δύσκολο να γίνουν αντιληπτές και να αποκτηθούν. [Dja23] Τα hard skills, μπορεί να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες [ANK23b] :

- Γνώση, δηλαδή πληροφορίες που αποκτώνται μέσω εμπειρίας και επεξεργάζονται από τον ανθρώπινο νου.
- Δεξιότητες, δηλαδή η δυνατότητα εκτέλεσης συγκεκριμένων καθηκόντων, όπως η χρήση εργαλείων ή συγκεκριμένων μεθόδων.
- Τυποποιημένες λειτουργικές διαδικασίες, δηλαδή ένα σύνολο κανόνων που περιγράφουν τα βήματα που πρέπει να ακολουθούνται σε έναν οργανισμό εξασφαλίζοντας την επίτευξη των στόχων με επιτυχία.

2.2 Η σύγκριση μεταξύ hard και soft skills

Σημαντική διαφορά των hard και soft skills είναι ότι τα hard skills είναι μετρήσιμες δεξιότητες μέσω συνεντεύξεων, βιογραφικών, εξετάσεων, ενώ τα soft skills δεν μπορούν να μετρηθούν και αξιολογούνται μέσω ερωτήσεων σε συνεντεύξεις για συγκεκριμένες καταστάσεις και μέσω των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του ατόμου κατά τη διάρκεια της πρόσληψης. Οπότε τα hard skills αξιολογούνται αριθμητικά, ενώ τα soft skills με ποιοτικές κλίμακες. [Kra22] Παραδείγματα hard skills είναι: οι γλώσσες προγραμματισμού στην πληροφορική, οι αναλύσεις δεδομένων και η έρευνα αγοράς στο μάρκετινγκ, η επενδυτική ανάλυση στη λογιστική, η διδασκαλία γλώσσας και γραμματικής στη γλωσσολογία κ.α. [El 23] Επιπροσθέτως, τα hard skills επηρεάζονται από το IQ ενός ατόμου, ενώ τα soft skills επηρεάζονται από την συναισθηματική νοημοσύνη του. [Dja23] Συγκρίνοντας τα δύο είδη δεξιοτήτων, είναι αξιοσημείωτο ότι τα hard skills αναπτύσσονται με ειδικά μαθήματα και είναι κρίσιμα βραχυπρόθεσμα, καθώς είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την επαγγελματική επιτυχία του ατόμου. Επίσης, αν ο μαθητής έχει κίνητρα και ικανότητα μπορούν να αναπτυχθούν σχετικά γρήγορα και μόλις αποκτηθούν διατηρούνται εύκολα. Στον αντίποδα, τα soft skills αναπτύσσονται με αυθόρμητο τρόπο και είναι σημαντικά για την μακροπρόθεσμη επαγγελματική και προσωπική ανάπτυξη. Επιπλέον, για να αναπτυχθούν απαιτούν περισσότερο χρόνο και η επίτευξη του επιπέδου στο οποίο στοχεύει ένα άτομο δεν είναι εγγυημένη, καθώς χρειάζονται βαθύτερη ενσωμάτωση στην προσωπικότητά του. [Vol+22]

Συχνά τα soft και hard skills αποκτούνται συμπληρωματικά. Για παράδειγμα, τα hard skills αναπτύσσονται μέσω δραστηριοτήτων που αναπτύσσουν και soft skills, όπως συνεργασία και επικοινωνία. Ένα άτομο είναι ικανό σε ένα hard skill όταν το χρησιμοποιήσει πραγματικά στην επίλυση ενός προβλήματος [Ken22a]. Τα soft skills είναι δεξιότητες που μετατρέπουν τους ανθρώπους σε καλύτερους και τα hard skills είναι δεξιότητες που χρειάζονται για να πραγματοποιήσουν την εργασία τους επιτυχώς. Παρόλο που και οι δύο δεξιότητες είναι της ίδιας σημασίας συνήθως δίνεται περισσότερος χρόνος στην ανάπτυξη των hard skills λανθασμένα. [Kha22]

2.3 Η ισορροπία μεταξύ των δύο ειδών δεξιοτήτων σε διάφορους τομείς

Παλαιότερα τα hard skills αποτελούσαν τις μόνες αναγκαίες δεξιότητες για απασχόληση. Ωστόσο, στα σύγχρονα περιβάλλοντα αυτές οι δεξιότητες δεν επαρκούν και είναι αναγκαίο οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να χαρακτηρίζονται και από soft skills, ώστε να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της αγοράς. [Jas+23] Λόγω της ψηφιοποίησης, οι αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας των επαγγελματιών είναι έκδηλες και είναι αναγκαίο τα άτομα να αναπτύσσουν τις κατάλληλες δεξιότητες, ώστε να προσαρμόζονται σε αυτές. Σε όλους τους τομείς εργασίας είναι αναγκαία η ανάπτυξη των soft skills όσο και των hard skills, καθώς πλέον η αγορά εργασίας χρειάζεται άτομα με ολοκληρωμένη ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους [Vol+22]. Για παράδειγμα, οι εργαζόμενοι στον κλάδο ομορφιάς χρειάζονται δεξιότητες για την προετοιμασία και τη χρήση διάφορων κοσμητικών εργαλείων, που ανήκουν στα hard skills, αλλά και δεξιότητες επικοινωνίας για την εξυπηρέτηση των πελατών, που ανήκουν στα soft skills. [HKO24] Για να διακατέχεται το εργατικό δυναμικό από παραγωγικότητα και καινοτόμες ιδέες χρειάζεται τα soft skills να συμπληρώνουν τα hard skills. [YJM22] Τόσο τα hard όσο και τα soft skills, είναι σημαντικό να αναπτύσσονται παράλληλα, επειδή ενισχύονται και λειτουργούν καλύτερα όταν ασκούνται από κοινού. Στον τομέα των υπηρεσιών, δίνεται έμφαση προς τα soft skills, καθώς είναι απαραίτητες δεξιότητες για την επικοινωνία και τη συνεργασία. [ČBN23]

Επιπλέον, οι υπεύθυνοι πρόσληψης προσωπικού πλέον στις εταιρείες δίνουν περισσότερο έμφαση σε ένα καλό σύνολο από soft skills, σε σχέση με τα hard skills. Δεν επιθυμούν να προσλάβουν απλώς κάποιον άξιο να ανταπεξέλθει επαγγελματικά στη δουλειά με τις τεχνικές του γνώσεις, αλλά

κάποιον που μπορεί να προσδώσει αξία στην εταιρεία. [EM22b]

Ωστόσο, είναι αναγκαία η ισορροπία στην ανάπτυξη των δύο ειδών δεξιοτήτων, χωρίς να δίνεται έμφαση περισσότερο σε μία κατηγορία παραγκωνίζοντας την άλλη. Στην έρευνα της McCrary, σε φοιτητές του κλάδου της λογιστικής υποστηρίζεται ότι η ανάπτυξη των soft skills και η ανάπτυξη των hard skills, μπορεί να πραγματοποιηθεί με ισορροπημένο τρόπο. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί, καθώς δίνοντας έμφαση στα hard skills μπορούν να χρησιμοποιηθούν και δραστηριότητες που προασπίζουν τα soft skills, όπως ομαδικές εργασίες που απαιτούν ομαδικότητα και συνεργασία, με αποτέλεσμα οι φοιτητές να αναπτύξουν και τα δύο είδη δεξιοτήτων που απαιτούνται στην αγορά εργασίας, χωρίς να θυσιάζεται η σημασία της τεχνικής επάρκειας. [McC22] Επίσης, ένας λέκτορας πανεπιστημίου οφείλει να διαθέτει ένα συνδυασμό soft και hard skills, γιατί εκτός των γνώσεων διδασκαλίας χρειάζεται και δεξιότητες επικοινωνίας, αυτό-οργάνωσης και συναισθηματικές ικανότητες. [Vol+22]

Ειδικά στην ιατρική, τα hard skills δεν αρκούν για να εκτελέσουν οι ιατροί σωστά το έργο τους. Πρέπει να υπάρχει ένας άρτιος συνδυασμός επιστημονικής γνώσης και ανθρωπιστικής φροντίδας στην ιατρική πρακτική. [Ior+22] Στον τομέα του τουρισμού, σύμφωνα με την έρευνα του Liu και των συνεργατών [Liu+23], οι απόφοιτοι για να εξυπηρετούν τις μεταβαλλόμενες ανάγκες των πελατών πρέπει να διαθέτουν και τα δύο είδη δεξιοτήτων.

Στον χώρο της αρχιτεκτονικής, ομοίως, είναι αναγκαία η αρμονία στα δύο είδη δεξιοτήτων. Οι φοιτητές αρχιτεκτονικής, σύμφωνα με την έρευνα των Yusoff et al. [YJM22] χρειάζονται και αναπτύσσουν, για να επιτύχουν τους στόχους τους, την επικοινωνία, τη διαχείριση χρόνου, τη ηγεσία και την ομαδική εργασία. Όμως αυτές οι δεξιότητες αποκλειστικά δεν αρκούν για την επιτυχία τους, οπότε αναπτύσσουν αρκετά και hard skills, όπως δεξιότητες παρουσίασης, κατασκευής βίντεο, δημιουργία τεχνικών μοντέλων, γνώσεις τεχνολογίας και γνώσεις άλλων τομέων.

Επίσης, η ισορροπία μεταξύ soft και hard skills χρειάζεται και σε άλλους τομείς. Ένας τέτοιος τομέας είναι η ανάπτυξη βιντεοπαιχνιδιών, όπου οι εργαζόμενοι χρειάζονται γνώσεις προγραμματισμού, αλλά και συνεργασίας, επικοινωνίας και διαχείρισης χρόνου. [Ken22a]

Σε έρευνα των Ellah et al. [EA23], που πραγματοποιήθηκε σε λύκεια στο Μαρόκο, διαπιστώθηκε πως οι περισσότεροι μαθητές δεν γνώριζαν τα soft skills και τη σημασία τους. Δυστυχώς, οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί δίνουν περισσότερο έμφαση στην ανάπτυξη των hard skills, με αποτέλεσμα να μην καταβάλλουν προσπάθειες ανάπτυξης των soft skills ή αναπτύσσοντας τα μερικώς χωρίς να γνωρίζουν τη σημασία τους. Με αυτόν τον τρόπο, τα άτομα δεν είναι έτοιμα να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις του τομέα της εργασίας και κρίνεται απαραίτητη η αλλαγή στο εκπαιδευτικό σύστημα, ώστε να διδάσκονται και οι δύο τύποι δεξιοτήτων.

Τόσο τα soft όσο και τα hard skills των μαθητών αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν τα επιτεύγματα των μαθητών σε ακαδημαϊκό επίπεδο, καθώς και την ανταγωνιστικότητά τους. [Dja23]

Στα επαγγελματικά λύκεια της Ινδονησίας οι μαθητές προετοιμάζονται για την αγορά εργασίας πραγματοποιώντας πρακτική εργασία. Όμως, σε κάποιους τομείς προκύπτουν και εργατικά ατυχήματα κατά τη διάρκεια της πρακτικής εργασίας. Στην έρευνα των Tamba και Sumual [PS23], διαπιστώθηκε ότι τα hard skills επηρεάζουν θετικά την εφαρμογή μέτρων ασφάλειας και υγείας στην εργασία κατά 68%. Τα soft skills κατά 76% και το εργασιακό περιβάλλον κατά 85%. Σύμφωνα με την έρευνα των Siburian et al. [Sib+22], στην Τζακάρτα, ο συνδυασμός soft και hard skills επηρεάζουν την ετοιμότητα των αποφοίτων στον εργασιακό χώρο. Τα άτομα, λόγω των hard skills υποβάλλονται στην διαδικασία συνέντευξης και πολλές φορές οι εταιρείες τα υποβάλλουν σε δύσκολα τεστ για να αποδειχθεί αν όντως κατέχουν τις γνώσεις που αναφέρουν στο βιογραφικό τους.

Πραγματοποιούνται αρκετές έρευνες στον εκπαιδευτικό χώρο, για το πως οι τεχνικές ενεργητικής μάθησης επηρεάζουν την εκπαίδευση των hard skills των φοιτητών και λιγότερες έρευνες για τα soft skills αντίστοιχα. Η έρευνα των Betti και συνεργατών, μελετά αν υπάρχει σύγκλιση ή απόκλιση μεταξύ soft και hard skills κατά τη διάρκεια εκπαίδευσης με την τεχνική της ανεστραμμένης τάξης (FC). [BBG22] Παρατηρήθηκε ότι οι μαθητές μπορεί να αναπτύξουν την αυτονομία

τους, αλλά όχι την ομαδική εργασία. Οπότε, δεν αποδείχθηκε κάποια σύγκλιση μεταξύ των soft και hard skills κατά την εκπαίδευση με χρήση της FC.

Η ανώτατη εκπαίδευση οφείλει να ανταποκρίνεται εγκαίρως στις κοινωνικές αλλαγές και να χρησιμοποιεί τις επαγγελματικές δεξιότητες, δηλαδή τα soft και hard skills, ώστε να είναι οι εκπαιδευτικοί προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν τις νέες συνθήκες, τις οποίες επιβάλλει η ψηφιοποίηση. [Shk22] Ωστόσο, έχει παρατηρηθεί ότι σε πολλά πανεπιστήμια δεν διδάσκεται στους φοιτητές η σημασία της ισορροπίας ανάμεσα σε soft και hard skills. Η συγκεκριμένη κατάσταση οφείλει να ανατραπεί, ώστε οι φοιτητές να εφοδιαστούν με τις απαραίτητες δεξιότητες ισορροπημένα για να ανταπεξέλθουν στις εργασιακές ανάγκες. [SSI23]

Κεφάλαιο 3

Οι επιδράσεις του Covid-19 στα soft skills

Η πανδημία Covid-19 επέφερε μεταβολές στον τρόπο ζωής των ανθρώπων, στον εργασιακό τους χώρο, καθώς και στον εκπαιδευτικό χώρο. Οι κοινωνίες έπρεπε αναγκαστικά να προσαρμοστούν σε νέες συνθήκες και μέσω αυτών των αλλαγών αναδείχθηκε η σημασία των soft skills. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, θα αναφερθεί πώς η πανδημία επηρέασε διάφορους τομείς, δημιουργώντας απαιτήσεις για την ανάπτυξη soft skills, όπως η διαχείριση χρόνου, η επικοινωνία, η ευελιξία, η προσαρμοστικότητα κ.α.

3.1 Η επιβολή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, τα πλεονεκτήματά και τα μειονεκτήματά της

Η αλλαγή από δια ζώσης εκπαίδευση σε εξ ολοκλήρου εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, σε περισσότερες από 150 χώρες παγκοσμίως, είχε σημαντικές επιπτώσεις στους φοιτητές και την ανάπτυξη των soft skills τους.

Η δια ζώσης εκπαίδευση προσφέρει κοινωνικοποίηση στους εκπαιδευόμενους, καθώς συναναστρέφονται με συνομηλίκους τους και ανταλλάσσουν απόψεις και ιδέες μαζί τους. Όμως, η δυνατότητα επικοινωνίας μειώθηκε λόγω της αναγκαστικής εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, που πραγματοποιήθηκε εξαιτίας της πανδημίας. Κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής εκπαίδευσης χρησιμοποιούνταν εικονικές αίθουσες για σύγχρονη και ασύγχρονη παράδοση μαθημάτων. Οι επιδράσεις της συγκεκριμένης αλλαγής ήταν κυρίως αρνητικές, αφού μειώθηκε η δια ζώσης επικοινωνία και συνεργασία των φοιτητών και αυξήθηκε το αίσθημα της απομόνωσης, με αποτέλεσμα να αυξηθεί το αίσθημα του άγχους και της μοναξιάς στους φοιτητές, με τις γυναίκες φοιτήτριες να έχουν περισσότερο φόβο για το τι ακολουθεί στο μέλλον. Σε έρευνα του Brennan και των συνεργατών του, που πραγματοποιήθηκε σε προπτυχιακούς με μεταπτυχιακούς φοιτητές μηχανικών λογισμικού [Zhu+22], διαπιστώθηκε ότι ο covid-19 αύξησε τους φόβους των φοιτητών για την μελλοντική τους αποκατάσταση. Όμως, αξίζει να σημειωθεί ότι με την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση οι φοιτητές ανέφεραν και θετικά αποτελέσματα, όπως ότι αύξησαν soft skills, όπως η ενσυναίσθηση, η ανθεκτικότητα, η οργάνωση, η προσαρμοστικότητα και δεξιότητες διαχείρισης χρόνου και οργάνωσης.

Σύμφωνα με τους Verde και Valeo, οι μαθητές και οι δάσκαλοι έπρεπε να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση και να μεταβάλλουν τη μεθοδολογία τους. Η εκπαιδευτική διαδικασία μετατράπηκε σε ασύγχρονη και υβριδική σε αρκετά πανεπιστήμια. Ωστόσο, τα soft skills έπρεπε να είναι ανεπτυγμένα στους καθηγητές, μέλη ΔΕΠ, ώστε να τα μεταδώσουν στους μαθητές τους. Η ανάπτυξη των soft skills, ακόμα και στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική, διότι επηρεάζουν την ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών. Σύμφωνα με την έρευνα του

Miano [Mia22], σε πρωτοετείς φοιτητές στα πανεπιστήμια στις Φιλιππίνες, έγιναν προσπάθειες ενσωμάτωσης των soft skills στην εκπαιδευτική διαδικασία, επειδή θεωρούνται αναγκαίες δεξιότητες. Όμως, σύμφωνα με τους φοιτητές η ενσωμάτωση αυτή έγινε με μέτριο τρόπο.

Στην Ουκρανία, σύμφωνα με έρευνα του Zhukova και των συνεργατών του [Zhu+22], η εκπαιδευτική διαδικασία έχει επηρεαστεί αρκετά από την πανδημία. Διάφορα προβλήματα μπορούν να εμποδίσουν την διεξαγωγή των μαθημάτων εξ' αποστάσεως, όπως η κακή σύνδεση στο Διαδίκτυο, η ταχύτητά του και οι υψηλές τιμές του. Άλλες προκλήσεις είναι η ετοιμότητα των εκπαιδευτικών για εξ' αποστάσεως διδασκαλία, η ποιότητα και αποτελεσματικότητα των εξ' αποστάσεως εξετάσεων, η οργάνωση των εξετάσεων αξιολόγησης των μαθητών κ.α. [Zhu+22] Επίσης, τα διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά υπόβαθρα επηρεάζουν τη συμμετοχή των μαθητών στα εξ' αποστάσεως μαθήματα. Οι γονείς από διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά επίπεδα έχουν διαφορετικές γνώσεις, ώστε να βοηθήσουν τα παιδιά τους στην εκπαίδευσή τους από το σπίτι. Το 86% των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε χαμηλά αναπτυξιακά χώρες, το δεύτερο τρίμηνο του έτους 2022, βρισκόταν εκτός σχολείου, ενώ σε χώρες υψηλής ανάπτυξης το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 20%. Η έννοια των soft skills θεωρείται νέα και δεν είναι πλήρως κατανοητή από ειδικούς και το ευρύτερο κοινό. Λόγω των αλλαγών στην αγορά εργασίας, της αναθεώρησης του ρόλου του εκπαιδευτικού συστήματος και των προκλήσεων για τη ψηφιοποίηση, κρίνεται αναγκαία η ανάπτυξή τους. Οπότε, κρίνεται ότι η εκπαίδευση πρέπει να προσαρμοστεί στο συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον εργασίας, παρά την δύσκολη κατανόηση της έννοιας των soft skills. [Zhu+22]

Ένα σημαντικό πλεονέκτημα της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης είναι ότι οι φοιτητές έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν τα μαθήματα ανεξαρτήτως την τοποθεσία που βρίσκονται. Η μόνη βασική προϋπόθεση είναι η σύνδεσή τους στο διαδίκτυο. Οι φοιτητές μπορούν να βιντεοσκοπούν το μάθημα και να το αναπαράγουν όσες φορές χρειάζεται για να το κατανοήσουν πλήρως. Η δυνατότητα να παρακολουθούν τα μαθήματα από οπουδήποτε τους επιτρέπει να εργάζονται παράλληλα, γεγονός εξαιρετικά ωφέλιμο, καθώς οι φοιτητές με την μερική απασχόληση αποκομίζουν εξαιρετικά soft skills, όπως επίλυση προβλημάτων, επικοινωνία και διαχείριση χρόνου, που είναι καθοριστικά για την εξέλιξή τους στον επαγγελματικό τομέα. [JYI22]

Σε έρευνα που διεξήχθη σε μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών της Ινδονησίας [Sim23], προέκυψε ότι η συμμετοχή των φοιτητών σε δραστηριότητες στην τάξη, κοινωνικές δραστηριότητες και εξωσχολικές δραστηριότητες επηρεάζει θετικά την βελτίωση των soft skills τους. Η συμμετοχή τους σε αυτές τις δραστηριότητες επηρεάζεται από το περιβάλλον τους, οπότε θα ήταν αρκετά χρήσιμο οι γονείς, οι δάσκαλοι και οι συνομήλικοί τους, να τους παρακινούν, ώστε να λαμβάνουν μέρος σε τέτοιου είδους διαδικασίες.

Η διαδικτυακή εκπαίδευση ωφέλησε τους φοιτητές της νομικής, επειδή τους προετοιμάζει για την εξ' αποστάσεως εξυπηρέτηση πελατών, που είναι συνήθης πλέον για τους δικηγόρους. Ακόμη, οι φοιτητές εξοικειώνονται σε τεχνολογίες, ευρέως χρησιμοποιούμενες, όπως τα εικονικά δικαστήρια. [WD23]

Η πανδημία επιτάχυνε την ρομποτοποίηση και την ψηφιοποίηση, αναγκάζοντας τις εταιρείες να προσαρμοστούν σε νέες τεχνολογίες. Λόγω των αλλαγών, δημιουργήθηκε η ανάγκη οι εργαζόμενοι να έχουν διαφορετικές δεξιότητες, όπως παραγωγικότητα, ηγεσία και κριτική σκέψη. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η τεχνολογία δεν είναι αναγκαίο ότι θα μειώσει τις θέσεις εργασίας. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ώστε οι εργαζόμενοι να αξιοποιούν περισσότερο χρόνο σε εργασίες που δεν αυτοματοποιούνται και λιγότερο χρόνο σε όσες εργασίες μπορούν να αναλάβουν τα ρομπότ. [Gra22]

3.2 Η εξ' αποστάσεως εργασία σε διάφορους τομείς λόγω covid-19

Ο Covid-19 ανάγκασε εργαζομένους διάφορων τομέων να εργαστούν εξ' αποστάσεως, ώστε να μειωθεί η εξάπλωσή του. Κάποιες εταιρείες προτιμούν το σύστημα εργασίας να λειτουργεί εξ' αποστάσεως και συγκεκριμένα, από έρευνα της Gartner, στις ΗΠΑ το 74% των CEO αναμένουν την εξ' αποστάσεως εργασία και μετά τη λήξη της πανδημίας. Σε πολλά επαγγέλματα οι εργαζό-

μενοι ήρθαν αντιμέτωποι με νέες συνθήκες και δημιουργήθηκαν προκλήσεις και ευκαιρίες για την ανάπτυξη soft skills. Για παράδειγμα, στην Ινδονησία οι αρχιτεκτονικοί αναγκάστηκαν να εργαστούν από το σπίτι τους. Έπρεπε να αναπτύξουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών για την εκτέλεση των εργασιών τους, το επίπεδο αυτοπειθαρχίας και διαχείρισης χρόνου και την επικοινωνία μέσω ψηφιακών μέσων. Έτσι, οι αρχιτεκτονικοί προσπάθησαν να αναπτύξουν και να ενισχύσουν κάποια soft skills για να ανταποκριθούν στη νέα εργασιακή πραγματικότητα. [RSU22]

Ένας άλλος τομέας που επηρεάστηκε αρκετά από την πανδημία είναι η ιατρική. Οι ιατροί χρησιμοποίησαν τα ψηφιακά μέσα για να έχουν μία επικοινωνία έστω και εξ' αποστάσεως με τους ασθενείς τους, καθώς και την ηλεκτρονική συνταγογράφηση. Σύμφωνα με την έρευνα του Vasiliou και των συνεργατών, [Vas+24] που διεξήχθη σε Έλληνες ιατρούς που φρόντιζαν ασθενείς με χρόνιες παθήσεις χωρίς να πάσχουν από covid-19, οι ιατροί αντιμετώπισαν δυσκολίες, όπως ο περιορισμένος χρόνος στα ραντεβού με τους ασθενείς, η αδυναμία της διαζώσης εξέτασης των ασθενών, η έλλειψη χώρου για ασθενείς που δεν έπασχαν από covid-19, ο φόβος των ασθενών και γενικότερα η κακή οργάνωση. Για να αναγνωρισθούν παράγοντες που επηρεάζουν την εφαρμογή των επικοινωνιακών δεξιοτήτων από τους γιατρούς κατά την πανδημία, χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο TDF (Theoretical Domain Framework), ώστε να εντοπιστούν επιδράσεις που επηρεάζουν τη συμπεριφορά των ιατρών και να καθοριστούν ποιοι παράγοντες πρέπει να ληφθούν υπόψη για την ανάπτυξη προγραμμάτων εκπαίδευσης των soft skills, όπως είναι το LeadinCare. [Vas+24]

Οι ιατροί του κλάδου της πλαστικής χειρουργικής, λόγω του Covid-19, απείχαν για κάποιο χρονικό διάστημα από την εργασία τους, αφού οι προαιρετικές χειρουργικές επεμβάσεις είχαν καταργηθεί. Οι πλαστικοί χειρουργοί έπρεπε, μετά την άρση των περιοριστικών μέτρων, να αντιμετωπίσουν την υπερφόρτωση της εργασίας και το αυξημένο άγχος των ασθενών. Για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση οι ιατροί έπρεπε να αναπτύξουν τα soft skills τους, όπως επικοινωνία, διαχείριση άγχους και διαχείριση συγκρούσεων. [Mas+22]

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, στις ΗΠΑ και την Ευρώπη το 40% των εργαζομένων έχουν συνηθίσει την εξ' αποστάσεως εργασία και προβλέπεται ότι θα αποτελέσει το μέλλον. [Juá+22] Λόγω της πανδημίας, οι προγραμματιστές εργάζονταν εξ' αποστάσεως. Βέβαια και πριν την πανδημία, υπήρχαν κάποιοι προγραμματιστές που επιθυμούσαν να εργάζονται εξ' αποστάσεως, ενώ άλλοι διαζώσης. Η απομακρυσμένη εργασία παρουσιάζει πλεονεκτήματα, όπως αυξημένη παραγωγικότητα, ταχύτερη παράδοση εργασιών, πλήρη ευελιξία της εργασίας, αλλά και μειονεκτήματα, όπως μειωμένος έλεγχος της ομάδας, έλλειψη εξοπλισμού και προβλήματα επικοινωνίας. Τα πλεονεκτήματα που αναδείχθηκαν κατά την πανδημία είναι το ευέλικτο πρόγραμμα, η παραγωγικότητα και η ισορροπία επαγγελματικής και προσωπικής ζωής του εργαζόμενου, και τα μειονεκτήματα είναι η αυτοπειθαρχία, η μειωμένη επικοινωνία και η δυσκολία στο συγχρονισμό των εργαζομένων μίας ομάδας. Σύμφωνα με την έρευνα των Juarez-Ramirez et al. [Juá+22], που διεξήχθη στα σύνορα ΗΠΑ-Μεξικού, αναδείχθηκαν ως απαραίτητα για τους προγραμματιστές αρκετά soft skills, όπως δημιουργικότητα, κριτική σκέψη, αφοσίωση, ομαδική εργασία, ηγετικές ικανότητες, συναισθηματική νοημοσύνη, επίλυση συγκρούσεων κ.α. Επίσης, το 91% των ερωτηθέντων προγραμματιστών δήλωσε ικανοποιημένο από την εξ' αποστάσεως εργασία, που επιβλήθηκε λόγω πανδημίας. [Juá+22]

Ένα ακόμη πλεονέκτημα της εξ' αποστάσεως εργασίας είναι ότι ο εργαζόμενος μπορεί να συνδυάσει επαγγελματική και προσωπική ζωή. Η συγκεκριμένη κατάσταση, όμως, μπορεί να προκαλέσει στους εργαζομένους σύγχυση και άγχος. Οι προγραμματιστές δήλωσαν χαρούμενοι σχετικά με την εξ' αποστάσεως εργασία, σε αντίθεση με άλλες ομάδες, όπως οι φοιτητές, που διακατέχονταν από ανάμεικτα συναισθήματα. Οι προγραμματιστές ένιωθαν θετικά συναισθήματα συνολικά, ενώ οι μαθητές βίωσαν διάφορα επίπεδα, όπως αποδοχής και ανησυχίας νιώθοντας θετικά και αρνητικά συναισθήματα. Οι πρώτοι είχαν λιγότερα προβλήματα ως προς την ομαδική εξ' αποστάσεως εργασία, σε σχέση με τους μαθητές, αλλά ανησυχούσαν για την κοινωνική αλληλεπίδραση.

Στην επόμενη κανονικότητα, δηλαδή στην εποχή μετά τον covid-19, τα soft skills θεωρούνται hard skills, επειδή είναι τόσο απαραίτητα για να επιτύχουν οι εργαζόμενοι. Λόγω της τηλεεργα-

σίας, απαιτείται από τους εργαζομένους επικοινωνία, σωστή διαχείριση χρόνου και αυτοπειθαρχία. Επιπροσθέτως, οι ηγετικές ικανότητες και η συναισθηματική νοημοσύνη θεωρούνται κρίσιμες για τους εργαζομένους, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν καταστάσεις με τους συναδέλφους τους σε περίοδο αβεβαιότητας. Η έρευνα των Ferreira και συνεργατών, [FRP23] στον τομέα του ψηφιακού μάρκετινγκ και της διαφήμισης, αποδεικνύει ότι είναι αναγκαία η αναβάθμιση και η προσαρμογή των soft skills των εργαζομένων, για να ανταποκριθούν στις μεταβολές, που προκάλεσε η πανδημία.

Στην έρευνα των Michel και των συνεργατών [Mic+22] αναλύθηκαν τα soft skills που απαιτούνται στον Καναδά, μετά τον covid-19, για θέσεις εργασίας στις τηλεπικοινωνίες, τις κατασκευές, τις τραπεζικές υπηρεσίες και τη λογιστική, με βάση αγγελίες σε πλατφόρμες αναζήτησης εργασίας, όπως το LinkedIn, Indeed, Glassdoor. Ο σκοπός της έρευνας είναι να προσδιοριστεί το χάσμα δεξιοτήτων, δηλαδή η διαφορά των δεξιοτήτων των υπαλλήλων και των δεξιοτήτων που απαιτούνται για την επιτυχία των οργανισμών. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν τις επικοινωνιακές δεξιότητες, τις MS Office δεξιότητες, την οργάνωση και την ομαδικότητα ως τα κορυφαία soft skills που ζητούνται σε θέσεις εργασίας. Τα προγράμματα του κολλεγίου Humber καλύπτουν το 51% των απαιτούμενων δεξιοτήτων, άρα χρειάζεται περισσότερο εστίαση στην ανάπτυξη των soft skills.

Η τηλεϊατρική χρησιμοποιήθηκε για την διεξαγωγή συνεδριών, οι οποίες έχουν ως στόχο την εκπαίδευση δεξιοτήτων για τα άτομα με αναπηρίες. Τα άτομα αυτά αναπτύσσουν δεξιότητες για την διατήρηση των θέσεων εργασίας τους και την βελτίωση των επαγγελματικών τους δεξιοτήτων, χωρίς να είναι απαραίτητη η φυσική τους παρουσία στα συνέδρια. [Lu+23]

Σε περίπτωση που εμφανιστεί αντίστοιχη πανδημία, τα πανεπιστήμια μπορούν να διατηρήσουν τις αλλαγές στα προγράμματα σπουδών, που επέφεραν θετικά αποτελέσματα και να μειώσουν όσες είχαν αρνητικά αποτελέσματα. [Bre+23]

Κεφάλαιο 4

Τα χρήσιμα soft skills στον τομέα της υγείας

Σε κάθε τομέα θεωρούνται διαφορετικά soft skills πιο σημαντικά. Όπως σε κάθε επάγγελμα που χρειάζεται αλληλεπίδραση μεταξύ των ανθρώπων, τα soft skills θεωρούνται ως προαπαιτούμενα, έτσι και στην ιατρική. [LAB22] Επίσης, η έρευνα για τα soft skills δεν είναι το ίδιο διαδεδομένη σε όλους τους τομείς. Πιο συγκεκριμένα, στον υγειονομικό και εκπαιδευτικό τομέα δεν υπάρχει πολύ διαθέσιμο υλικό, όσο σε ανεπτυγμένους και κερδοφόρους τομείς, όπως η μηχανική και η τεχνολογία. Ένας πιθανός λόγος, όπως αναφέρεται στην έρευνα του Daly και των συνεργατών του [Dal+22], θα μπορούσε να είναι ότι η μηχανική και η τεχνολογία συνδέονται με την καινοτομία και τα κέρδη, ενώ η υγεία και η εκπαίδευση παρέχουν υπηρεσίες.

Στον τομέα της υγείας ως πιο σημαντικά soft skills θεωρούνται οι επικοινωνιακές δεξιότητες, η κριτική σκέψη και επίλυση προβλημάτων, η επαγγελματική ηθική και η δια βίου μάθηση και η διαχείριση πληροφοριών και τεχνολογίας. Λόγω της έλλειψης λειτουργικών ορισμών κάποιων δεξιοτήτων και των διαφορετικών προτεραιοτήτων σε διάφορους τομείς της υγείας, προκύπτει επικάλυψη των ορισμών, εκτός από τις επικοινωνιακές δεξιότητες, που συχνά αναφέρονται ως οι πιο σημαντικές στην υγεία και αναγνωρίζονται παγκοσμίως. [Dal+22]

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ινδονησία [Ris+22] σχετικά με την ιατρική εκπαίδευση, τα soft skills που εντοπίζονται ως απαραίτητα για τους ιατρούς, χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες. Η κατηγοριοποίηση γίνεται σε:

- Γνωστικές δεξιότητες, που περιλαμβάνουν δεξιότητες όπως η κριτική σκέψη.
- Ενδοπροσωπικές δεξιότητες, όπως η αυτογνωσία και η συναισθηματική νοημοσύνη.
- Σύνθετες δεξιότητες, που απαιτούν συνδυασμό δεξιοτήτων, όπως ηγεσία.
- Δεξιότητες κοινοτικής φροντίδας, που αφορούν δεξιότητες για την αλληλεπίδραση των εργαζομένων στην δημόσια υγεία μεταξύ τους, καθώς και με τους ασθενείς.

Επιπλέον, σε αυτή την έρευνα [Ris+22] είναι εμφανές ότι αναδείχθηκε η σημασία των soft skills για την πραγματοποίηση βιώσιμης περίθαλψης των ασθενών. Όμως, οι προσδοκίες ανάπτυξης των soft skills δε συμπίπτουν με την πραγματική εκπαίδευση, καθώς ακόμα δεν διδάσκονται επαρκώς. Οι προσδοκίες περιλαμβάνουν και την κατάρτιση σε κλινική σκέψη και επιστήμη βασισμένη σε αποδείξεις (EBM-Evidence-Based Medicine), ώστε οι φοιτητές στον ιατρικό τομέα να λαμβάνουν αποφάσεις βασισμένες στην κλινική πράξη. Όμως, αυτές οι δεξιότητες δεν διδάσκονται σε επαρκές επίπεδο. Ομοίως, αναμένεται ότι η τεχνολογία θα χρησιμοποιείται για την διδασκαλία των soft skills, όπως με τη χρήση παιχνιδιών, αλλά οι καθηγητές ακόμα χρησιμοποιούν παραδοσιακές μεθόδους, όπως διαλέξεις χωρίς να ενσωματώνουν πλήρως την τεχνολογία σε αυτή τη διαδικασία. Είναι αναγκαίο οι καθηγητές να εκπαιδευτούν και να καθοδηγηθούν ως προς την

διδασκαλία των soft skills, ώστε να μεταδώσουν στους φοιτητές αυτές τις δεξιότητες, που είναι απαραίτητες για την επαγγελματική τους πορεία στον τομέα της υγείας.

Στους οργανισμούς υγειονομικής περίθαλψης, οι εργαζόμενοι επηρεάζονται ως προς την επαγγελματική τους προαγωγή από τους εξής παράγοντες:

- διαπροσωπικές δεξιότητες,
- καθοδήγηση και
- κίνητρο.

Οι διαπροσωπικές δεξιότητες σχετίζονται με την ενσυναίσθηση, που επηρεάζει σημαντικά τα αποτελέσματα των ασθενών. Η καθοδήγηση επηρεάζει θετικά την επαγγελματική ανάπτυξη των ατόμων που καθοδηγούνται και τέλος, το κίνητρο και οι αξίες, όπως η ικανότητα ενθάρρυνσης των ασθενών και αξίες, όπως συμπόνια, σχετίζονται με την προαγωγή στον τομέα της υγείας. Αν και τα hard skills είναι σημαντικά, τα soft skills διαδραματίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο ως προς την επαγγελματική ανέλιξη του εργαζόμενου. [Koh+22]

Σε κρίσιμες στιγμές, τα soft skills των εργαζομένων της υγείας κρίνονται εξίσου σημαντικά με τις τεχνικές δεξιότητες. Για παράδειγμα, στις πλημμύρες που έπληξαν τη Μαλαισία το 2014, σύμφωνα με την έρευνα του Maznieda και συνεργατών [Maz+22b], οι υγειονομικοί εργαζόμενοι εργάστηκαν για τη διαχείριση ασθενών της πλημμύρας σε σκληρές συνθήκες και αντιμετώπισαν καταστάσεις, όπως η έλλειψη τροφίμων και καθαρού νερού, που θα μπορούσαν να έχουν προετοιμαστεί για αυτές εκ των προτέρων, όπως δημιουργώντας ένα επιχειρησιακό κέντρο, χρησιμοποιώντας δεξιότητες. Για να καταφέρουν να αντιμετωπίσουν αυτές τις καταστάσεις χρησιμοποιήθηκαν από τους υγειονομικούς εργαζομένους soft skills, όπως η ηγεσία και η συνεργασία.

Οι ιατροί φυσικοί έχουν αναπτυγμένες γνώσεις ως προς τις τεχνικές δεξιότητες, όπως μαθηματικά, ακτινοβολίες, ιατρικές συσκευές, φυσική κ.α. και τις εφαρμόζουν για να παρέχουν θεραπεία σε ασθενείς. Όμως, παρατηρείται ότι δεν δίνουν σημασία στην ανάπτυξη των soft skills, άδικα αφού στην πραγματικότητα συνδέονται άμεσα με την άρτια άσκηση του επαγγέλματός τους. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια εξετάσεων σε μία έγκυο γυναίκα απαιτείται ο ιατρός να έχει ανεπτυγμένες επικοινωνιακές δεξιότητες, για την καλύτερη επικοινωνία μεταξύ τους. [CD22]

Έπειτα από έρευνα σε ψυχιατρικό νοσοκομείο στην Ατσέχ της Ινδονησίας [Suj+22], αποδείχθηκε ότι soft skills, όπως η επικοινωνία, η ομαδική εργασία, η ενσυναίσθηση, η ηγεσία και η εμπιστοσύνη, που εμπνέουν οι ιατροί στους ασθενείς επηρεάζουν σημαντικά την ικανοποίηση των ασθενών από τους ιατρούς του νοσοκομείου σε συνολικό επίπεδο. Βέβαια, από τις προαναφερθείσες δεξιότητες θεωρήθηκε ότι η ομαδική εργασία έχει την πιο υψηλή επίδραση στην ικανοποίησή τους, καθώς η συνεργασία και ο συντονισμός των ενεργειών των ιατρών είναι βασικά στοιχεία για να παρέχουν φροντίδα στους ασθενείς.

Σύμφωνα με την έρευνα του Nitschke και των συνεργατών [Nit+22], οι ασθενείς προτιμούν οι οδοντίατροι να έχουν ισχυρές ψυχοκοινωνικές δεξιότητες, επικοινωνιακές δεξιότητες και δεξιότητες δημιουργίας σχέσης εμπιστοσύνης. Οι γυναίκες, που συμμετείχαν στην έρευνα, δήλωσαν ότι προτιμούν οι οδοντίατροι να μην καπνίζουν. Επίσης, θεωρήθηκε σημαντικό να έχουν καλή επαγγελματική εμφάνιση και επαγγελματική εμπειρία και τέλος, οι ηλικιωμένοι δήλωσαν ότι οι ιδανικοί για αυτούς οδοντίατροι μιλούν την μητρική τους γλώσσα. Οπότε, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό για τους οδοντίατρος να έχουν ανεπτυγμένες ψυχοκοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες.

Στον κλάδο της φυσικοθεραπείας, οι φυσικοθεραπευτές αντιμετωπίζουν πολλούς διαφορετικούς ασθενείς και συνεργάζονται μαζί τους για να τους βοηθήσουν όσο περισσότερο γίνεται. Εκτός της διαφορετικότητας, έχουν να αντιμετωπίσουν τα τελευταία 20 χρόνια πιο πολύπλοκες παθήσεις που αρκετές φορές παρουσιάζουν συννοσηρότητα. Απαιτείται, λοιπόν, από τους φυσικοθεραπευτές η ανάπτυξη soft skills, που είναι απαραίτητα για την άσκηση του επαγγέλματός τους. Τα σημαντικότερα soft skills για τους φυσικοθεραπευτές [GA22] θεωρούνται η ευελιξία, λόγω της διαφορετικότητας των ασθενών που αντιμετωπίζουν καθημερινά, η λήψη αποφάσεων, η επικοινωνία, η

ομαδική εργασία, η ηγεσία και η επίγνωση της κατάστασης. Φυσικά και άλλα soft skills μπορούν να βελτιώσουν τον τρόπο που οι φυσικοθεραπευτές παρέχουν τις υπηρεσίες τους στους ασθενείς.

Ο τομέας της υγείας εξελίσσεται συνεχώς με την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Κάθε τομέας επηρεάζεται διαφορετικά. Για παράδειγμα, στον τομέα της ακτινολογίας, η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης και της τηλεακτινολογίας θέτουν αρκετές προκλήσεις. Αν και η τεχνολογία συμβάλει στην επιτυχημένη ακτινολογία, τα soft skills παραμένουν σημαντικά για τους ακτινολόγους. Κυρίως οι επικοινωνιακές δεξιότητες είναι αναγκαίες για την επικοινωνία ασθενών και ακτινολόγων, καθώς και ακτινολόγων με άλλους επιστήμονες, για να εξηγούν με ακρίβεια τα αποτελέσματα των εξετάσεων και να συζητούν για θεραπείες. Ακόμα, το εκπαιδευτικό σύστημα δεν προσφέρει εκπαίδευση soft skills στο επίπεδο που χρειάζεται, για αυτό το νέο δυναμικό οφείλει να εστιάσει στην καθοδήγηση και την αλληλεπίδραση με τους ασθενείς. [MFK22]

Στον τομέα της μαιευτικής, ομοίως τα soft skills κρίνονται σημαντικά. Σε έρευνα [YM23], που πραγματοποιήθηκε σε φοιτητές μαιευτικής του πανεπιστημίου Andalas αναφέρεται ότι η εκμάθηση των soft skills προκαλεί βελτίωση στα μαθησιακά αποτελέσματα στις κλινικές δεξιότητες. Χρησιμοποιείται η μέθοδος μάθησης ενηλίκων, μέσω της οποίας αναπτύσσονται αρχές, όπως αυτονομία και στηρίζεται στην μάθηση των φοιτητών μέσω εμπειριών και πρακτικής. Ακόμη, χρησιμοποιείται η Problem-Based Learning, μέσω της οποίας αναπτύσσονται δεξιότητες, όπως ομαδική εργασία, αυτοδιαχείριση κ.α. που είναι κρίσιμες για τους φοιτητές μαιευτικής.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 35 φοιτητές νοσηλευτικής και μαιευτικής, [WA24] αξιολογήθηκε η μέθοδος της ανακλαστικής γραφής ως εργαλείο για την ανάπτυξη των soft skills. Στην πραγματικότητα, στην εκπαιδευτική αυτή τεχνική οι μαθητές γράφουν για τις εμπειρίες τους στον χώρο υγείας και προσπαθούν να στοχαστούν σχετικά με αυτές. Μέσω της συγκεκριμένης εκπαίδευσης οι φοιτητές ανέπτυξαν την ομαδική εργασία, την επικοινωνία και τη διαχείριση άγχους, βελτιώνοντας την αυτοπεποίθησή τους. Ακόμη, οραματίστηκαν πώς θα εφαρμόσουν αυτά τα soft skills σε μελλοντικά περιστατικά, καθώς και σε καταστάσεις έκτακτη ανάγκης.

Έχει γίνει αντιληπτή στο χώρο της νοσηλευτικής η σημασία των soft skills. Πραγματοποιούνται διάφορες δραστηριότητες με σκοπό την εκπαίδευση των νοσηλευτών, ώστε να αναπτύξουν τις συγκεκριμένες δεξιότητες. Μπορούν να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές κατασκηνώσεις, όπου διαδραματίζονται διάφορες δραστηριότητες ανάπτυξης των soft skills. Μία τέτοια δραστηριότητα είναι η μάθηση βασισμένη σε προσομοιώσεις, στις οποίες οι φοιτητές προσομοιώνουν ρεαλιστικά καταστάσεις που μπορεί να αντιμετωπίσουν στις κλινικές. Επιπροσθέτως, οι φοιτητές πραγματοποιούν debates, κατά τη διάρκεια των οποίων εκφράζουν τη γνώμη τους και καλλιεργούν την κριτική σκέψη. Οι νοσηλευτές εκπαιδεύονται στη συναισθηματική νοημοσύνη, αναπτύσσοντας την ενσυναίσθηση, την αυτογνωσία και την αντιμετώπιση των φορτισμένων συναισθηματικά καταστάσεων. Μία άλλη μέθοδος ανάπτυξης soft skills, όπως συνεργασία, κριτική σκέψη και ηγεσία, αποτελούν τα escape rooms, όπου προσπαθούν να λύσουν γρίφους και είναι αναγκαία η συνεργασία μεταξύ τους. [WA22] Για τις μαίες η επικοινωνία και η ικανότητα διαχείρισης προσωπικών στιγμών είναι τα δύο πιο σημαντικά soft skills.[Gha+24] Πρώτον, οι μαίες πρέπει να επικοινωνούν αποτελεσματικά με τις γυναίκες που κυοφορούν και δεύτερον, πρέπει να είναι ικανές να διαχειρίζονται στιγμές προστατεύοντας τις ιδιωτικές πληροφορίες και τα συναισθήματα αυτών των γυναικών, ώστε αυτές να νιώθουν την ασφάλεια και τον απαιτούμενο σεβασμό.

Soft skills που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη φροντίδα των ασθενών από τους νοσηλευτές αποτελούν τα εξής: ενσυναίσθηση, επικοινωνία, διαίσθηση, η γνώση από την εμπειρία, όπου καταλαβαίνει τι χρειάζεται ένας ασθενής χωρίς την παρουσία κάποιου άμεσου δείκτη. Το 55% από 110 φοιτητές νοσηλευτικής, σύμφωνα με την έρευνα των Laari και συνεργατών [LAB22], συμφώνησε ότι η διδασκαλία των soft skills στους νοσηλευτές μπορεί να βελτιώσει την ικανότητά τους για την παροχή φροντίδας στους ασθενείς.

Παρά την εξέλιξη της τεχνολογίας και της αντικατάστασης πολλών εργασιών από τις τεχνολογικές μηχανές, η ενσυναίσθηση, η προσωπική αλληλεπίδραση και το θερμό χαμόγελο των νοσηλευτών προς τους ασθενείς δεν μπορούν να αντικατασταθούν. [LAB22]

Κεφάλαιο 5

Πώς η σύγχρονη κοινωνία και η ανάπτυξη της Τεχνητής Νοημοσύνης επηρεάζουν τα soft skills

5.1 21ος αιώνας

Ο 21ος αιώνας χαρακτηρίζεται με διάφορους τρόπους, όπως η εποχή της παγκοσμιοποίησης, η τέταρτη βιομηχανική επανάσταση, ο αιώνας της γνώσης και ο αιώνας της πληροφορίας και της τεχνολογίας. Σε αυτό τον αιώνα συμβαίνουν γοργές μεταρρυθμίσεις σε πολλούς τομείς, που αν τις διαχειριστούν σωστά μπορεί να προσφέρει αρκετές ευκαιρίες. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιούνται στο έπακρο αυτή την εποχή και για να καταπολεμηθεί η παραπληροφόρησή τους είναι αναγκαία η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Επίσης, η παραγωγή προϊόντων απαιτεί συνεργασία. Όπως αναφέρεται στην έρευνα των Kabri et. Al [KHP24], ο National Education Association αναφέρει τα τέσσερα βασικά για την επιτυχία soft skills ως “The 4Cs”, που σημαίνει συνεργασία (collaboration), επικοινωνία (communication), δημιουργικότητα (creativity) και κριτική σκέψη (critical thinking). Η μετάβαση από την δασκαλοκεντρική στη μαθητοκεντρική μάθηση απαιτείται για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων του 21ου αιώνα. Στην έρευνα των Olugbenga και Oluwatosin [OO22] αναφέρεται ότι, το μελλοντικό πρόγραμμα σπουδών πρέπει να γίνει πιο προοδευτικό και να περιλαμβάνει διδασκαλία soft skills και χρήση της τεχνολογίας. Επίσης, η μάθηση πρέπει να μεταβληθεί από θεωρητική σε πρακτική για να αποκτούν οι μαθητές δεξιότητες που θα χρησιμοποιήσουν άμεσα στην εργασία τους. Οι μαθητές θα έχουν στο μέλλον την ελευθερία να επιλέγουν τον χρόνο εργασίας και θα συνεχίσουν να εκπαιδεύονται παράλληλα με αυτή. Η χρήση του smartphone θα είναι υποχρεωτική και θα χρησιμοποιείται για να έχουν άμεση πρόσβαση στο διαδίκτυο και να λαμβάνουν τις απαραίτητες γνώσεις.

Η κοινωνία 5.0 αποτελεί ένα πρότυπο υπερ-έξυπνης κοινωνίας, που προωθείται από την Ιαπωνία και σύμφωνα με το οποίο, η ψηφιοποίηση και η τεχνολογία χρησιμοποιούνται για την βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων. Τα αποτελέσματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης των Sa και Serra [SS22], δείχνουν ότι είναι αναγκαία η ακαδημαϊκή κουλτούρα να προωθεί την διεπιστημονικότητα, η οποία είναι η συνεργασία διαφορετικών πεδίων. Οι φοιτητές χρειάζονται ψηφιακή παιδεία, δηλαδή να κατανοούν και να χρησιμοποιούν ψηφιακά εργαλεία και τεχνολογίες. Επίσης, η σύγχρονη εκπαίδευση πρέπει να προάγει τη βιωσιμότητα ενσωματώνοντας πρακτικές που καταλήγουν στη περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική βιωσιμότητα. Τέλος, πρέπει να προωθείται και η διαπολιτισμικότητα, αφού η συνεργασία μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών είναι χρήσιμη στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο κόσμο.

Λόγω των εξελίξεων της τεχνολογίας, η εκπαίδευση έχει συνδεθεί με τα οικονομικά και κοινωνικά συστήματα, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να προετοιμάζονται για τη βιομηχανία χωρίς να

αναπτύσσονται ολιστικά. Πλέον, οι ακαδημαϊκοί προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου που προέκυψαν λόγω των παραπάνω. Προωθούν την ενίσχυση των soft skills και συγκεκριμένα, σύμφωνα με την έρευνα του Yiamsawat και των συνεργατών [Yim+22], για την προετοιμασία των φοιτητών που επιλέγουν το επάγγελμα του δασκάλου, χρησιμοποιείται το μοντέλο CELLER. Το μοντέλο αποτελείται από πέντε στάδια, τη δημιουργία ατμόσφαιρας, την ανασκόπηση εμπειριών, τη μάθηση για τη ζωή, την ενδυνάμωση και τον αναστοχασμό. Ενισχύονται, με την εφαρμογή του, τα ανθρωπιστικά χαρακτηριστικά των φοιτητών. Τέτοιου είδους βελτιώσεις χρειάζονται και στις δεξιότητες άλλων φοιτητών, ώστε να προκύψουν πολίτες που σέβονται το περιβάλλον και αντιτίθενται σε κοινωνικά φαινόμενα, όπως ο εκφοβισμός, αφού πλέον σέβονται τον εαυτό τους και το συνάνθρωπο.

5.2 Η ανάπτυξη της Τεχνητής νοημοσύνης τη σύγχρονη εποχή

Η Τεχνητή Νοημοσύνη (TN) επηρεάζει όλο και περισσότερο τη ζωή των ανθρώπων. Χρησιμοποιείται πολύ στην εκπαιδευτική διαδικασία, όμως απαιτείται ένας σταδιακός τρόπος ενσωμάτωσής της στην εκπαίδευση. Οι e-tutors, δηλαδή εκπαιδευτικοί που παρέχουν διδασκαλία και υποστήριξη με τη χρήση διαδικτυακών και ψηφιακών πλατφορμών, θεωρούν την τεχνητή νοημοσύνη εργαλείο που ενισχύει το έργο τους, το οποίο δεν μπορεί να τους αντικαταστήσει και χρειάζεται προσοχή ως προς την ιδιωτικότητα των δεδομένων τους. [DT23a] Παρόλα αυτά, η τεχνολογία δεν μπορεί να αντικαταστήσει τον άνθρωπο στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς δεξιότητες, όπως η επικοινωνία και η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των γονέων είναι βασικές. Επίσης, η κριτική σκέψη είναι απαραίτητη για του e-tutors, ώστε να κρίνουν τα αποτελέσματα της TN και να αποφασίσουν πότε πρέπει να επέμβουν σε αυτά. Δύο ακόμη δεξιότητες των e-tutors αποτελούν η ηγεσία και η διαχείριση αλλαγών, ώστε να υιοθετούν νέες τεχνολογίες και να διαχειρίζονται τις αλλαγές. Οπότε η ενσυναίσθηση, η κριτική σκέψη, η ικανότητα επικοινωνίας και συνεργασίας είναι απαραίτητες δεξιότητες, για να ενισχυθεί η χρήση της TN χωρίς να υποβαθμιστεί η εκπαίδευση.

Οι σύγχρονες τεχνολογίες, όπως η TN, η Εικονική πραγματικότητα και η μεικτή μάθηση διαμορφώνουν νέες προσδοκίες τόσο από τους εργοδότες όσο και από τους εργαζομένους στην αγορά εργασίας. Τα πιο σημαντικά soft skills στον επιχειρηματικό τομέα θεωρούνται:

- Διοικητικές ικανότητες
- Επίλυση προβλημάτων
- Επικοινωνία και συνεργασία

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει οδηγήσει τους ανθρώπους να χρησιμοποιούν συνεχώς διάφορα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Το Instagram αποτελεί μία πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης που τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται με γρήγορους ρυθμούς. Στην έρευνα του Harirchian και των συνεργατών [Har+22], πραγματοποιήθηκε συλλογή online ερωτηματολογίων 400 Ιρανών οι οποίοι έδωσαν και τα Instagram προφίλ τους. Οι ερευνητές ανέπτυξαν μοντέλα, τα οποία μέσω διάφορων στοιχείων του προφίλ μπορούν να προβλέψουν τα soft skills του ατόμου. Αυτές οι πληροφορίες θα είναι χρήσιμες για όσους προσπαθούν να καταλάβουν αν κάποιος υποψήφιος είναι κατάλληλος για τη θέση εργασίας μίας εταιρείας, έχοντας περισσότερες πληροφορίες από αυτές που παρουσιάζει ο υποψήφιος.

Κεφάλαιο 6

Η επίδραση του φύλου στα soft skills

Τον 21ο αιώνα στις περισσότερες χώρες παγκοσμίως, τα δύο φύλα αντιμετωπίζονται ισότιμα. Η βιβλιογραφία εξετάζει αν ο παράγοντας του φύλου επηρεάζει τα soft skills του ατόμου, δηλαδή αν οι άνδρες και οι γυναίκες προσεγγίζουν με τον ίδιο τρόπο ή με διαφορετικό αυτές τις δεξιότητες. Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν αποτελέσματα ερευνών σχετικά με το θέμα.

Η έρευνα της Setiati [Set23] πραγματοποιήθηκε ανάμεσα σε 40 φοιτητές στο Malang, 20 γυναίκες και 20 άνδρες, με σκοπό να διερευνήσει τυχόν διαφορές των 2 φύλων στις ικανότητές τους ως προς τα soft skills. Διαπιστώθηκε, ότι δεν υπάρχει σημαντική διαφορά στα soft skills των ανδρών και γυναικών μαθητών. Ως προς την ομαδικότητα, την επίλυση προβλημάτων και την υπευθυνότητα παρουσιάστηκαν παρόμοιες ικανότητες. Άρα, οι συγκεκριμένες δεξιότητες είναι θεμελιώδεις και ανεπηρέαστες από το φύλο. Ωστόσο, σε κάποιες δεξιότητες υπάρχουν διαφορές. Σε δεξιότητες, όπως η επικοινωνία, οι διαπροσωπικές σχέσεις και ο επαγγελματισμός, που χρειάζονται στη συνεργασία, παρατηρείται γυναικεία υπεροχή. Ενώ, σε δεξιότητες, όπως η ευελιξία και η εργασιακή ηθική, που είναι απαραίτητα σε περιβάλλοντα που υπερισχύει η προσαρμοστικότητα και η συνέπεια, υπερέχουν οι άνδρες. Γενικά δε σημειώθηκαν μεγάλες διαφορές στην ανάπτυξη των soft skills, και τα δύο φύλα μπορούν να εφοδιαστούν με αυτά. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι γυναίκες μαθήτριες διακατέχονται από έντονη συνείδηση της επίτευξης των ονείρων τους μέσα από την κατάκτηση υψηλών επαγγελματικών στόχων, για αυτό και συμμετέχουν ενεργά σε δραστηριότητες για να βελτιώσουν τα soft skills τους.

Στην έρευνα του Fernández-Agias και των συνεργατών [Fer+22], συμμετείχαν 284 καθηγητές μηχανικής της Λατινικής Αμερικής, οι οποίοι κλήθηκαν να αξιολογήσουν τους εαυτούς τους ως προς τις κοινωνικές δεξιότητες, την επαγγελματική συμπεριφορά, την εργασιακή κινητοποίηση και άλλα σημαντικά soft skills για την εκπαίδευση των φοιτητών μηχανικής. Οι απαντήσεις τους αναλύθηκαν για να αναδειχθούν, αν υπάρχουν, διαφορές μεταξύ των φύλων και για την κατανόηση του τρόπου που αντιλαμβάνονται οι καθηγητές τις ικανότητές τους ως προς τα soft skills. Σημειώθηκαν διαφορές στις αυτοαξιολογήσεις μεταξύ των φύλων, καθώς οι γυναίκες αξιολόγησαν τις κοινωνικές δεξιότητες, την επαγγελματική συμπεριφορά και την εργασιακή τους κινητοποίηση υψηλότερα σε σχέση με τους άνδρες συμμετέχοντες. Αυτό το αποτέλεσμα υποδεικνύει, ότι οι γυναίκες αντιλαμβάνονται θετικά τις ικανότητές τους ή έχουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και όχι ότι έχουν καλύτερες δεξιότητες από τους άνδρες συναδέλφους τους.

Σε έρευνα του Kalaimani και συνεργατών [KS22] στην Θιρουβάλουρ της Ινδίας, συμμετείχαν 30 εκπαιδευτικοί Λυκείου, οι οποίοι παρουσίασαν μέτρια soft skills. Οι δεξιότητες ως προς την επικοινωνία και την ομαδική εργασία ήταν ικανοποιητικές, αλλά αναφέρεται ότι υπάρχει δυνατότητα βελτίωσής τους. Δεν διαπιστώθηκε σημαντική διαφορά στις επικοινωνιακές δεξιότητες ανάλογα με το φύλο των συμμετεχόντων. Όμως, ανάλογα με τον τύπο διαχείρισης του σχολείου, για παράδειγμα δημόσιο ή ιδιωτικό, εντοπίστηκε διαφορά στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της επίλυσης των προβλημάτων.

Στην Ινδονησία, στα πλαίσια ενός προγράμματος τεχνικής συνεργασίας, μεταξύ της USAID

και του Υπουργείου Εθνικής Εκπαίδευσης σε κάποια ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης εφαρμόστηκε ένα πρόγραμμα ανάπτυξης soft skills, κατά τη διάρκεια του οποίου εκπαιδεύτηκαν εκπαιδευτές και μετά παρείχαν εκπαίδευση σε φοιτητές, δίνοντας έμφαση στις γυναίκες. [DYK23] Ο λόγος που δόθηκε έμφαση στις γυναίκες ήταν ότι οι επιστήμες STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) είναι κυρίως ανδροκρατούμενες, με αποτέλεσμα πολλές γυναίκες να δυσκολεύονται να ενταχθούν σε αυτές. Τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι το 97% των εκπαιδευτών ήταν ικανοποιημένοι πλήρως και το 95% των συμμετεχόντων παρουσίασε αύξηση γνώσεων και δεξιοτήτων στην εκπαίδευσή τους σχετικά με τα soft skills. Η εκπαίδευση των soft skills μπορεί να οδηγήσει σε ένα περιβάλλον ισότιμο για τις γυναίκες στις επιστήμες STEM.

Κεφάλαιο 7

Soft skills στον εργασιακό τομέα

7.1 Επαγγελματική ετοιμότητα

Τα soft skills αποτελούν βασικές δεξιότητες για όλα τα επαγγέλματα. Όμως, υπάρχει διαφορά μεταξύ των soft skills που χρειάζεται σε κάθε κλάδο, ανάλογα με τις απαιτήσεις του κλάδου. Για παράδειγμα, άλλα soft skills είναι σημαντικά για τους ιατρούς και άλλα για τους μηχανικούς. Επιπλέον, κάποια επαγγέλματα που σχετίζονται με την χρήση τεχνολογικών συσκευών και την εκτέλεση φυσικών έργων, βασίζονται περισσότερο σε τεχνικές δεξιότητες, όπως αυτό του μηχανικού, καθώς η έλλειψη αυτών των δεξιοτήτων μπορεί να χαρακτηριστεί καταστροφική σε κάποιες περιπτώσεις. [HT22]

Στην έρευνα του Guduru [Gud22], διερευνάται η σημασία της προσωπικότητας στην επιτυχία των φοιτητών μηχανικής σε επαγγελματικό, αλλά και σε προσωπικό επίπεδο. Αν και οι φοιτητές λαμβάνουν βραχυπρόθεσμη εκπαίδευση των soft skills, δεν κατανοούν τη σημασία της προσωπικότητας. Στην έρευνα 25 φοιτητές μηχανικής με δεύτερη γλώσσα την αγγλική, υποβλήθηκαν σε τεστ προσωπικότητας και στη συνέχεια εκπαιδεύτηκαν σε soft skills. Η ανάπτυξη μίας ευχάριστης προσωπικότητας βοηθά στην καλύτερη προετοιμασία των φοιτητών στην επιλογή εργασίας και στη συνέχεια στην άσκηση της εργασίας. Στην έρευνα παρέχονται προτάσεις για τους φοιτητές, τους καθηγητές και τους εκπαιδευτές σταδιοδρομίας, όπως οι φοιτητές να συμμετέχουν στις εξωσχολικές δραστηριότητες, να συμμετέχουν ως εθελοντές, να αναλαμβάνουν ευθύνες αναπτύσσοντας την αυτοεκτίμησή τους. Από την άλλη, οι καθηγητές πρέπει να αναγνωρίσουν τις πιο αποτελεσματικές στρατηγικές για τους φοιτητές και να μειώσουν το χάσμα των δεξιοτήτων των υπαλλήλων και αυτών που αναζητούν οι εργοδότες, όπως αναφέρεται παρακάτω. Οι εκπαιδευτές σταδιοδρομίας μπορούν να παρακολουθούν τους φοιτητές ως προς την πρόδοό τους και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και να τους βοηθήσουν στην εύρεση πρακτικής εργασίας, για να αντιλαμβάνονται καλύτερα ποιες δεξιότητες χρειάζονται στην αγορά εργασίας.

Στην έρευνα του Syamiya και συνεργατών [Sya+23] αποδείχθηκε ότι τα άτομα με ανεπτυγμένη μαθησιακή εμπειρία, έντονο αίσθημα θρησκευτικότητας και αναπτυγμένα soft skills παρουσιάζουν υψηλή ετοιμότητα για να εισέλθουν στον επιχειρηματικό κόσμο. Η επιχειρηματική μάθηση συνδέεται άρρηκτα με την ανάπτυξη soft skills, καθώς οι επιχειρήσεις δεν συνδέονται μόνο με το κέρδος, αλλά μέσω αυτών τα άτομα μαθαίνουν να έχουν ιδέες που χαρακτηρίζονται από δημιουργικότητα, να είναι καινοτόμοι και να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα. [NAK22] Με το συνδυασμό ψηφιακών εργαλείων και κοινωνικών μέσων μπορούν να αναπτυχθούν οι επιχειρηματικές δεξιότητες και τα soft skills και οι νέοι να προετοιμαστούν για την αγορά εργασίας, που πλέον επηρεάζεται αρκετά από την ανάπτυξη της τεχνολογίας.

Στην πόλη Pekanbaru της Ινδονησίας, το 2022 οι άνεργοι ήταν 8,4 εκατομμύρια με τους απόφοιτους των Επαγγελματικών Λυκείων να αποτελούν το 10,38%. Στην έρευνα των Febriyana και των συνεργατών [FIM23] με δείγμα 147 μαθητών Επαγγελματικών Λυκείων, αποδείχθηκε ότι η συναισθηματική νοημοσύνη, οι βιομηχανικές πρακτικές εργασίας, τα soft skills και η αυτό-

αποτελεσματικότητα συμβάλλουν στην εργασιακή ετοιμότητα των αποφοίτων των Επαγγελματικών Λυκείων της περιοχής. Αναπτύσσοντας τα παραπάνω, οι μαθητές μπορούν να βελτιώσουν την εργασιακή ετοιμότητά τους. Διεξήχθη έρευνα [ANK23a] μεταξύ φοιτητών των κοινωνικών επιστημών στην πόλη Pekanbaru. Το 59% του άνεργου πληθυσμού της Ινδονησίας αποτελείται από άτομα 15 έως 29 ετών. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η συμμετοχή των φοιτητών σε οργανισμούς και τα soft skills επιδρούν στην απασχόληση των φοιτητών, ενώ δεν υπάρχει σημαντική επίδραση των τεχνικών δεξιοτήτων. Όμως, ο συνδυασμός της συμμετοχής των φοιτητών σε οργανισμούς, τα soft skills και οι τεχνικές δεξιότητες επηρεάζουν την απασχολησιμότητα των φοιτητών. Επιπροσθέτως, σε έρευνα σε μαθητές Επαγγελματικών Λυκείων του τομέα Μηχανολόγων Μηχανικών στην πόλη Palembang [MW23] ερευνήθηκε αν ο πολιτισμός εργασίας 55, τα soft skills και οι τεχνικές γνώσεις μηχανουργικής επηρεάζουν την εργασιακή ετοιμότητα των μαθητών. Ο πολιτισμός εργασίας 55, που αποτελεί μία μεθοδολογία οργανωμένης διαχείρισης του χώρου εργασίας και χρησιμοποιείται για βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της ασφάλειας στη βιομηχανία, είναι κρίσιμος για την προετοιμασία των φοιτητών για την αγορά εργασίας. Ομοίως, τα soft skills επιδρούν θετικά στην εργασιακή ετοιμότητα. Οι τεχνικές δεξιότητες μηχανουργικής αν και είναι χρήσιμες, δεν επιδρούν σημαντικά, αλλά ο συνδυασμός όλων των παραπάνω παραγόντων επηρεάζει την ετοιμότητα των μαθητών.

Τα soft skills, όπως η συνεργασία, η επικοινωνία και η επίλυση προβλημάτων είναι αναγκαίες για την επιτυχία σε κάθε επαγγελματικό τομέα. Έρευνα στο LinkedIn έδειξε ότι το 57% των εργοδοτών προτιμούν υποψήφιους με ανεπτυγμένα soft skills, καθώς πιστεύουν ότι διαθέτουν πιο ευοίωνες προοπτικές καριέρας.[Nes+23] Η έρευνα για αυτές τις δεξιότητες μεταβάλλεται διαρκώς. Σε κάθε τομέα δίνεται έμφαση σε διαφορετικά soft skills. Σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις στο Καμερούν οι Shillie και Nchang πραγματοποίησαν έρευνα [SN23] σχετικά με τα soft skills και την απόδοση των εργαζομένων. Η βελτίωση της επικοινωνίας, της διαχείρισης συναισθημάτων και της ομαδικής εργασίας επιδρούν θετικά στην απόδοσή τους, ενώ η εργασιακή ηθική δεν επηρεάζει ιδιαίτερα την απόδοση. Είναι απαραίτητες δεξιότητες και για τους απόφοιτους επαγγελματικών λυκείων, καθώς η έλλειψή τους προκαλεί αυξημένα ποσοστά ανεργίας για αυτούς, όπως συμβαίνει στην Ινδονησία. [AGM23] Η χαμηλή απασχολησιμότητα οφείλεται κατά ένα μέρος στην έλλειψη soft skills των αποφοίτων, αφού δεν διδάσκονται επαρκώς, όπως συμβαίνει και στην Τανζανία σύμφωνα με το άρθρο του Munishi. [Mun22] Υπάρχουν διάφορα προγράμματα για τους άνεργους, ώστε να εκπαιδευτούν, να αναπτύξουν soft skills και να επανέλθουν στον εργασιακό χώρο. Στην έρευνα του Putera και των συνεργατών [Put+22], περιγράφεται η εκπαίδευση soft skills των νέων που σταμάτησαν το σχολείο και είναι άνεργοι, στο χωριό Sambandete της Ινδονησίας, ώστε να ενισχυθεί η αυτοπεποίθησή τους και η ικανότητά τους να ενταχθούν στην αγορά εργασίας.

Οι δεξιότητες που χρειάζονται οι εργαζόμενοι στον επιχειρηματικό κόσμο αναπτύσσονται λαμβάνοντας υπόψη τα ατομικά χαρακτηριστικά και τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά, καθώς το πολιτιστικό περιβάλλον επηρεάζει την επιχειρηματική δράση του ατόμου και την ανταλλαγή γνώσεων. [GFS22]

Σε έρευνα [AJB23] που πραγματοποιήθηκε στην καπνοβιομηχανία PT. HM. Sampoerna στην πόλη Makassar της Ινδονησίας, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ανάπτυξη των soft skills των εργαζομένων αυξάνουν το επίπεδο της αυτοπεποίθησής τους και συνεπώς, αυξάνεται η αποδοτικότητά τους. Η ενθάρρυνση των εργαζομένων από τα διοικητικά στελέχη αν και είναι σημαντική, δεν επηρεάζει άμεσα την καριέρα στατιστικά.

Στην έρευνα του Ghaith [Gha24], αποδείχθηκε ότι στην Ιορδανία οι μέθοδοι εκπαίδευσης επιδρούν κατά 52% στην απασχολησιμότητα των αποφοίτων και τα soft skills κατά 58%. Στην απόδοση μάθησης οι εκπαιδευτικοί μέθοδοι επιδρούν 59% και τα soft skills 64%. Συνεπώς, τα soft skills έχουν μεγαλύτερη επίδραση στην απόδοση των αποφοίτων σε σχέση με τις εκπαιδευτικές μεθόδους. Στα αποτελέσματα της έρευνας σημειώνεται ότι, τα πιο σημαντικά soft skills προς εκπαίδευση είναι η επικοινωνία και η επίλυση προβλημάτων.

Τα soft skills αντικατοπτρίζουν την ικανότητα του ατόμου να διαχειρίζεται τις διαπροσωπικές

σχέσεις που σε συνδυασμό με τις τεχνικές δεξιότητες οδηγούν στην επιτυχία. Θεωρούνται πρωταρχικός παράγοντας για την επιτυχία των επιχειρήσεων στη ψηφιακή εποχή. [KHR24] Οι φοιτητές στη Σχολή Γραμμάτων και Ανθρωπιστικών Σπουδών δήλωσαν στην έρευνα που συμμετείχαν [AA22] ότι αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα εκμάθησης soft skills, καθώς συμβάλλουν στην ακαδημαϊκή επίδοση των φοιτητών, την κοινωνική τους ένταξη, αλλά και στην επαγγελματική τους πορεία. [AA22]

Οι υπεύθυνοι προσλήψεων αναζητούν άτομα με ανεπτυγμένα soft skills, καθώς αυτά τα άτομα έχουν την δυνατότητα να δημιουργήσουν έναν ισορροπημένο χώρο εργασίας και να αυξάνουν την αποδοτικότητα των εταιρειών και κατά συνέπεια τα κέρδη τους. Για να αποκτήσει κάποιος μία θέση εργασίας χρειάζεται τεχνικές δεξιότητες, αλλά για να τη διατηρήσει χρειάζεται soft skills. Όπως συμπεραίνεται στη βιβλιογραφική έρευνα του Jasim Mohammed et. al [Jas+23], είναι αναγκαία η ενσωμάτωση της διδασκαλίας τους στα πανεπιστήμια για να αποκτήσουν τις δεξιότητες αυτές οι απόφοιτοι και να τις χρησιμοποιήσουν στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με την έρευνα του Horváth-Csikós και των συνεργατών [HJG22c], υπάρχει ασυμφωνία μεταξύ των απαραίτητων soft skills και αυτών που αναπτύσσει το εκπαιδευτικό σύστημα. Παρόλο που οι φοιτητές έχουν κατανοήσει τα soft skills και το πόσο σημαντική είναι η καλλιέργειά τους, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα δεν δίνουν την αναλογούμενη έμφαση στη διδασκαλία τους και οι φοιτητές καταλαβαίνουν ότι οι υπάρχοντες τρόποι ανάπτυξης αυτών των δεξιοτήτων είναι η εργασιακή εμπειρία και οι προσωπικές σχέσεις.

Οι υπεύθυνοι προσλήψεων για τη σωστή επιλογή εργαζομένων πραγματοποιούν παραδοσιακές διαδικασίες, όπως τεστ και συνεντεύξεις. Πλέον, με την εξέλιξη της τεχνητής νοημοσύνης υπάρχει η δυνατότητα να προβλεφθούν τα soft skills κάποιου, μέσω της ανάλυσης πληροφοριών του προφίλ του στο Instagram. [Har+22] Επιπλέον, έχουν αναπτυχθεί μοντέλα που διευκολύνουν το έργο των διαχειριστών ανθρώπινου δυναμικού. Έχει αναπτυχθεί μοντέλο [Pot+22] το οποίο λαμβάνει υπόψιν τις τεχνικές δεξιότητες και τα soft skills των εργαζομένων και των απαιτήσεων που έχουν οι οργανισμοί για τους υποψήφιους εργαζόμενους και πραγματοποιεί τις κατανομές εργασίας πραγματοποιώντας την καλύτερη δυνατή αντιστοιχία. Στη διαδικασία πρόσληψης εμπλέκονται οι οργανωτικοί ψυχολόγοι, που αξιολογούν τις απαραίτητες δεξιότητες για κάθε θέση, καθώς τα soft skills συνδέονται με την ανθρώπινη συμπεριφορά. Η διαδικασία προσέγγισης και πρόσληψης προσωπικού είναι ένα κρίσιμο σημείο κάθε επιχείρησης. Σύμφωνα με την έρευνα του Rosmaida et. al [RSS23], στην εταιρεία ύδρευσης PDMA στην Ινδονησία η παραπάνω διαδικασία θεωρείται ότι επιδρά στην παραγωγικότητα των εργαζομένων, καθώς το προσωπικό που χαρακτηρίζεται από υψηλή ποιότητα είναι συνεπέστερο στις εργασιακές αρμοδιότητές του. Ομοίως, η επιλογή εργαζομένων για να επιτελέσουν ένα έργο σε ομάδα θέλει προσεκτική διαχείριση για τις εταιρείες που πραγματοποιούν μετασχηματισμούς. [SJN23b]

Οι νέοι με νοητική αναπηρία δεν πρέπει να αποτελούν εξαίρεση, αλλά να αποτελούν μέρος της κοινωνίας μέσω της άσκησης εργασίας. Χρειάζεται να αναπτύξουν δεξιότητες για να ξεπεράσουν τα εμπόδια και να έχουν πρόσβαση σε θέσεις εργασίας. Σύμφωνα με την έρευνα των Young και Rooney [YR23], τα soft skills που πρέπει να αναπτύξουν οι νέοι με νοητική αναπηρία είναι: η προσωπική περιποίηση, η επίλυση προβλημάτων, η επικοινωνία, η ομαδικότητα και η ικανότητα να ακολουθούν οδηγίες.

Επιπλέον, σε χώρες που χαρακτηρίζονται από οικονομική κρίση, στις οποίες η ανεργία είναι ιδιαίτερα υψηλή και η διαδικασία εύρεσης εργασίας ανταγωνιστική, τα soft skills μπορούν να προετοιμάσουν τους νέους υποψήφιους εργαζόμενους για τις θέσεις εργασίας. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται και στην έρευνα του Gharsall [Gha23], στην Τυνησία, που αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες, δεξιότητες όπως, η επικοινωνία, η συνεργασία, η διαχείριση χρόνου, η επίλυση προβλημάτων και η προσαρμοστικότητα συνεισφέρουν στην προσπάθεια των νέων να εισέλθουν στην αγορά εργασίας.

Παρακάτω αναφέρονται συγκεκριμένοι τομείς εργασίας και ποια soft skills χρειάζονται οι εργαζόμενοι σε αυτούς τους τομείς, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία που εξετάστηκε.

7.1.1 Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας

Η συνεχής εξέλιξη της τεχνολογίας έχει ενισχύσει την επικοινωνία με τη χρήση εργαλείων, όπως email και πλατφόρμες και καθιστά αναγκαία την εξοικείωση των ανθρώπων με τις ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών), ώστε να χρησιμοποιούν τις παραπάνω τεχνολογίες επιτυχώς και να ανταλλάσσουν πληροφορίες μεταξύ τους. Σε πολλές εταιρείες δεν διδάσκονται τα soft skills και η έλλειψη τους προκαλεί φθίνουσα πορεία των εργαζομένων και μειωμένη αποδοτικότητα. [SP23a] Σύμφωνα με τον Blankenship, οι τεχνικοί υπάλληλοι των εταιρειών μειώνονται έως και 16 % λόγω έλλειψης soft skills. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Adhvaryu όσοι εργαζόμενοι έλαβαν κατάρτιση ως προς αυτές τις δεξιότητες έγιναν 12% αποδοτικότεροι από τους συναδέλφους που δεν εκπαιδεύτηκαν ως προς τα soft skills.

Η κοινωνία 5.0 αποτελεί μία Ιαπωνική ιδέα που προωθεί την εξέλιξη της τεχνολογίας με στόχο την βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών. Στην εποχή της κοινωνίας 5.0 οι εργαζόμενοι της πληροφορικής αναπτύσσουν το παγκόσμιο λογισμικό με ευέλικτες μεθόδους, όπου οι εργαζόμενοι του τομέα πληροφορικής εργάζονται σε ομάδες σε διαφορετικά μέρη και με διαφορετικές ζώνες ώρας. Για την επιτυχή ολοκλήρωση του έργου τους χρειάζονται soft skills, όπως η επικοινωνία, η συνεργασία και η επίλυση συγκρούσεων. [GCR22a]

Οι χρήστες της τεχνολογίας αναγνωρίζουν τη σημασία τόσο της ανάπτυξης των soft skills, όσο και της εξοικείωσής τους με τις ΤΠΕ και προσπαθούν μέσω δραστηριοτήτων να τις αναπτύξουν παράλληλα. Για παράδειγμα, σύμφωνα με την έρευνα των Ibrahim et al. [IUS22a] στο χωριό Relabuhah Dalam της επαρχίας Ogan Ilir στην Ινδονησία, η διοίκηση πραγματοποίησε δραστηριότητες, σχεδιασμένες από το πανεπιστήμιο Sriwijaya, εκπαίδευσης των κατοίκων σχετικά με τις ΤΠΕ για να είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν τις σύγχρονες απαιτήσεις. Παράλληλα συμμετέχοντας σε αυτές τις δραστηριότητες ανέπτυξαν και soft skills. Η εκπαίδευση πραγματοποιήθηκε επιτυχώς, ξεπερνώντας τα εμπόδια της έλλειψης υποδομών.

Ο Ternikov [Ter22a] μελέτησε αν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της ζήτησης για soft skills και των προτεινόμενων μισθών σε θέσεις εργασίας του τομέα της πληροφορικής στη Ρωσία. Βρήκε ότι υπάρχει θετική συσχέτιση και συγκεκριμένα υπάρχει πλεονέκτημα ως προς το μισθό όταν οι θέσεις ή δεν απαιτούν εμπειρία ή απαιτούν τουλάχιστον τρία χρόνια εμπειρίας. Ενώ, οι θέσεις με μέτρια εμπειρία soft skills, από ένα έως τρία χρόνια, έχουν μειωμένες αποδοχές, πιθανότατα λόγω απαιτήσεων σε τεχνικές δεξιότητες.

Τα soft skills που είναι απαραίτητα στον τομέα Επιστήμης Υπολογιστών σύμφωνα με την έρευνα των MATTHEW et al. [Ivo+23] είναι η ομαδική εργασία για την αποτελεσματική συνύπαρξη σε μία ομάδα, η επικοινωνία για τη μεταφορά πληροφοριών, η κριτική σκέψη για τη λήψη σωστών αποφάσεων, η ηθική σκέψη για την κατανόηση των ηθικών επιπτώσεων και την προώθηση διαφορετικών επιπτώσεων και η συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες που προωθούν τη συνεργασία.

Τα άτομα που ασχολούνται με την πληροφορική στον τομέα ανάπτυξης παιχνιδιών χρειάζεται να χαρακτηρίζονται τόσο από τεχνικές δεξιότητες, όσο και από soft skills. [Ken22a] Λόγω της εξέλιξης της αγοράς εργασίας και της τεχνολογίας, τα κυριότερα soft skills, που χρειάζονται, είναι η δημιουργικότητα και η κριτική σκέψη. Επίσης, οι περισσότερες εργασίες ανάπτυξης βιντεοπαιχνιδιών απαιτούν την εργασία σε ομάδες, οπότε η συνεργασία θεωρείται βασικό soft skill για αυτόν τον τομέα.

Οι εργαζόμενοι στον κλάδο της πληροφορικής και της τεχνολογίας μπορούν μέσω προγραμμάτων να συνδυάσουν την ανάπτυξη soft skills και τεχνικών δεξιοτήτων. Ένα τέτοιο πρόγραμμα είναι το “Start-up Engineering”, που δίνει στους μελλοντικούς ειδικούς του τομέα, όσα εργαλεία χρειάζονται για να συνεργάζονται και να ηγούνται των ομάδων, προετοιμάζοντας τους να εκτελούν εργασίες και να τις διαχειρίζονται επιτυχώς. [Bül23a]

Στην έρευνα των MATTHEW και των συνεργατών [Ivo+23], σε απόφοιτους μηχανικής λογισμικού, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η επίλυση προβλημάτων είναι μία δεξιότητα που αναπτύσ-

σεται κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης. Η ομαδική εργασία αναπτύσσεται περισσότερο στον εργασιακό χώρο των μηχανικών λογισμικού και η επικοινωνία αναπτύσσεται τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην εργασία.

7.1.2 Μηχανικοί

Σε έρευνα σε φοιτητές μηχανικής της Παμπλόνα [JGB22], αναφέρεται ότι οι μηχανικοί για να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά χρειάζονται υπευθυνότητα, ταπεινότητα, κριτική σκέψη, επικοινωνιακές δεξιότητες, διαπραγματευτικές ικανότητες, συναισθηματική νοημοσύνη, επιχειρηματικότητα και ηγετικές δεξιότητες. Τα soft skills που είναι απαραίτητα για επαγγελματίες μηχανικούς με επιτυχημένη επαγγελματική πορεία, μπορούν να ταξινομηθούν σε 6 ομάδες, οι οποίες είναι οι εξής: επικοινωνία, κριτική σκέψη, δημιουργική σκέψη, συνεργασία, συναισθηματική νοημοσύνη και ηθική. Οι συγκεκριμένες κατηγορίες περιλαμβάνουν διάφορες ικανότητες, όπως: επίλυση προβλημάτων, ανοιχτό μυαλό, λεκτική και γραπτή επικοινωνία, ενεργή ακρόαση, ανάγνωση, πολυπολιτισμικότητα, δικτύωση, ηγεσία, επαγγελματισμός, self-direction, έλεγχος των συναισθημάτων, δημιουργική σκέψη και δια βίου μάθηση. [CRF22]

Οι οργανωτικοί ψυχολόγοι θεωρούν ότι οι μηχανικοί χρειάζονται τα soft skills στην αγορά εργασίας. Η έρευνα του Campos και των συνεργατών [CRF22], υπογράμμισε την ανάγκη να συνεργαστούν τα εκπαιδευτικά ιδρύματα με την αγορά εργασίας, ώστε οι μηχανικοί να εκπαιδεύονται για όλες τις απαραίτητες δεξιότητες, και όχι μόνο για τις τεχνικές, όπως συνηθίζεται. Το 75% των μηχανικών είναι άνεργοι επειδή δεν δίνουν έμφαση σε μία πλήρη εκπαίδευση και ασχολούνται μόνο με τις τεχνικές δεξιότητες, σύμφωνα με την έκθεση NASSCOM. Η έρευνα των Uwayezu και Nkurikiyimfura [UN24], συνιστά την συνεργασία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και αγοράς εργασίας, ώστε οι μελλοντικοί μηχανικοί να αναπτύσσουν τα απαραίτητα soft skills για τον τομέα τους.

7.1.3 Μεταποιητικές εταιρείες

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε [CMT24] μεταξύ διοικητικών στελεχών 117 εταιρειών μετατροπής πρώτων υλών σε τελικά προϊόντα στην πολιτεία Hidalgo του Μεξικό, αναφέρθηκαν ποια soft skills θεωρούν ότι επηρεάζουν την απασχολησιμότητα. Αυτά είναι: η αναλυτική ικανότητα και συλλογιστική, που περιλαμβάνουν την ικανότητα για λογική σκέψη, η διαίσθηση και η εμπειρία, όπως η κατανόηση των συναισθημάτων τους και η δημιουργική σκέψη. Επίσης, πολύ σημαντικά θεωρούνται η κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων και η ενσυναίσθηση.

7.1.4 Δημιουργικές τεχνολογίες

Στο άρθρο των Sosa και συνεργατών [SRH22], αναφέρονται προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι απόφοιτοι των δημιουργικών τεχνολογιών, δηλαδή οι απόφοιτοι που συνδυάζουν τεχνολογικά και καλλιτεχνικά στοιχεία για να δημιουργήσουν καινοτόμα προϊόντα. Έπειτα από συνεντεύξεις με φοιτητές, απόφοιτους και ειδικούς στον τομέα συμπεραίνεται ότι πρέπει να υπάρξει συντονισμός μεταξύ των πανεπιστημίων, των φοιτητών και της βιομηχανίας, ώστε να γίνουν ξεκάθαρες οι δεξιότητες που είναι απαραίτητες σε αυτόν τον τομέα.

7.1.5 Ψηφιακό Μάρκετινγκ

Στο ψηφιακό μάρκετινγκ οι εργοδότες αναζητούν προσωπικό με τις εξής δεξιότητες: προφορική επικοινωνία και δεξιότητες παρουσίασης, γνώση του internet marketing και του λογισμικού, δεξιότητες συνεργασίας, προσοχή στη λεπτομέρεια και ικανότητες σχεδιασμού. Δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στα soft skills, όπως οι επικοινωνιακές δεξιότητες, η συνεργασία και οι ικανότητες παρουσίασης, αν και στις αγγελίες αναφέρονται περισσότερο τεχνικές δεξιότητες. Βέβαια, στην έρευνα των Kovács και Zarándné [KZ22], σημειώθηκαν διαφορές στις απαιτήσεις για δεξιότητες, όπως

η συνεργασία, οι διαπροσωπικές δεξιότητες και η πρωτοβουλία, μεταξύ εγχώριων και πολυεθνικών εταιρειών. Οι πολυεθνικές δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη συνεργασία, την επικοινωνία, τις διαπροσωπικές σχέσεις και σε άτομα που λαμβάνουν πρωτοβουλίες σε σχέση με τις εγχώριες.

7.1.6 Εκπαιδευτικός τομέας

Για τους μελλοντικούς καθηγητές πανεπιστημίου τα soft skills που θεωρούνται αναγκαία είναι τα εξής: επικοινωνιακές δεξιότητες, γνωστικές δεξιότητες, δεξιότητες διαχείρισης, ηγετικές δεξιότητες, δεξιότητες αυτό-οργάνωσης και συναισθηματικές δεξιότητες, σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ουκρανία. [Vol+22] Αποτελούν κρίσιμες δεξιότητες για τους εκπαιδευτικούς της σύγχρονης εποχής. Οι καθηγητές πρέπει να αναπτύξουν τα soft skills, ώστε να τα διδάξουν στη συνέχεια στους φοιτητές, όπως αναφέρεται και στην έρευνα των Fernández-Arias και των συνεργατών [Fer+22] που πραγματοποιήθηκε σε καθηγητές μηχανικής στη Λατινική Αμερική. Στον τομέα της μηχανικής θεωρούνται απαραίτητες δεξιότητες η επικοινωνία, η ομαδική εργασία, η προσαρμοστικότητα και οι ηγετικές ικανότητες. Ομοίως, οι καθηγητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο Μαρόκο κρίνουν αναγκαία για την απασχολησιμότητα των αποφοίτων την ενσωμάτωση της εκπαίδευσης soft skills, και συγκεκριμένα την επικοινωνία, την επίλυση προβλημάτων, την κριτική σκέψη, την ομαδική εργασία και την ηθική, στον εκπαιδευτικό τομέα. [AZ22] Τα soft skills είναι σημαντικά για την προετοιμασία των μελλοντικών καθηγητών, για να προσαρμοστούν στις αλλαγές της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης.[Fad+22] Στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας θα αναλυθούν περισσότερο οι απόψεις για τα soft skills που θεωρούνται αναγκαία σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης.

7.1.7 Διοίκηση επιχειρήσεων

Η διοίκηση επιχειρήσεων περιλαμβάνει πολλές υποκατηγορίες. Κάθε μία από αυτές επικεντρώνεται σε ένα συγκεκριμένο τομέα της διαχείρισης ενός οργανισμού. Για παράδειγμα, περιλαμβάνει τη διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού, τη διοίκηση οικονομικών, τη διοίκηση λειτουργιών, τη διοίκηση εφοδιαστικής αλυσίδας, τη διαχείριση πληροφορίας και γνώσης κ.α.

Σε έρευνα [MB22], μεταξύ εργαζομένων στον τομέα της διαχείρισης πληροφορίας και γνώσης στη Νότια Αφρική σχετικά με τα soft skills που χρειάζονται για την αξιοποίηση της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης, εντοπίστηκαν 57 δεξιότητες από τις οποίες οι 17 συμφωνήθηκαν ως κρίσιμες. Κάποιες από αυτές είναι οι εξής : ηγεσία, προσαρμοστικότητα, ευελιξία, ειλικρίνεια, συνεργασία, ενεργή μάθηση και διάθεση για μάθηση, κριτική σκέψη, ηθική για τη χρήση δεδομένων, καινοτομία, δεξιότητες προγραμματισμού, ικανότητα χρήσης εργαλείων πληροφορικής και γνώσεις των τάσεων του κλάδου σχετικά με τα big data. Να σημειωθεί ότι κάποια hard skills θεωρούνται soft skills σε ορισμένα περιβάλλοντα και αντιστρόφως. Οι παραπάνω δεξιότητες κατηγοριοποιούνται σε 5 κατηγορίες:

- Δεξιότητες νοοτροπίας
- Δεξιότητες με προσανατολισμό στην έρευνα
- Δεξιότητες διαχείρισης δεδομένων και γνώσης
- Δεξιότητες διοίκησης οργανισμών
- Τεχνολογικές δεξιότητες

Πραγματοποιείται διδασκαλία των soft skills που θεωρούνται απαραίτητα για τη διοίκηση επιχειρήσεων. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που είναι διαπιστευμένα από τον οργανισμό AACSB (Association to Advance Collegiate Schools of Business) επιβεβαιωμένα προσφέρουν προγράμματα καλής ποιότητας ανάπτυξης soft skills στον τομέα των επιχειρήσεων. [BR22]

7.1.8 Λογιστική

Στην έρευνα του Nesbit και των συνεργατών [Nes+23], διεξήχθησαν συνεντεύξεις με υπεύθυνους προσλήψεων σε εννιά εταιρείες λογιστικής στη Νέα Ζηλανδία, με σκοπό να βρεθούν τα soft skills που θεωρούνται απαραίτητα για την πρόσληψη των αποφοίτων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, οι εργοδότες αναζητούν εργαζομένους στον τομέα λογιστικής με ανεπτυγμένες διαπροσωπικές και επικοινωνιακές δεξιότητες. Αυτές οι δεξιότητες πρέπει να συνδυάζονται με τεχνικές δεξιότητες, όπως είναι η καταχώρηση λογιστικών εγγράφων.

Σε έρευνα [ON24] που πραγματοποιήθηκε σε εργοδότες του τομέα λογιστικής σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα της Νοτιοανατολικής Νιγηρίας, αποδείχθηκε ότι οι δεξιότητες που απαιτούνται από τους πτυχιούχους λογιστικής είναι: επικοινωνιακές δεξιότητες, δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, διατήρησης οικονομικών αρχείων, ερμηνείας οικονομικών καταστάσεων, ελέγχου αποθεμάτων και παρουσίασης αναφορών εσόδων και εξόδων. Επίσης, σημειώθηκε διαφορά σχετικά με την κατοχή soft skills στις απόψεις των εργοδοτών του ιδιωτικού τομέα και αυτών του δημόσιου τομέα.

7.1.9 Φαρμακοβιομηχανία

Ο κλάδος της φαρμακοβιομηχανίας αποτελεί έναν κλάδο με υψηλές προσδοκίες για τους εργαζομένους, καθώς οι κανονισμοί της είναι αυστηροί, για να διασφαλιστεί η ασφάλεια των προϊόντων που παράγονται. Οι εργαζόμενοι οφείλουν να συμμορφώνονται με τους κανονισμούς και να γνωρίζουν πρακτικές, όπως οι οδηγίες cGMP (current Good Manufacturing Practices) που καθορίζουν τις απαιτήσεις για τις διαδικασίες παραγωγής. Επίσης, πρέπει να ακολουθούν τις κατευθυντήριες γραμμές του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας. Εκτός από τις τεχνικές δεξιότητες σε αυτή τη βιομηχανία εκτιμάται ιδιαίτερα:

- η ομαδική εργασία,
- η ηγεσία και
- η αποτελεσματική επικοινωνία.

Καταρχάς, η ομαδική εργασία είναι απαραίτητη στην έρευνα, όπως και η ικανότητα να ηγείται κανείς της ομάδας και να λαμβάνει πρωτοβουλίες. Η επικοινωνία είναι σημαντική, ώστε οι περίπλοκες πληροφορίες να γίνονται κατανοητές σε όλα τα τμήματα. Τα soft skills είναι σημαντικός παράγοντας στη διαδικασία πρόσληψης και σε διευθυντικές θέσεις. Όπως, αναφέρεται στην έρευνα των Malviya και συνεργατών [MMD23], οι εταιρείες όπως η Reliance Life Sciences, στην Ινδία χρησιμοποιούν για την πρόσληψη του προσωπικού, παρουσιάσεις, συνεντεύξεις και προσομοιώσεις καταστάσεων, για να επιλέξουν εργαζομένους με τα απαραίτητα soft skills.

7.1.10 Δημοσιογραφία

Το επάγγελμα της δημοσιογραφίας αποτελεί ένα επάγγελμα άρρηκτα συνδεδεμένο με τα soft skills. Συγκεκριμένα, οι δημοσιογράφοι χρειάζονται τεχνικές δεξιότητες, όπως η γραφή και η χρήση της τεχνολογίας, αλλά και soft skills για να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της εργασίας τους. [HT22] Οι δημοσιογράφοι που εργάζονται σε περιοχές επιρρεπείς σε καταστροφές χρειάζονται τα εξής soft skills, σύμφωνα με την έρευνα του Hidayat και του Taufik:

- προσαρμοστικότητα, για να προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες
- διαχείριση κρίσεων, για να λαμβάνουν αποφάσεις σε καταστάσεις άγχους, όπως την διαχείριση του χρόνου για άμεση αντιμετώπιση των προβλημάτων
- συναισθηματική νοημοσύνη, ώστε να δείχνουν ενσυναίσθηση όταν έρχονται σε επαφή με άτομα που έχουν αντιμετωπίσει δύσκολες καταστάσεις

- επικοινωνιακές δεξιότητες, ώστε να συλλέγουν και να μεταδίδουν πληροφορίες
- ομαδικότητα, για να συνεργάζονται με άλλους δημοσιογράφους, τεχνικούς και προσωπικό υποστήριξης
- ηγετικές ικανότητες, ώστε να συντονίζουν την ομάδα τους, και
- ανθεκτικότητα, για να παραμένουν ψύχραιμοι σε δύσκολες συνθήκες

Ο συνδυασμός των παραπάνω δεξιοτήτων, καθιστά τους δημοσιογράφους σε επιρρεπείς περιοχές, να είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τις όποιες δυσκολίες και να εκτελέσουν το παραγωγικό έργο τους.

7.1.11 Συνταξιοδότηση

Πολλοί λόγοι μπορούν να αναγκάσουν τους συνταξιούχους να επιστρέψουν στην αγορά εργασίας. Ένας από αυτούς είναι η οικονομική ανασφάλεια, καθώς οι συνταξιούχοι με χαμηλή σύνταξη ή περιορισμένη πρόσβαση σε επιδόματα έχουν οικονομική ανάγκη να εργαστούν. Στον αντίποδα, ψυχολογικοί παράγοντες, όπως η κατάθλιψη ή η ικανοποίηση από τη συνταξιοδότηση μπορεί να μειώνουν τις πιθανότητες να επιστρέψει κανείς στην εργασία του. Οι συνταξιούχοι που διαθέτουν δεξιότητες περισσότερο αυτοματοποιησιμες έχουν μικρότερη πιθανότητα να επιστρέψουν στον εργασιακό χώρο. Αυτό συμβαίνει, επειδή οι θέσεις εργασίας που μπορούν να αναλάβουν είναι πιο ασταθείς ως αυτοματοποιησιμες. Σύμφωνα με την έρευνα των Lee και Zeewan [Lee22], οι πολιτικές για να παραμείνουν τα άτομα ενεργά και παραγωγικά καθώς μεγαλώνουν για να συμβάλλουν στην οικονομία, πρέπει να εστιάσουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που δεν αυτοματοποιούνται, άρα δεν αντικαθίστανται από μηχανές. Τέτοιες δεξιότητες είναι:

- η κοινωνική νοημοσύνη, δηλαδή η ικανότητα διαχείρισης κοινωνικών σχέσεων με τους άλλους, όπως η ενσυναίσθηση και η κατανόηση συναισθημάτων των άλλων
- η διαπροσωπική προσαρμοστικότητα, δηλαδή η ικανότητα προσαρμογής σε διαφορετικές καταστάσεις και προκλήσεις, όπως η ευελιξία και η επίλυση συγκρούσεων, και
- η αναλυτική προσαρμοστικότητα, δηλαδή η ικανότητα αντιμετώπισης απροσδόκων προβλημάτων, όπως η κριτική σκέψη

Οι παραπάνω μη αυτοματοποιημένες δεξιότητες περιλαμβάνονται στα soft skills και είναι αναγκαίες για τους συνταξιούχους, που θέλουν να συνεχίσουν να εργάζονται.

7.2 Το χάσμα δεξιοτήτων στον εργασιακό χώρο

Στη σύγχρονη εποχή η εργασιακή πραγματικότητα έχει ήδη μεταβληθεί αρκετά και μεταβάλλεται συνεχώς. Συχνό φαινόμενο αποτελεί το κενό μεταξύ των δεξιοτήτων που ζητούνται από τους εργοδότες και των δεξιοτήτων που χαρακτηρίζουν τους νέους εργαζομένους. Το κενό δεν πρόκειται μόνο για hard δεξιότητες, αλλά κυρίως για τα soft skills και όπως έχει προαναφερθεί η έλλειψη soft skills μπορεί να εμποδίσει την επαγγελματική επιτυχία των αποφοίτων. [KKG23] Δημιουργούνται, λοιπόν, προκλήσεις για τους εργαζομένους από την μία πλευρά και για τους εργοδότες από την άλλη. Χρειάζεται μία πιο στοχευμένη εκπαίδευση των μαθητών ως προς τα soft skills, ώστε όταν εισαχθούν στην αγορά εργασίας να είναι εφοδιασμένοι με τις κατάλληλες και αναγκαίες δεξιότητες.

Μέσω των βιογραφικών αποτυχίας 226 μαθητών εντοπίστηκαν οι ελλείψεις σε δεξιότητες, στην έρευνα του Ramos-Monge και των συνεργατών του [RFG23]. Οι φοιτητές παρουσίασαν ελλείψεις στην κοινωνική νοημοσύνη, τη διαχείριση άγχους και την αυτογνωσία, οι οποίες είναι αναγκαίες για την εξασφάλιση της επιτυχίας στον επαγγελματικό, αλλά και στον ακαδημαϊκό τομέα.

Επίσης, στην έρευνα επισημαίνεται ότι λόγω της αύξησης των ψηφιακών πλατφορμών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, η ανάπτυξη των επικοινωνιακών δεξιοτήτων είναι πολύ σημαντική. Οι ευθύνες των ελλείψεων αποδίδονται κυρίως στην έμφαση που παρουσιάζουν τα συστήματα της εκπαίδευσης για τη διδασκαλία των hard skills και όχι των soft skills.

Πραγματοποιήθηκε έρευνα σε 269 επαγγελματίες πληροφορικής πέντε εταιρειών και 329 φοιτητές. [SPT22] Στον συνεχώς εξελισσόμενο τομέα της πληροφορικής οι δεξιότητες, που θεωρούνται ζωτικής σημασίας είναι: η ηγεσία, οι διαπροσωπικές δεξιότητες, η ομαδικότητα, η επιχειρηματικότητα και οι οργανωτικές δεξιότητες. Όμως, σύμφωνα με το αποτέλεσμα της έρευνας και σε αυτόν τον τομέα υπάρχει το κενό αντίληψης ως προς τη σημασία των soft skills, με τους επαγγελματίες να γνωρίζουν τη σημασία των soft skills και τους φοιτητές να υποτιμούν την αξία τους. Είναι κρίσιμο τα προγράμματα σπουδών να ανανεωθούν, ώστε να αναπτύσσουν τα soft skills στους φοιτητές με απόρροια την σωστή προετοιμασία τους για την αγορά εργασίας. Οπότε χρειάζεται η συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και βιομηχανίας για την μείωση ή και εξάλειψη του κενού δεξιοτήτων. Αυτή η συνεργασία, εκτός από την ενίσχυση της ετοιμότητας των φοιτητών για τον εργασιακό κόσμο, θα ενισχύσει την κατάταξη των ιδρυμάτων της εκπαίδευσης, προωθώντας τις σχέσεις τους με τον βιομηχανικό κόσμο.

Στην έρευνα του Basir και των συνεργατών του [Bas+22], χρησιμοποιώντας δεδομένα από 100.413 αποφοίτους που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους, δημιουργήθηκε ένα μοντέλο ακρίβειας 77% που προβλέπει την απασχολησιμότητα. Σύμφωνα με το μοντέλο, η απασχολησιμότητα δεν εξαρτάται μόνο από την τεχνική γνώση ή από το βαθμό, αλλά επηρεάζεται και από το φύλο, το οικογενειακό εισόδημα, το πεδίο σπουδών, τις δεξιότητες επικοινωνίας και κριτικής σκέψης, την πρακτική άσκηση και την εμπειρία στον εργασιακό χώρο. Ομοίως, και σε αυτή την έρευνα αναφέρεται ότι πρέπει να βελτιωθεί η προετοιμασία των αποφοίτων για να εισαχθούν στην αγορά εργασίας.

Τα πανεπιστήμια οφείλουν να αλλάξουν τον τρόπο που διδάσκουν για να προετοιμάσουν τους φοιτητές για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Μπορούν να το πετύχουν δημιουργώντας προγράμματα διδασκαλίας των soft skills σε όλη τη διάρκεια των σπουδών και συγκεκριμένα μπορούν να χρησιμοποιήσουν την μέθοδο flipped classroom, όπου οι μαθητές μαθαίνουν στο σπίτι τη θεωρία και μετά πραγματοποιούν εφαρμογές στην τάξη για να την κατανοήσουν. Έτσι, οι φοιτητές αναπτύσσουν καλύτερα δεξιότητες, όπως ηγεσία και ομαδική εργασία, που θα χρησιμοποιήσουν αργότερα στην εργασία τους. [MW22]

Μετά την πανδημία του Covid-19 προέκυψαν αλλαγές σε πολλούς επαγγελματικούς κλάδους και θεωρείται ότι το κενό των δεξιοτήτων μετά τον covid-19 διευρύνεται. Σε έρευνα του Arvanitis και των συνεργατών [Arv+22], μεταξύ 13 ομάδων διαφορετικών επαγγελμάτων τα έτη 2021 και 2022, διαπιστώθηκε ότι οι εργαζόμενοι έχουν ανεπτυγμένα hard skills, αλλά υστερούν στα soft skills και αναδείχθηκαν ως κρίσιμες δεξιότητες η προσαρμοστικότητα, η πρωτοβουλία και οι μεταγνωστικές δεξιότητες, οι οποίες αφορούν την αυτογνωσία και τη μάθηση. Το σύνολο αυτών των δεξιοτήτων βοηθούν τους εργαζομένους να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της εργασίας τη σύγχρονη εποχή. Επίσης, το χάσμα δεν οφείλεται αποκλειστικά στους εργαζομένους και τους εργοδότες, αλλά και στο ευρύτερο περιβάλλον, κοινωνικό και εργασιακό. Αποτελεί αποτέλεσμα πολλών παραγόντων, όπως της αλληλεπίδρασης που έχουν τα άτομα με το περιβάλλον τους. Στην Ελλάδα ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει το χάσμα αποτελεί ότι η οικονομία της χώρας εξαρτάται πολύ από μικρές επιχειρήσεις, όπου οι εργαζόμενοι έρχονται αντιμέτωποι με πολλές απαιτήσεις. Ας μη λησμονηθεί η επιρροή της οικονομικής κρίσης που ταλανίζει χρόνια τη χώρα.

Σε έρευνα του Munishi στην Τανζανία [Mun22], εξετάστηκαν παράγοντες που ενισχύουν την έλλειψη soft skills των αποφοίτων. Οι βασικότεροι παράγοντες είναι το πρόγραμμα σπουδών από την πρωτοβάθμια έως και την τριτοβάθμια εκπαίδευση, που δεν δίνει έμφαση στα soft skills, όσο στις τεχνικές δεξιότητες. Επιπλέον, οι αναποτελεσματικές μεταρρυθμίσεις τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην πολιτική, η έλλειψη προγραμμάτων επαγγελματικού προσανατολισμού στα ακαδημαϊκά ιδρύματα, η αδυναμία των εκπαιδευτών στην αξιολόγηση των soft skills, οι αναποτελεσμα-

τικές μέθοδοι διδασκαλίας, η ανεπαρκής διδακτική υποδομή, αποτελούν τους βασικούς λόγους που οι απόφοιτοι στην Τανζανία δεν έχουν ανεπτυγμένα soft skills.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Σαράβακ, [YL22] μία πολιτεία της Μαλαισίας, μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων κυρίως σε μικρές εταιρείες, διαπιστώθηκε ότι οι εργοδότες δίνουν μεγάλη έμφαση στην κριτική σκέψη, την επικοινωνία και την ομαδική εργασία, ενώ οι απόφοιτοι θεωρούν ότι η τεχνολογική τους κατάρτιση, που απέκτησαν από τις σπουδές, είναι πιο σημαντική. Οι διαφορές στην κατάταξη των δεξιοτήτων προκαλούν χάσμα, με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι να μην είναι πλήρως προετοιμασμένοι για την αγορά εργασίας και να χρειάζονται περαιτέρω κατάρτιση.

Στην Αλγερία [BG22] οι νέοι αντιμετωπίζουν αρκετές προκλήσεις κατά τη διάρκεια αναζήτησης θέσης εργασίας, που μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

- Αρνητικοί εξωτερικοί παράγοντες
- Προσωπικοί παράγοντες
- Προοπτικές εργοδοτών

Στους αρνητικούς παράγοντες περιλαμβάνονται η έλλειψη εμπειρίας και διαθέσιμων θέσεων εργασίας, οι αδυναμίες στη διαχείριση αναζήτησης εργασίας, η δυσκολία στη μετακίνηση, καθώς και ο νεποτισμός και οι διακρίσεις. Στις προσωπικές αδυναμίες, περιλαμβάνονται η έλλειψη soft skills, όπως οι επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες, η αυτοπεποίθηση, η διαχείριση χρόνου και άγχους, η προσαρμοστικότητα και η επίλυση προβλημάτων. Επίσης, περιλαμβάνεται η έλλειψη τεχνικών και λειτουργικών δεξιοτήτων και η προετοιμασία βιογραφικών. Οι εργοδότες εντόπισαν κενά ως προς την επαγγελματική παρουσίαση των νέων που αναζητούν εργασία και τα soft skills τους, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Συνολικά, οι νέοι και οι εργοδότες αναγνωρίζουν την ανάγκη να αναπτυχθούν τα soft skills, για να βελτιωθεί το επίπεδο της απασχολησιμότητας.

Στη βιβλιογραφική μελέτη των Pai και Mayya, [PM22] εντοπίζεται η έλλειψη της κατάλληλης εκπαίδευσης των φοιτητών και ότι οι θεωρητικές προσεγγίσεις, που εφαρμόζονται, δεν είναι επαρκείς. Αναφέρεται ότι η μάθηση με τη χρήση παιχνιδιών έχει θετικά αποτελέσματα στους φοιτητές για την απόκτηση soft skills και ειδικά στους φοιτητές στον τομέα της μηχανικής λογισμικού. Είναι αναγκαία η έρευνα των αναγκών των φοιτητών και των εργοδοτών συνεχώς για την καλύτερη εκπαίδευση των φοιτητών, καθώς στην αγορά εργασίας χρειάζεται ποιότητα εργαζομένων παρά ποσότητα. Η εκπαίδευση των soft skills είναι απαραίτητη για τους νέους απόφοιτους, ώστε να κατέχουν τις απαραίτητες δεξιότητες και να επιτύχουν σε διάφορους επαγγελματικούς τομείς. Στην έρευνα των Elouaali et al. [EHC24], τονίζεται η ανάγκη ένταξης των soft skills στο εκπαιδευτικό σύστημα του Μαρόκου για καλύτερη προετοιμασία των αποφοίτων για την αγορά εργασίας.

Συνοψίζοντας, για να διορθωθεί το χάσμα που έχει προκύψει πρέπει να εφαρμοστούν καινοτόμες μέθοδοι διδασκαλίας των soft skills και να υπάρξει συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και βιομηχανίας, ώστε οι νέοι να εφοδιαστούν με τις κατάλληλες δεξιότητες και να είναι σωστά προετοιμασμένοι για να αποκτήσουν μία θέση εργασίας.

Κεφάλαιο 8

Soft skills στον εκπαιδευτικό τομέα

Τα soft skills συνδέονται άμεσα με την εκπαίδευση, καθώς είναι απαραίτητα για τους εκπαιδευτικούς και τους εκπαιδευόμενους σε όλα τα επίπεδα και αντίστροφα, μέσω της εκπαίδευσης μπορούν να αναπτυχθούν τα soft skills.

Οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων χρειάζονται γνώσεις διδασκαλίας, αλλά και soft skills για να επιτύχουν. Τα soft skills που θεωρούνται αναγκαία για τους εκπαιδευτικούς, όπως αναφέρεται από τον Bokde [Bok24] είναι:

- επικοινωνία, την οποία οι εκπαιδευτικοί χρειάζονται για την καλύτερη επικοινωνία με τους συναδέλφους, τους μαθητές και τους γονείς των μαθητών,
- συναισθηματική νοημοσύνη, ώστε να καταλαβαίνουν την ένταση που νιώθουν οι μαθητές και να τους ενθαρρύνουν προς την επίλυση των προβλημάτων τους,
- ομαδικότητα, τόσο με τους συναδέλφους όσο και με τους μαθητές,
- ευελιξία, καθώς κάποιες φορές το μάθημα δεν πραγματοποιείται όπως είχε προγραμματίσει και πρέπει να πραγματοποιήσει αλλαγές,
- επίλυση προβλημάτων, σε οποιοδήποτε επίπεδο,
- ηγεσία, για να προκαλούν αίσθημα εμπιστοσύνης,
- διαχείριση χρόνου, πραγματοποιώντας όλες τις εργασίες στον προκαθορισμένο χρόνο, ώστε να κατανοήσουν και οι μαθητές την αξία της διαχείρισης χρόνου,
- υπομονή, αφού όλοι οι μαθητές δεν έχουν τον ίδιο ρυθμό,
- κριτική σκέψη, για να παρουσιάζει και τα θετικά αλλά και τα αρνητικά κάθε θέματος. Επίσης, η προσαρμοστικότητα, η αυτοαξιολόγηση, η αποφασιστικότητα, η θετική στάση κ.α. αποτελούν δεξιότητες χρήσιμες για το έργο ενός δασκάλου.

8.1 Τα soft skills ανά επίπεδο εκπαίδευσης

8.1.1 Προσχολική εκπαίδευση

Τα soft skills είναι καλό να αναπτύσσονται από τα πρώτα κιόλας χρόνια ζωής του ατόμου, καθώς μέσω παιχνιδιών τα παιδιά μπορούν να εξοικειώνονται με έννοιες όπως η συνεργασία και η κοινωνικοποίηση. Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί προσχολικής εκπαίδευσης είναι οι βασικοί χαρακτήρες που μεταφέρουν γνώσεις στα παιδιά, οπότε και αυτοί οφείλουν να αναπτύξουν αυτές τις δεξιότητες, ώστε στη συνέχεια να τις καλλιεργήσουν στα παιδιά.

Σε παιδιά ηλικίας 3-6 ετών και εργαζομένους στα κέντρα φροντίδας Αγγανουάδι της Ινδίας πραγματοποιήθηκε έρευνα [AV23] με στόχο την αξιολόγηση των soft skills των εργαζομένων σε αυτά και το αν επηρεάζουν τα αναπτυξιακά ορόσημα των παιδιών. Τα συμπεράσματα της έρευνας έδειξαν ότι τα soft skills, όπως η επικοινωνία, η διαχείριση χρόνου, η θετική σκέψη και η ομαδική εργασία, χρειάζονται για την επιτυχή απόδοση των εργαζομένων και επηρεάζουν σημαντικά την ανάπτυξη των παιδιών.

8.1.2 Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Τα συναισθήματα επηρεάζουν την ζωή των ατόμων σε κοινωνικό και ακαδημαϊκό επίπεδο. Κυρίως, λόγω της χρήσης της τεχνολογίας τα συναισθήματα των ανθρώπων επηρεάζονται, αφού σημειώνεται μείωση της υπομονής, της ανθεκτικότητας και της ευχαρίστησης. Στην έρευνα των Cruz και Breda [CB24], παρουσιάστηκε ένα βιβλίο, για να εξερευνηθούν τα συναισθήματα των παιδιών, σε μαθητές μικρών τάξεων του δημοτικού της Πορτογαλίας. Παρατηρήθηκε ότι είχαν ανεπτυγμένες δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας, αλλά δεν είχαν ιδιαίτερα ανεπτυγμένες τη συναισθηματική ανθεκτικότητα και ρύθμιση. Επίσης, έδειξαν θετικά συναισθήματα, όπως ενθουσιασμό και αυτοπεποίθηση, αλλά δυσκολία στην αντιμετώπιση δύσκολων συναισθημάτων, όπως το άγχος. Η διαδικασία που ακολούθησαν στην έρευνα είναι ένας τρόπος ενίσχυσης των soft skills σε συνδυασμό με τις συναισθηματικές δεξιότητες.

Στην Ουκρανία πραγματοποιήθηκε έρευνα [LHS22], σε μαθητές της τρίτης δημοτικού σχετικά με τις δεξιότητές τους. Οι μαθητές διαπιστώθηκε ότι είχαν ανεπτυγμένα τα soft skills της συνεργασίας και της διαχείρισης των συναισθημάτων και υστερούσαν σε δεξιότητες γνωστικού επιπέδου. Σημειώθηκε ότι τα soft skills αναπτύσσονται σε μεγαλύτερο βαθμό σε μαθητές που πορεύονται με το νέο πρόγραμμα σπουδών.

Τα soft skills δεν είναι αναγκαία μόνο για τους μαθητές, αλλά και για τους εκπαιδευτικούς. Οι συγκεκριμένες δεξιότητες επιδρούν θετικά στην εργασιακή απόδοση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς είναι σε θέση να αναπτύξουν σχέσεις με τους μαθητές τους και να δημιουργήσουν το κατάλληλο περιβάλλον διδασκαλίας. [SUH24] Η κατάρτιση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι κρίσιμη. Σύμφωνα με τον ερευνητή Braiilko και τους συνεργάτες του [BPR22], για την ανάπτυξη των soft skills στους εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του φιλολογικού τομέα, στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα χρειάζονται τεχνικές ανάπτυξης soft skills, όπως παιχνίδια, μελέτες περιπτώσεων, ατομικά έργα, συζητήσεις και ομαδικά έργα. Οι εκπαιδευτικοί σε αρκετές περιπτώσεις θεωρούν ότι το έργο τους αφορά την μετάδοση της γνώσης στους μαθητές και δεν δίνουν ιδιαίτερη σημασία στα soft skills. [OTE22] Όμως, τον 21ο αιώνα είναι απαραίτητο οι δάσκαλοι να αναγνωρίζουν τη σημασία των soft skills, να τα αναπτύσσουν και να ωθούν και τους μαθητές σε μία ολοκληρωμένη ανάπτυξη όλων των δεξιοτήτων τους. Σύμφωνα με την έρευνα των Lukianchuk και Komogorova [LK23], οι δάσκαλοι της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης πρέπει να διαθέτουν επικοινωνιακές δεξιότητες, δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, ηγετικές δεξιότητες, ομαδικές δεξιότητες, προσαρμοστικότητα, δεξιότητες λήψης αποφάσεων, κριτική σκέψη και δημιουργικότητα.

Λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας και της πανδημίας covid-19 η μεικτή μάθηση είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική. Έρευνα [DRR22] σε δημοτικό σχολείο της Ινδονησίας απέδειξε ότι με την εφαρμογή της μεικτής μάθησης, δηλαδή συνδυασμού δια ζώσης και εξ' αποστάσεως διδασκαλίας, αναπτύχθηκαν soft skills των μαθητών, όπως η πειθαρχία, η ειλικρίνεια, η συμπεριφορά και η επικοινωνία και σημείωσαν γενικά καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα.

8.1.3 Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Είναι σημαντικό οι μαθητές να αναπτύσσουν soft skills και να αποκτήσουν κοινωνική εμπειρία, ώστε να συμβάλλουν ικανοποιητικά στην κοινωνία. Οι αξίες των μαθητών επιδρούν στην αυτοοργάνωσή τους και στην ηθική που παρουσιάζουν στην εργασία τους και χρειάζεται οι εκπαιδευτικοί

να διδάξουν τα soft skills στους μαθητές, προληπτικά, ώστε να επιτύχουν αργότερα με αποδεκτούς τρόπους από την κοινωνία. Τα soft skills που θεωρείται ότι πρέπει να περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα σπουδών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σύμφωνα με την έρευνα των Al-Ghadouni, Abdullah Bin Mohamed [AI-23] είναι τα εξής: επικοινωνία, συνεργασία, επίλυση προβλημάτων, ευελιξία, διαχείριση χρόνου, πρωτοβουλία, επίτευξη και αποδοχή των άλλων. Οι συγκεκριμένες δεξιότητες μπορούν να διδαχθούν ως ξεχωριστό ειδικό μάθημα, ή με την ένταξή τους στα υπάρχοντα μαθήματα με φυσικό τρόπο, ή με ένταξη μεμονωμένων κεφαλαίων στα υπάρχοντα μαθήματα, ή με μέθοδο ενοποίησης σε όλα τα μαθήματα.

Επίσης, η διδασκαλία soft skills σε σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, και συγκεκριμένα Γυμνάσια, μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη χρήση ψηφιακών πλατφορμών, καθώς οι μαθητές έχουν καλή σχέση με την τεχνολογία και έτσι ο τρόπος εκπαίδευσης θα είναι προσαρμοσμένος στη γενιά Z. [NAK22]

Έρευνα σε σχολεία της δευτεροβάθμιας [WW22], παρείχε ενδείξεις ότι η παιχνιδοποίηση αποτελεί τρόπο ανάπτυξης των soft skills των μαθητών και μπορεί να βελτιώσει την εκπαίδευση των μαθητών στο STEM, δηλαδή στα πεδία της Επιστήμης, της Τεχνολογίας, της Μηχανικής και των Μαθηματικών. Η πειραματική ομάδα που διδάχθηκε με παιχνιδοποίηση είχε μεγαλύτερη βελτίωση σε σχέση με την άλλη ομάδα και οι μαθητές που την αποτελούσαν ανέφεραν ότι αυξήθηκε η κινητοποίησή τους και το ενδιαφέρον τους για να συμμετέχουν στα μαθήματα STEM.

Στην Ινδία πραγματοποιήθηκε έρευνα [KS22] σε καθηγητές Λυκείου και τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το επίπεδο των soft skills τους είναι μέτριο. Επίσης, σύμφωνα με τα αποτελέσματα δεν υπάρχει σημαντική διαφορά σε αυτές τις δεξιότητες ανάλογα με το φύλο των εκπαιδευτικών. Πάντως στα κυβερνητικά σχολεία οι εκπαιδευτικοί υπερέχουν αυτές τις δεξιότητες σε σχέση με τα υπόλοιπα αυτοχρηματοδοτούμενα και επιδοτούμενα σχολεία που συμμετείχαν στην έρευνα.

Συνήθως, οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί εστιάζουν στις τεχνικές δεξιότητες και την ολοκλήρωση της διδακτέας ύλης για τις σχολικές εξετάσεις, με αποτέλεσμα να παραμελούν την διδασκαλία των soft skills. Η προοδευτική ισλαμική εκπαίδευση εφαρμόστηκε σε 2 σχολεία της Ινδονησίας, σύμφωνα με την έρευνα του Lathifah και των συνεργατών [Lat+22], και είχε θετική επίδραση στους μαθητές ως προς την ανάπτυξη των soft skills τους. Η συνεργασία και η επικοινωνία εκπαιδευτικών, γονέων και μαθητών, οι σωστές υποδομές και οι καταρτισμένοι εκπαιδευτικοί συνέβαλλαν στην επιτυχή εφαρμογή της εκπαίδευσης, παρά τα εμπόδια, όπως το περιορισμένο πλήθος των εκπαιδευτικών και οι μαθητές που δεν υπακούουν στους κανόνες του σχολείου. Οι μαθηματικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στη Ζάμπια, αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα της διδασκαλίας των soft skills κατά τη διάρκεια διδασκαλίας των μαθηματικών. [BKU22b] Η διδασκαλία των Μαθηματικών ενισχύει στους μαθητές τη γνώση και τις δεξιότητες και τους μαθαίνει να τα συνδυάζουν με καταστάσεις της πραγματικής ζωής. Σε έρευνα [BKU22a], που επικεντρώθηκε στις τεχνικές αξιολόγησης, που χρησιμοποιούν οι καθηγητές μαθηματικών στη Ζάμπια διαπιστώθηκε ότι δεν αξιολογούν τα soft skills μέσω αυτών των τεχνικών. Προτάθηκε, λοιπόν, οι καθηγητές να χρησιμοποιούν τεχνικές αξιολόγησης που μετρούν αυτές τις δεξιότητες, όπως η αξιολόγηση βάσει απόδοσης, οι ρουμπρίκες, οι αναθέσεις εργασιών, η παρατήρηση και το πορτφόλιο. Τονίζεται ότι τα soft skills δεν είναι εύκολο να αξιολογηθούν με ακρίβεια, εφόσον φαίνονται από συμπεριφορές. Στη Σουρακάρτα της Ινδονησίας οι μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εκπαιδεύονται με το παραδοσιακό ισλαμικό σύστημα. Χρειάζεται, όμως, η ανάπτυξη των soft skills εξίσου όσο των τεχνικών δεξιοτήτων. Για αυτό, στην έρευνα των Wulandari και των συνεργατών του [WAD22], προτάθηκε η χρήση infographics, που κάνουν την πληροφορία πιο κατανοητή για τους μαθητές.

Τα soft skills στα Επαγγελματικά Λύκεια

Τα Επαγγελματικά Λύκεια χρειάζεται να συνδυάσουν την θεωρία με την πρακτική άσκηση, ώστε οι μαθητές να αποκτήσουν και πρακτικές δεξιότητες, τις οποίες θα χρειαστούν στην άσκηση

του επαγγέλματός τους. Η ενσωμάτωση της διδασκαλίας των soft skills είναι αναγκαία στα επαγγελματικά λύκεια, για να εφοδιαστούν οι μαθητές με τις δεξιότητες που θα χρειαστούν στην αγορά εργασίας, αμέσως μετά την αποφοίτησή τους. Στην έρευνα του Astuti και των συνεργατών [AGM23] προτείνεται, επίσης, τα Επαγγελματικά Λύκεια να χρησιμοποιούν τις δημοσιεύσεις σε βάσεις δεδομένων για να κατανοήσουν τις νέες τάσεις και αλλαγές και να βελτιώνουν τα προγράμματα σπουδών τους, ώστε να αναπτύσσουν τις αναγκαίες δεξιότητες. Σε Επαγγελματικό Λύκειο χημικής ανάλυσης της Ινδονησίας, πραγματοποιήθηκε έρευνα [KR23] μεταξύ των μαθητών που χρησιμοποιούσαν το λογισμικό Sparkol Videoscribe και το Power Point. Αποδείχθηκε ότι με το Sparkol Videoscribe, οι μαθητές αναπτύσσουν καλύτερα τη μαθηματική δημιουργική σκέψη και τα soft skills. Στην έρευνα του Rido και των συνεργατών του [Rid+23], παρουσιάστηκε το πρόγραμμα κοινοτικής υπηρεσίας. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα επικεντρώνεται στη βελτίωση της δημόσιας ομιλίας των μαθητών επαγγελματικού λυκείου. Ενίσχυσε την αυτοπεποίθηση των μαθητών και τους προετοίμασε στην επικοινωνία, δεξιότητες που παραμελούνται στην εκπαίδευσή τους και που θα χρειαστούν στην κοινωνική και επαγγελματική τους ζωή.

Σύμφωνα με τους Febriyana, Indrawati, και Makhdalena [FIM23], για να είναι έτοιμοι οι απόφοιτοι επαγγελματικών λυκείων να εργαστούν απευθείας μετά την αποφοίτησή τους, χρειάζεται να αναπτύξουν τη συναισθηματική τους νοημοσύνη, ώστε να διαχειρίζονται σωστά καταστάσεις χωρίς να κλονίζεται η σχέση τους με τους άλλους, να συμμετέχουν σε δραστηριότητες, όπως η πρακτική άσκηση, και να βελτιώσουν τα soft skills τους. Η γνώση της αγγλικής γλώσσας είναι απαραίτητη για τους μαθητές και ειδικά για τους μαθητές των επαγγελματικών λυκείων, καθώς μπορεί να τους δοθεί η ευκαιρία για απασχόληση σε διεθνές επίπεδο. Η έρευνα των Sholawati, Mulyani, και Pratama [SMP22], επικεντρώνεται στην εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας με την μέθοδο Integrated Task-Based Learning (ITBL), όπου οι μαθητές ολοκληρώνουν εργασίες, οι οποίες είναι προσομιώσεις καθημερινών καταστάσεων που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν στον κλάδο τους. Επίσης, η συγκεκριμένη μέθοδος προσαρμόζεται σε 3 επίπεδα, ανάλογα με το επίπεδο των μαθητών. Η ITBL δεν αναπτύσσει μόνο τις γλωσσικές δεξιότητες των μαθητών στην αγγλική γλώσσα, αλλά μέσω των δραστηριοτήτων της αναπτύσσει soft skills, όπως η επικοινωνία και η συνεργασία, που θα χρειαστούν στην επαγγελματική τους πορεία.

Στα επαγγελματικά λύκεια οι μαθητές πραγματοποιούν πρακτική άσκηση, που αρκετές φορές προκαλεί ατυχήματα. Για αυτό θεωρείται αναγκαία η διδασκαλία της ασφάλειας των μαθητών, η καλλιέργεια των soft skills και η βελτίωση του περιβάλλοντος εργασίας, ώστε να μειωθεί το πλήθος των ατυχημάτων. [PS23]

8.1.4 Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Όπως αναφέρθηκε και στην ενότητα των soft skills στον εργασιακό τομέα, οι νεοεισαχθέντες στο χώρο πρέπει να χαρακτηρίζονται από διάφορα soft skills, εκτός των τεχνικών δεξιοτήτων. [Tar22] Οπότε οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης χρειάζονται εκτός από τις ακαδημαϊκές δεξιότητες και μη ακαδημαϊκές, για να ενταχθούν στον εργασιακό χώρο [Jas+23]. Στις περισσότερες βιβλιογραφίες που βασίστηκε αυτή η μελέτη, αναφέρεται η σημασία εκμάθησης των soft skills. Στους περισσότερους, αν όχι σε όλους τους κλάδους, οι απόφοιτοι χρειάζονται συνδυασμό τεχνικών και μη τεχνικών γνώσεων. Για παράδειγμα, στην έρευνα του Guduru [Gud22] αναφέρεται ότι οι φοιτητές μηχανικής για να προετοιμαστούν για τον εργασιακό χώρο πρέπει να αναπτύξουν μέρη της προσωπικότητάς τους, όπως ο ενθουσιασμός, η αξιοπιστία και η ομαδικότητα. Οι φοιτητές λογιστικής χρειάζονται τις εξής πέντε δεξιότητες [BB22]: επικοινωνία, κριτική σκέψη, υπευθυνότητα, αφοσίωση και σεβασμός, για να ανταπεξέλθουν στον ρόλο του λογιστή, ο οποίος συναναστρέφεται με πελάτες, συναδέλφους και μέλη οργανισμών. Η έρευνα του Rosidah και των συνεργατών του [Ros+22], έδειξε ότι με την εκπαίδευση των soft skills καλλιεργείται και ο χαρακτήρας των φοιτητών. Επιπροσθέτως, σημειώνεται θετική συσχέτιση μεταξύ των μη γνωστικών δεξιοτήτων και της γνωστικής ανάπτυξης των φοιτητών. [Gen22]

Οι φοιτητές αξιολογούν τα soft skills ως προς τη σημαντικότητά τους ανάλογα με τον τομέα στον οποίο ανήκουν. Για παράδειγμα, σε έρευνα [HJG22a] στο Ουγγρικό Πανεπιστήμιο Γεωργίας και Επιστημών της Ζωής, οι φοιτητές έκριναν ως πιο σημαντικές δεξιότητες την ανθεκτικότητα σε συγκρούσεις, την ομαδική εργασία, τη δεξιότητα επίλυσης προβλημάτων και την επικοινωνία.

Το σύστημα πιστωτικών μονάδων, που ισχύει σε αρκετά πανεπιστήμια, δίνει τη δυνατότητα στους φοιτητές να επιλέξουν όποια μαθήματα τους ενδιαφέρουν περισσότερο ώστε να συμπληρώσουν ένα προκαθορισμένο σύνολο μονάδων. Η συγκεκριμένη μέθοδος είναι ιδιαίτερα βοηθητική για τους φοιτητές, καθώς τους δίνει τη δυνατότητα να διαμορφώσουν το πρόγραμμα σπουδών τους. Η έρευνα του Tuong [Tuo+22a], προτείνει καλύτερη καθοδήγηση των καθηγητών, ευέλικτα προγράμματα σπουδών, νέες μεθόδους διδασκαλίας και καλύτερες υποδομές για να αναπτύξουν οι φοιτητές τεχνικές και μη τεχνικές δεξιότητες ακολουθώντας το σύστημα μονάδων.

Στην έρευνα του Elouaali και των συνεργατών του [EHC24], ερευνήθηκαν μελέτες σχετικά με τη διδασκαλία και την εκμάθηση των μη ακαδημαϊκών δεξιοτήτων στο Μαρόκο. Τονίζεται η ανάγκη ενσωμάτωσης τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σπουδών, αλλά υπάρχει διαφωνία στον τρόπο, καθώς κάποιιοι υποστηρίζουν ότι πρέπει να διδάσκονται μέσω της ακαδημαϊκής εκπαίδευσης, ενώ άλλοι ότι πρέπει να διδάσκονται μεμονωμένα. Σε αυτή την έρευνα αναφέρονται μέθοδοι ανάπτυξης soft skills, αλλά δεν εξηγούνται αναλυτικά. Κάποιες μέθοδοι είναι:

- Συμμετοχή σε ρόλους
- Επίλυση προβλημάτων
- Συζητήσεις και διαβουλεύσεις
- Συνεργατική εργασία

Όπως αναφέρεται στην έρευνα του Sichula και των συνεργατών [Sic+22], οι μαθητοκεντρικές μέθοδοι διδασκαλίας ενισχύουν την ανάπτυξη των soft skills. Συγκεκριμένα, εφαρμόστηκε η ανακαλυπτική διδασκαλία σε ενήλικες φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι φοιτητές ανέπτυξαν δεξιότητες, όπως η κριτική σκέψη, η επίλυση προβλημάτων και η συνεργασία και έγιναν ανεξάρτητοι ως προς τους καθηγητές αναπτύσσοντας μαζί τους μία σχέση καθοδήγησης. Σημειώθηκε ότι όταν οι μαθητές έπρεπε να επιλύσουν προβλήματα της πραγματικής ζωής μάθαιναν καλύτερα.

Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη των απαραίτητων soft skills των φοιτητών. Οφείλουν να διευκολύνουν τους φοιτητές, παροτρύνοντάς τους να συμμετέχουν ενεργά στη μάθηση και να εφαρμόζουν τα soft skills.[Ver23]

Οι φοιτητές αναπτύσσουν πιο εύκολα soft skills αν ακολουθούν εκπαίδευση σε πραγματικές επαγγελματικές καταστάσεις και εκπαιδεύονται βάσει των ικανοτήτων τους, δηλαδή επικεντρώνονται σε συγκεκριμένες δεξιότητες, τις οποίες χρειάζονται για να επιτύχουν, όπως έδειξε έρευνα σε προπτυχιακούς φοιτητές στο Ισραήλ.[ANW23] Επιπλέον, η αξιολόγηση με ανατροφοδότηση συμβάλλει στην ανάπτυξη των soft skills των φοιτητών.

Ακόμη, στη βιβλιογραφική έρευνα των Elmoutanna και Motii [EM22b], τονίζεται η ανάγκη ενσωμάτωσης των soft skills στα προγράμματα σπουδών των πανεπιστημίων. Ομοίως σε έρευνα [Bas+22], στη Μαλαισία, έγινε έκδηλο το χάσμα μεταξύ των δεξιοτήτων που κατέχουν οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και αυτών που χρειάζονται για να ενταχθούν στην αγορά εργασίας και προτάθηκε η αλλαγή στα ιδρύματα της τριτοβάθμιας ως προς την ανάπτυξη των soft skills. Έπειτα από έρευνα στους λέκτορες του Language Centre, National Defense University of Malaysia [AB22], διαπιστώθηκε ότι διδάσκονται τα soft skills στους φοιτητές. Παρόλα αυτά οι απόφοιτοι δεν διαθέτουν αυτές τις δεξιότητες. Τονίζεται, λοιπόν, η σημασία της ανάπτυξης των soft skills και προτείνεται στα Πανεπιστήμια της Μαλαισίας, να διδάσκονται οι μη γνωστικές δεξιότητες σε ξεχωριστό μάθημα, ανεξάρτητα από την καλλιέργεια τους σε πλαίσιο άλλων μαθημάτων. Επίσης, στα πανεπιστήμια της Κένυας προτάθηκε η αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών, ώστε να

ενσωματωθεί σε αυτά η διδασκαλία των soft skills. [MT22] Στην έρευνα των Goncharenko και Podolska [GP23], αναφέρεται ότι στα μαθήματα αγγλικών για επαγγελματικούς σκοπούς και συγκεκριμένα για φοιτητές πληροφορικής ενσωματώνεται, επιτυχώς, η διδασκαλία των soft skills. Όπως αναφέρεται και στην έρευνα του Sa και Serpa [SS22], τα πανεπιστήμια οφείλουν να επανεξετάσουν τα εκπαιδευτικά τους μοντέλα, για να εφαρμόσουν την έξυπνη εκπαίδευση, η οποία είναι μία ευέλικτη και τεχνολογικά ενισχυμένη νοοτροπία εκπαίδευσης.

Η έρευνα [YI23] σε φοιτητές των επιστημών υγείας, έδειξε ότι η ενσωμάτωση των soft skills στο πρόγραμμα μάθησης είχε θετική επίδραση στην ανάπτυξη των soft skills των φοιτητών. Στην ίδια έρευνα, η αξιολόγηση με ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής δεν επίδρασε στην ανάπτυξη soft skills, γιατί αξιολογεί τις γνωστικές δεξιότητες.

Στα πανεπιστήμια λογιστικής της Μπενγκκούλου της Ινδονησίας, οι φοιτητές αναπτύσσουν τα soft skills. Όπως αναφέρεται στην έρευνα των Marietza και Oswaldi [MO23], στα συγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα σπουδών έχουν ενσωματωθεί μαθήματα εκμάθησης τεχνολογικών εργαλείων, κατά τη διάρκεια των οποίων οι φοιτητές αποκτούν και μη τεχνικές δεξιότητες, όπως η διαχείριση χρόνου. Επίσης, εφαρμόζεται η μέθοδος Student-Centered Learning (SCL), όπου η μάθηση επικεντρώνεται στην ενεργή συμμετοχή των φοιτητών και τα προγράμματα Merdeka Belajar Kampus Merdeka (MBKM), που περιλαμβάνουν πρακτικές και δράσεις διδασκαλίας σε κοινότητες. Οι φοιτητές λαμβάνουν μέρος σε σεμινάρια και οργανωτικές δραστηριότητες και συνολικά, καλλιεργούν τις μη τεχνικές δεξιότητές τους και επιλέγουν μαθήματα από διάφορα τμήματα. Η έρευνα του Sunismi και των συνεργατών του [Sun+22], σημείωσε ότι η συμμετοχή των καθηγητών στην εφαρμογή του MBKM επιδρά σημαντικά στην αντίληψή τους ότι η εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος μπορεί να βελτιώσει τα soft skills.

Σε έρευνα του Tuong και των συνεργατών του στο Μεκόνγκ [Tuo+22b], το 90% της διοίκησης δήλωσε ότι θεωρεί τους καθηγητές αποτελεσματικούς στη διδασκαλία των soft skills, ενώ από τους καθηγητές συμφώνησε το 75,9% σε αυτή την άποψη. Οι φοιτητές προτιμούν τη διδασκαλία των soft skills από τους ειδικούς του κέντρου κατάρτισης και όχι από τους καθηγητές τους. Προτείνεται η ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών και η συνεχής ανάπτυξη αυτών των δεξιοτήτων τόσο των καθηγητών όσο και των φοιτητών σε καθημερινή βάση. Επίσης, αναφέρεται στην έρευνα η ανάγκη για αξιολόγηση των προγραμμάτων ανάπτυξης των δεξιοτήτων, ώστε να αναγνωρίζεται η αποτελεσματικότητά τους και να εφαρμόζονται οι κατάλληλες αλλαγές.

Οι φοιτητές αρχιτεκτονικής στην Πολωνία εκπαιδεύονται μέσω της μεθόδου Design and Sculpture Studio και αναπτύσσουν συνδυασμό τεχνικών και μη τεχνικών δεξιοτήτων, όπως αναφέρεται στην έρευνα του Wesolowski [Wes22]. Οι φοιτητές μέσω της πρακτικής άσκησης μαθαίνουν τεχνικές της αρχιτεκτονικής και υλοποιούν έργα κάποιες φορές σε ομάδα. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας υπάρχει ανατροφοδότηση τόσο από τους διδάσκοντες όσο και από τους συμμαθητές με αποτέλεσμα να αναπτύσσουν τεχνικές γνώσεις, αλλά και δεξιότητες, όπως η συνεργασία, η κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα, η επικοινωνία και η επίλυση προβλημάτων.

Οι καθηγητές πανεπιστημίων του Μαρόκου, σύμφωνα με την έρευνα των Aziz και Zaidoune [AZ22], θεωρούν ότι οι απόφοιτοι των πανεπιστημίων χρειάζεται να είναι εφοδιασμένοι με τις εξής δεξιότητες: επικοινωνία, επίλυση προβλημάτων, κριτική σκέψη, ομαδική εργασία, επαγγελματισμός και εργασιακή ηθική.

Οι φοιτητές δεν κατανοούν σε όλες τις περιπτώσεις την αξία των soft skills και για αυτό, αν και κάποια ιδρύματα τα διδάσκουν, αυτά δεν αποκτώνται από τους μαθητευόμενους στο αναμενόμενο επίπεδο, όπως αναφέρεται σε έρευνα σε προπτυχιακούς φοιτητές πληροφορικής. [Mat+24]

8.2 Τα soft skills στη φυσική αγωγή

Τα soft skills είναι πολύ σημαντικά για τους μελλοντικούς αθλητές, αλλά και τους καθηγητές φυσικής αγωγής. Για αυτό είναι αναγκαία η ενσωμάτωση εκπαιδευτικών στοιχείων στο πρόγραμμα σπουδών, ώστε οι φοιτητές να αναπτύξουν τα soft skills τους. Οι φοιτητές μπορούν, επίσης, να

συμμετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης αυτών των δεξιοτήτων και να σημειώσουν αυτοβελτίωση. Γενικότερα, τα άτομα που σπουδάζουν στο τομέα της φυσικής αγωγής και του αθλητισμού έχουν μία τάση να ακολουθούν διαδικασίες αυτοβελτίωσης των soft skills, όπως αναφέρεται στην έρευνα του Kondur και των συνεργατών του. [KMS22]

Το εργαλείο Athletic Training Student-Soft Skills Assessment [Dav23] αποτελεί έναν τρόπο αξιολόγησης των soft skills των μεταπτυχιακών φοιτητών, οι οποίοι σπουδάζουν αθλητική κατάρτιση. Με τη χρήση του μπορούν οι επιβλέποντες καθηγητές να γνωρίζουν το επίπεδο των soft skills των φοιτητών τους και οι ίδιοι οι φοιτητές να κατανοούν το επίπεδο τους και να εργάζονται με στόχο τη βελτίωσή τους.

Το πρόγραμμα 8 εβδομάδων μάθησης μέσω υπηρεσιών εφαρμόστηκε σύμφωνα με την έρευνα του Noriyanto και των συνεργατών του [Nor+23] σε 30 υποψήφιους καθηγητές φυσικής αγωγής και αποτέλεσε επιτυχή τρόπο ανάπτυξης των soft skills τους. Τις 2 πρώτες εβδομάδες σχεδίασαν το πρόγραμμα για την διδασκαλία παραδοσιακών αθλητικών παιχνιδιών, τις επόμενες 4 το υλοποίησαν και τις 2 τελευταίες το αξιολόγησαν. Η πρακτική εφαρμογή επηρέασε θετικά την ανάπτυξη των soft skills των φοιτητών, όπως η επικοινωνία, η ηγεσία, η ομαδικότητα, η αποδοχή διαφορών κ.α., που θα χρειαστούν στην πρόδοό τους ως καθηγητές.

Στο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα STKIP Setia Budhi Rangkasbitung της Ινδονησίας πραγματοποιήθηκε έρευνα [ZRS22] σε φοιτητές του τομέα Φυσικής Αγωγής. Οι συμμετέχοντες φοιτητές πήραν μέρος στο παραδοσιακό άθλημα Hadang, στο οποίο είναι απαραίτητη η συνεργασία, η ομαδικότητα και η γρήγορη λήψη αποφάσεων, ώστε να νικήσει η ομάδα έναντι των αντιπάλων. Όντως, οι φοιτητές ανέπτυξαν την αυτοπεποίθησή τους, την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων και λήψης κατάλληλων αποφάσεων και τη συνεργασία. Με τη βιωματική μάθηση, λοιπόν, επιτεύχθηκε η ανάπτυξη soft skills στους φοιτητές.

8.3 Τα soft skills στην περιβαλλοντική εκπαίδευση

Μέσω δράσεων που προασπίζουν την περιβαλλοντική προστασία του κόσμου, οι συμμετέχοντες αναπτύσσουν δεξιότητες, όπως συνεργασία και κριτική σκέψη. Στην έρευνα του Sumarmi και των συνεργατών [Sum+22], που πραγματοποιήθηκε στους φοιτητές του πανεπιστημίου Malang της Ινδονησίας, οι φοιτητές μέσω του προγράμματος EV_SL (Environmental Volunteer-Service Learning) πραγματοποίησαν εθελοντικές περιβαλλοντικές δράσεις. Το μοντέλο παρουσίασε επίδραση στην περιβαλλοντική στάση των φοιτητών και μέσω αυτού οι φοιτητές ανέπτυξαν soft skills, όπως η συνεργασία, ο προγραμματισμός και η αξιολόγηση των δεξιοτήτων που πραγματοποίησαν. Μέσω των υπηρεσιών που παρείχαν οι φοιτητές κατάφεραν να αναπτύξουν περιβαλλοντική συνείδηση και soft skills.

8.4 Τα soft skills στην ψυχοεκπαίδευση

Η ψυχοεκπαίδευση βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν τα συναισθηματά τους και συνεπώς έχει σχέση με την καλλιέργεια των soft skills των μαθητών. Σύμφωνα με τη μελέτη των Salleh Amat και των συνεργατών [Sal+22], σε επιθετικούς νέους ενός σχολείου αποκατάστασης στην Λουμπόρ, διαπιστώθηκε ότι οι νέοι αυτοί υστερούν σε αρκετές δεξιότητες που πρέπει να αναπτύξουν. Με την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος SSPIM μπορούν να αναπτύξουν δεξιότητες, που χαρακτηρίζονται ως δεξιότητες ζωής από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας. Περιλαμβάνουν και soft skills, όπως επικοινωνία, διαχείριση συναισθημάτων, επίλυση συγκρούσεων και συνεργασία.

Κεφάλαιο 9

Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η διερεύνηση των soft skills. Η βιβλιογραφία βασίστηκε στη σημασία των soft skills σε διάφορους τομείς. Αναλύθηκε η διαφορά των soft skills από τα hard skills και προέκυψε το συμπέρασμα ότι χρειάζεται μία ισορροπία ως προς την ενίσχυση των soft skills και των hard skills, για να επιτύχει κανείς, σε επαγγελματικό και προσωπικό επίπεδο. Αν και τα παλαιότερα χρόνια οι άνθρωποι επικεντρώνονταν στην ανάπτυξη των hard skills και τη συλλογή όσο το δυνατόν περισσότερων πιστοποιητικών για να ενταχθούν στον εργασιακό χώρο, τη σημερινή εποχή έχουν αντιληφθεί τη σημασία των soft skills και προσπαθούν να ενισχύσουν και τα τελευταία.

Ο covid-19 επηρέασε αρκετά την εξέλιξη των soft skills. Λόγω της πανδημίας, η εργασία και η εκπαίδευση πραγματοποιούνταν, στις περισσότερες περιπτώσεις, εξ' αποστάσεως. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν οι άνθρωποι να κατανοήσουν τη σημασία της ανάπτυξης των soft skills και κύριως, των επικοινωνιακών δεξιοτήτων τους, που ήταν απαραίτητες δεξιότητες για να ανταπεξέλθουν στις εργασιακές και μαθησιακές τους υποχρεώσεις. Η διαχείριση χρόνου, η διαχείριση συγκρούσεων και η συνεργασία αποτέλεσαν βασικά soft skills, που χρειάζονταν για να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση.

Επιπλέον, η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και της εξάρτησης των ατόμων από αυτή, έχουν συντελέσει στην αναγκαία ανάπτυξη των soft skills, όπως η επικοινωνία και η διαχείριση χρόνου.

Επιπροσθέτως, στην βιβλιογραφία συμπεριλαμβάνονταν άρθρα σχετικά με το αν τα soft skills διαφέρουν ανάλογα με το φύλο του ατόμου. Παρατηρήθηκε ότι, στα περισσότερα άρθρα δε σημειώθηκε σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο φύλων ως προς τα soft skills.

Η τεχνολογική εξέλιξη του 21ου αιώνα διαμόρφωσε νέες προσδοκίες για τους εργαζομένους, καθώς απαιτούνταν από αυτούς ανεπτυγμένα τόσο soft όσο και hard skills, για να εισέλθουν στον εργασιακό τομέα.

Τα soft skills αποτελούν σημαντικά στοιχεία για την αλληλεπίδραση των ατόμων. Ένας τομέας, όπου οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν ισχυρά μεταξύ τους είναι η υγεία. Οι ιατροί με τους ασθενείς έχουν μία ιδιαίτερη σχέση, που πρέπει να εμπνέει εμπιστοσύνη και για αυτό είναι απαραίτητα για τους ιατρούς τα soft skills, όπως η ενσυναίσθηση και οι επικοινωνιακές δεξιότητες.

Από την μελέτη της βιβλιογραφίας για τα soft skills συμπεράστηκε ότι σε κάθε κλάδο εργασίας θεωρούνται διαφορετικά soft skills σημαντικά. Για παράδειγμα, για τους λογιστές θεωρούνται σημαντικές οι επικοινωνιακές δεξιότητες, ενώ για τους δημοσιογράφους, θεωρείται σημαντική η προσαρμοστικότητα. Επιπροσθέτως, παρατηρήθηκε ένα πρόβλημα, το οποίο είναι το χάσμα μεταξύ των soft skills που θα έπρεπε να κατέχουν οι υποψήφιοι εργαζόμενοι και αυτών που πραγματικά διαθέτουν. Αυτό αποτελεί βασικό πρόβλημα, αφού χωρίς τα απαραίτητα soft skills οι εργαζόμενοι δε θα είναι ικανοί να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της εργασίας τους και η απόδοσή τους δε θα είναι η αναμενόμενη, γεγονός που επηρεάζει την οικονομία και καθυστερεί την καινοτομία. Οι λόγοι ύπαρξης του χάσματος είναι αρκετοί. Αρχικά, η εκπαίδευση των μαθητών σε όλες τις βαθμίδες δεν είναι πάντα επαρκής, για να διαμορφωθούν οι νέοι με τα απαραίτητα soft skills. Όπως και

αφού ενταχθούν στην αγορά εργασίας δεν γίνεται πάντα σωστή κατάρτισή τους ως προς τα soft skills. Επίσης, αρκετές φορές αγνοείται η σημασία των soft skills και για αυτό δεν αναπτύσσονται στο βαθμό που χρειάζεται.

Στη βιβλιογραφία, που αφορούσε τα soft skills στον εκπαιδευτικό χώρο, συμπεράνθηκε ότι δινόταν σημασία μόνο στην ενίσχυση των hard skills. Σταδιακά, αναδείχθηκε η σημασία των soft skills και ξεκίνησε η διδασκαλία τους, με αποκορύφωμα την περίοδο του covid-19, όπου λόγω της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης η διδασκαλία των soft skills φάνηκε απαραίτητη. Το πρόβλημα που παρατηρήθηκε είναι ότι η εκπαίδευση δεν πραγματοποιούνταν σε επαρκές επίπεδο, εξαιτίας της ανεπαρκούς ενημέρωσης των εκπαιδευτικών σχετικά με την αξία των soft skills. Εκτός αυτού, οι μαθητές αν δεν κατανοήσουν πλήρως τη σημασία των soft skills δε καταβάλλουν τη μέγιστη προσπάθεια για την εκμάθησή τους.

Ένας τρόπος επίλυσης των παραπάνω προβλημάτων θα μπορούσε να είναι η συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και εταιρειών που αναζητούν προσωπικό, ώστε να συμφωνήσουν ποια soft skills χρειάζεται να κατέχουν οι απόφοιτοι και να τα αναπτύξουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, για να είναι έτοιμοι να απορροφηθούν από την αγορά εργασίας. Η έρευνα για τα soft skills αποτελεί ένα πεδίο που εξελίσσεται διαρκώς. Τεχνολογίες, που εξελίσσονται συνεχώς πλέον, όπως για παράδειγμα η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι διαδραστικές τεχνολογίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να βελτιωθούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα και να προσφερθεί στοχευμένη εκμάθηση των soft skills.

Γενικότερα, μέσω αυτής της εργασίας, αναδείχθηκε η σημασία των soft skills και της εκπαίδευσής τους σε όλα τα επίπεδα. Ένας άνθρωπος με αναπτυγμένα soft skills μπορεί να επιτύχει σε εργασιακό, αλλά και προσωπικό επίπεδο. Αν εκπαιδευτεί σωστά και κατέχει εξίσου hard και soft skills, μπορεί να ενταχθεί στην αγορά εργασίας και να εξελιχθεί. Συνεπώς, κρίνεται αναγκαία η ενημέρωση των ατόμων ως προς τη σημασία των soft skills, σε εκπαιδευτικό και εργασιακό επίπεδο, για να κατανοήσουν την αναγκαιότητα ανάπτυξής τους, καθώς και η πραγματοποίηση δραστηριοτήτων ανάπτυξης και αξιολόγησης των soft skills τους.

Βιβλιογραφία

- [AA22] R. Asserraji και E. G. Azize. «University students' attitudes towards the relevance of soft skills for education and career achievement: Moulay Ismail University as a study case». Στο: *International Journal of Linguistics, Literature and Translation* 5.1 (2022), σσ. 219–229.
- [AB22] N. S. binti Ab Aziz και B. M. Balraj. «Soft Skills for Employability from Academics Perspectives». Στο: *Journal of Advances in Humanities Research* 1.3 (2022), σσ. 16–36.
- [AGM23] S. Astuti, A. Gunawan και A. Machmud. «Determinants of Soft Skills Vocational Students: Bibliometric Analysis». Στο: *Jurnal Penelitian Pendidikan* 23.2 (2023), σσ. 215–226.
- [AJB23] R. Amalia, A. Junaidi και J. R. Boyas. «The Impact of Soft Skills Training and Managerial Support on Employee Career Development with Self-Confidence as a Mediator». Στο: *SEIKO: Journal of Management & Business* 6.2 (2023).
- [Al-23] Abdullah Bin Mohamed Al-Ghadouni. «Including Soft Skills in the School Curriculum for Secondary School Students». Στο: *Migration Letters* 20 (2023), σσ. 248–258.
- [ANK23a] S. P. Ananda, G. Nugroho και W. F. Kurniawan. «The Influence Of Student Engagement In Organizations, Soft Skills, And Hard Skills On Employment Readiness (A Case Study On Social Science Students In Pekanbaru City)». Στο: *Al-Hikmah: Jurnal Agama dan Ilmu Pengetahuan* 20.2 (2023), σσ. 148–163.
- [ANK23b] S. P. Anda, G. Nugroho και W. F. Kurniawan. «The Influence of Student Engagement in Organizations, Soft Skills, and Hard Skills on Employment Readiness: A Case Study on Social Science Students in Pekanbaru City». Στο: *Al-Hikmah: Jurnal Agama dan Ilmu Pengetahuan* 20.2 (2023), σσ. 148–163.
- [ANW23] D. Alt, L. Naamati-Schneider και D. J. Weishut. «Competency-based learning and formative assessment feedback as precursors of college students' soft skills acquisition». Στο: *Studies in Higher Education* 48.12 (2023), σσ. 1901–1917.
- [Arv+22] A. Arvanitis, A. K. Touloumakos, P. Dimitropoulou, E. Vlemincx, M. Theodorou και G. Panayiotou. «Learning How to Learn in a Real-Life Context». Στο: *European Journal of Psychology Open* 81.3 (2022), σσ. 71–77.
- [AV23] M. Arya και D. Vig. «Impact of anganwadi workers' soft skills on anganwadi children's developmental milestones». Στο: *Indian Journal of Extension Education* 59.3 (2023), σσ. 118–121.
- [AZ22] S. Aziz και S. Zaidoune. «Moroccan higher education teachers' perceptions of the most important soft skills for employability». Στο: *International Journal of Social Science and Human Research* 5.10 (2022), σσ. 4534–4545.

- [Bas+22] N. M. Basir, Y. Z. Zubairi, R. Jani και D. A. Wahab. «Soft skills and graduate employability: Evidence from Malaysian tracer study». Στο: *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities* 30.4 (2022).
- [BB22] C. Bennett και J. L. Bennett. «Five Suggested Soft Skills Learning Objectives for Enhancing Undergraduate Accounting Curriculum». Στο: *Journal of Instructional Pedagogies* 27 (2022).
- [BBG22] A. Betti, P. Biderbost και A. García Domonte. «Can Active Learning Techniques Simultaneously Develop Students' Hard and Soft Skills? Evidence from an International Relations Class». Στο: *PLOS ONE* 17.4 (2022), e0265408.
- [BG22] M. Bouallaga και N. Grine. «Important Soft Skills to Promote Youth Employment in Algeria». Στο: *El-Wahat Journal for Research and Studies* 15.2 (2022).
- [BKU22a] C. Busaka, S. R. Kitta και O. Umugiraneza. «Exploring Assessment Techniques that Integrate Soft Skills in Teaching Mathematics in Secondary Schools in Zambia». Στο: *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research* 21.8 (2022), σσ. 144–162.
- [BKU22b] C. Busaka, S. R. Kitta και O. Umugiraneza. «Mathematics Teachers' Perceptions of Soft Skills Integration in Mathematics Teaching and Learning in Secondary Schools in Mazabuka District, Zambia». Στο: *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research* 21.2 (2022), σσ. 419–438.
- [Bok24] S. Bokde. «Soft Skills Required for Teachers». Στο: *International Journal of Futuristic Innovation in Arts, Humanities and Management (IJFIAHM)* 3.1 (2024), σσ. 33–36.
- [BPR22] Y. Braiilko, O. Palekha και O. Rudych. «PRIMARY SCHOOL TEACHERS' SOFT SKILLS DEVELOPMENT WHILE TEACHING PHILOLOGICAL DISCIPLINES». Στο: *Естетика і етика педагогічної дії* 25 (2022), σσ. 94–104.
- [BR22] M. P. Batista και M. Romani-Dias. «AACSB international accreditation as a catalyst for soft skills in business schools». Στο: *Journal of Education for Business* 97.4 (2022), σσ. 213–219.
- [Bre+23] A. Brennan, M. Dempsey, J. McAvoy, M. O'Dea, S. O'Leary και M. Prendergast. «How COVID-19 impacted soft skills development: The views of software engineering students». Στο: *Cogent Education* 10.1 (2023), σ. 2171621.
- [BSR23] J. Branch-Mueller, C. Stang και D. Rathi. «“I needed to learn this in my first year as a faculty member”: ”Soft” skills for an Academic Career». Στο: *School Libraries Worldwide* 28.1 (2023), σσ. 18–33. DOI: [10.29173/slw8556](https://doi.org/10.29173/slw8556).
- [Bül23a] H. İ. Bülbül. «The structural-content model of forming the soft skills of future specialists». Στο: *Bulletin of the Karaganda university Pedagogy series* 111.3 (2023), σσ. 152–159.
- [Bül23b] H. İ. Bülbül. «The structural-content model of forming the soft skills of future specialists». Στο: *Bulletin of the Karaganda university Pedagogy series* 111.3 (2023), σσ. 152–159.
- [CB24] C. Cruz και A. Breda. «Children's Literature in Primary School: An Opportunity to Develop Soft Skills». Στο: *International Journal of Educational and Pedagogical Sciences* 18.2 (2024), σσ. 82–88.
- [ČBN23] A. Čuić Tanković, I. Bilić και A. Nekić. «Soft Skills, Communication Skills and Hard Skills Influencing the Motivation and Satisfaction of Women Entrepreneurs». Στο: *Ekonomski pregled* 74.4 (2023), σσ. 537–556.

- [CD22] Carmel J. Caruana και John Damilakis. «Being an excellent scientist is not enough to succeed! Soft skills for medical physicists». Στο: *European Journal of Radiology* 155 (2022), σ. 110108.
- [Cha22] T. Chaudhari. «Soft Skills: Types, Characteristics, and Importance». Στο: *Journal of Commerce & Trade* 16.2 (2022).
- [CMT24] B. A. de la Concha Solís, G. Y. G. Mohedano και D. F. Torres. «Influence of Soft Skills on Employability in Large Companies in the Processing Industry, from a Management Perspective». Στο: *International Journal of Professional Business Review: Int. J. Prof. Bus. Rev.* 9.1 (2024), σ. 9.
- [CRF22] D. B. Campos, L. M. M. Resende και A. B. Fagundes. «The Perception of Organizational Psychologists on the Importance of Soft Skills for Engineers». Στο: *Creative Education* 13 (2022), σσ. 2711–2729. DOI: [10.4236/ce.2022.138171](https://doi.org/10.4236/ce.2022.138171).
- [CRS22] S. K. Chadil, P. M. Radid και P. Y. Sefri. «Soft Skills at the Moroccan University Level: Case of the Faculty of Sciences Ben M'Sick and Faculty of Sciences Ain Chock of Casablanca». Στο: *Journal of Hunan University Natural Sciences* 49.9 (2022).
- [Dal+22] S. Daly, K. J. Phillips, C. M. McCann και S. Daly. «Teaching and Assessing Soft Skills for Health and Education Professionals: A Scoping Review». Στο: *Advances in Social Science and Culture* 4.3 (2022). ISSN: 2640-9682.
- [Dav23] C. Davlin-Pater. «Development and Validation of the Athletic Training Student—Soft Skills Assessment Instrument». Στο: *Athletic Training Education Journal* 18.3 (2023), σσ. 122–133.
- [Dja23] G. H. Djatmika. «The Influence of Practical Lecturer Competence and Innovation on Improving Soft Skills and Hard Skills in Early Children». Στο: *Jurnal Obsesi: Jurnal Pendidikan Anak Usia Dini* 7.2 (2023), σσ. 1836–1846.
- [DRR22] E. Diana, N. Rahmah και M. Rofiki. «Blended Learning Management: The Efforts to Develop Students' Soft Skills in the New Normal Era». Στο: *Jurnal Basicedu* 6.3 (2022), σσ. 4272–4281.
- [DT23a] T. De Giuseppe και S. Tornusciolo. «Artificial intelligence and inclusive e-tutoring, between soft skills and new research perspectives». Στο: *Journal of Inclusive Methodology and Technology in Learning and Teaching* 3.4 (2023).
- [DT23b] T. De Giuseppe και S. Tornusciolo. «Artificial intelligence and inclusive e-tutoring, between soft skills and new research perspectives». Στο: *Journal of Inclusive Methodology and Technology in Learning and Teaching* 3.4 (2023).
- [DYK23] R. A. Damayanti, Yuliati Y. και S. Kholifah. «Can Improving Soft Skills Increasing Women's Employment in STEM?» Στο: *Devotion: Journal of Research and Community Service* 4.10 (2023), σσ. 2026–2036.
- [EA23] H. R. Ellah και N. Azmi. «High School Students' Perception and Development of Soft Skills». Στο: *International Journal of Language and Literary Studies* 5.2 (2023), σσ. 192–208.
- [EHC24] S. Elouaali, Y. Hdouch και S. M. Chana. «Soft Skills Teaching and Learning in Morocco: A Meta Analysis». Στο: *European Journal of Education Studies* 11.2 (2024).
- [El 23] Y. El Mountassir. «The Importance of Soft Skills on Higher Education for Learning Processes». Στο: *Podium of Sport Sciences* 2.1 (2023), σσ. 49–62.

- [EM22a] M. El Messaoudi και I. Mrah. «Soft Skills for a Successful Doctoral Journey in Moroccan Tertiary Education: Awareness, Perceptions, and Readiness». Στο: *Innovation, Technologies, Education et Communication* 5 (2022).
- [EM22b] N. Elmoutanna και N. Motii. «Soft Skills from University to Workplace: A Literature Review». Στο: *International Journal of Accounting, Finance, Auditing, Management and Economics* 3.5-1 (2022), σσ. 187–198.
- [Fad+22] N. S. M. Fadel, M. I. M. Ishar, M. K. Jabor, N. A. M. Ahyan και N. Janius. «Application of soft skills among prospective TVET teachers to face the industrial revolution 4.0». Στο: *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)* 7.6 (2022), e001562–e001562.
- [Fer+22] Pablo Fernández-Arias, Ángela Antón-Sancho, Antonio Barrientos-Fernández και Daniel Vergara-Rodríguez. «Soft skills of Latin American engineering professors: Gender gap». Στο: *IEEE Transactions on Education* 66.3 (2022), σσ. 211–217.
- [FIM23] N. Febriyana, H. Indrawati και M. Makhdalena. «The Influence of Emotional Intelligence, Industrial Work Practices, Soft Skills, and Self-Efficacy on Students Work Readiness». Στο: *Journal of Educational Sciences* 7.3 (2023), σσ. 499–517.
- [FRP23] C. Ferreira, J. Robertson και L. Pitt. «Business (un)usual: Critical skills for the next normal». Στο: *Thunderbird International Business Review* 65.1 (2023), σσ. 39–47.
- [FZB22] A. Fatima, O. Zaynabxon και M. Burkhanova. «Importance of Soft Skills in Pedagogy». Στο: *IJODKOR O'QITUVCHI* 2.24 (2022), σσ. 544–547.
- [GA22] S. Girish και S. K. Amaravadi. «Guest Editorial: Acquiring Soft Skills for Physiotherapy and Its Professional Competencies Evaluation». Στο: *Critical Reviews™ in Physical and Rehabilitation Medicine* 34.3 (2022).
- [GCR22a] G. D. García, C. J. P. Calvache και F. J. Á. Rodríguez. «Society 5.0 and Soft Skills in Agile Global Software Development». Στο: *IEEE Revista Iberoamericana de Tecnologías del Aprendizaje* 17.2 (2022), σσ. 197–207.
- [GCR22b] G. D. García, C. J. P. Calvache και F. J. Á. Rodríguez. «Society 5.0 and Soft Skills in Agile Global Software Development». Στο: *IEEE Revista Iberoamericana de Tecnologías del Aprendizaje* 17.2 (2022), σσ. 197–207.
- [Gen22] G. G. Genelza. «Soft Skills Communication and Cognitive Development of First-Year Purposive Communication Students». Στο: *Language: Journal of Linguistics, Literature, and Language Education* 5.2 (2022), σσ. 81–92.
- [GFS22] A. Garcez, M. Franco και R. Silva. «The soft skills bases in digital academic entrepreneurship in relation to digital transformation». Στο: *Innovation & Management Review* 20.4 (2022), σσ. 393–408.
- [Gha+24] A. Ghafili, A. Gantare, C. L. Maris και M. Gourdin. «The Simulation Method as an Appropriate Solution for Developing the Interactional Soft Skills of Midwife Practitioners in Morocco: A Pilot Study». Στο: *Clinical Simulation in Nursing* 88 (2024), σ. 101514.
- [Gha23] S. A. Gharsalli. «Soft Skills: Basic Skills For Better Employment, Tunisia Case». Στο: (2023).
- [Gha24] M. M. Ghaith. «The Effects of Soft Skills and Training Methodology on the Students' Learning Performance and Graduate Employability in Jordan». Στο: *Research and Advances in Education* 3.1 (2024), σσ. 1–12.
- [GP23] T. Goncharenko και Y. A. Podolska. «Developing soft skills within ESP course designed for future IT engineers». Στο: (2023).

- [Gra22] A. V. Grama. «Evolution of soft skills training needs in Romania due to the digitalization and robotization brought by the Covid-19 pandemic». Στο: *European Review Of Applied Sociology* 15.24 (2022), σσ. 42–56.
- [Gud22] R. Guduru. «Building students’ personality for employment readiness through soft-skills training». Στο: *Randwick International of Social Science Journal* 3.1 (2022), σσ. 32–45.
- [Har+22] M. Harirchian, F. Amin, S. Rouhani, A. Aligholipour και V. A. Lord. «AI-enabled exploration of Instagram profiles predicts soft skills and personality traits to empower hiring decisions». Στο: *arXiv preprint arXiv:2212.07069* (2022).
- [HJG22a] G. Horváth-Csikós, T. Juhász και T. Gáspár. «Soft skills on sale—how students consider soft skills and corporate expectations». Στο: (2022).
- [HJG22b] G. Horváth-Csikós, T. Juhász και T. Gáspár. «Soft skills on sale—how students consider soft skills and corporate expectations». Στο: *Not published* (2022).
- [HJG22c] G. Horváth-Csikós, T. Juhász και T. Gáspár. «Soft skills on sale—how students consider soft skills and corporate expectations». Στο: *Journal of Educational and Career Studies* 8.2 (2022), σσ. 45–60.
- [HKO24] W. Herwina, L. Karwati και L. Oktiawanti. «Development of Cooperative Experiential Learning Models Based on Soft Skills and Hard Skills in Improving the Competence of Learning Citizens». Στο: *Novateur Publications* (2024), σσ. 51–62.
- [HT22] Z. Hidayat και M. Taufik. «The Role of Soft Skills in Supporting Journalist Performance in Disaster Prone Areas». Στο: *Jurnal Ilmu Manajemen Advantage* 6.2 (2022), σσ. 142–147.
- [Ior+22] S. Iorio, M. Cilione, M. Martini, M. Tofani και V. Gazzaniga. «Soft Skills Are Hard Skills—A Historical Perspective». Στο: *Medicina* 58.8 (2022), σ. 1044.
- [IUS22a] A. Ibrahim, Y. Utama και P. E. Sevtiyuni. «Administrative Management Training for Development of Information Technology-Based Apparatus and Community Soft Skills in Pelabuhan Dalam Village». Στο: *Jurnal Pengabdian dan Pemberdayaan Masyarakat Indonesia* 2.5 (2022), σσ. 193–199.
- [IUS22b] A. Ibrahim, Y. Utama και P. E. Sevtiyuni. «Administrative Management Training for Development of Information Technology-Based Apparatus and Community Soft Skills in Pelabuhan Dalam Village». Στο: *Jurnal Pengabdian dan Pemberdayaan Masyarakat Indonesia* 2.5 (2022), σσ. 193–199.
- [Ivo+23] Matthew Ivory, John Towse, Miriam Sturdee, Mark Levine και Bashar Nuseibeh. «What’s in an undergraduate Computer Science degree? Alumni perceptions about soft skills in careers». Στο: (Δεκ. 2023). DOI: [10.31234/osf.io/8me4w](https://doi.org/10.31234/osf.io/8me4w).
- [Jas+23] Z. Jasim Mohammed, A. Jasim Alsadaji, S. Fadhil Al-Saadi και S. Al-Fayyadh. «Components of Soft Skills for University Students in the 21st Century: An Overview of Literature Review». Στο: *Medical Education Bulletin* 4.1 (2023), σσ. 601–609.
- [JGB22] Y.-C. Jaimes-Acero, A. Granados-Comba και R. Bolivar-Leon. «Soft Skills Requirements for Engineering Entrepreneurship». Στο: *Revista Facultad de Ingeniería* 31.59 (2022), e14167. DOI: [10.19053/01211129.v31.n59.2022.14167](https://doi.org/10.19053/01211129.v31.n59.2022.14167).

- [Juá+22] R. Juárez-Ramírez, C. X. Navarro, G. Licea, S. Jiménez, V. Tapia-Ibarra, C. Guerra-García και H. G. Perez-Gonzalez. «How COVID-19 pandemic affects software developers' wellbeing, and the necessity to strengthen soft skills». Στο: *Programming and Computer Software* 48.8 (2022), σσ. 614–631.
- [JYI22] S. B. Jaafar, N. F. Yahya και N. M. Isa. «Students work part-time and soft skills during COVID-19 pandemics». Στο: *Journal of Social Science and Humanities* 5.3 (2022), σσ. 14–18.
- [Kar22] K. Karras. «The Importance of Acquiring Soft Skills by Future Primary Teachers: A Comparative Study». Στο: *Bulgarian Comparative Education Society* (2022).
- [Ken22a] B. Kenwright. «The Hard Truth About Soft Skills in Game Development». Στο: *arXiv preprint arXiv:2205.07875* (2022).
- [Ken22b] B. Kenwright. «The hard truth about soft skills in game development». Στο: *arXiv preprint arXiv:2205.07875* (2022).
- [Kha22] B. Khartite. «Teaching Soft Skills: Towards a Paradigm Shift in Practice Pedagogy and Evaluation: The Case of Ensam Meknés». Στο: *Global Academic Journal of Humanities and Social Sciences* 4 (2022).
- [KHP24] K. Kabri, E. Harapan και M. B. Purwanto. «21st Century English Learning: a Revolution in Skills, Critical Thinking, Creativity, and Visual Communication». Στο: *Asian Journal of Applied Education (AJAE)* 3.1 (2024), σσ. 43–54.
- [KHR24] O. Karneli, R. Handayati και S. Rijal. «Enhancement of Soft Skills Competence in Human Resources as a Key Success Factor in the Digital Business Era». Στο: *Journal of Contemporary Administration and Management (ADMAN)* 2.1 (2024), σσ. 319–324.
- [KKG23] S. Khubchandani, P. Kabra και S. Garg. «Soft Skills: Need of the Hour». Στο: *Journal of Analysis and Computation (JAC)* 17.1 (2023), σσ. 22–31. ISSN: 0973-2861. URL: <http://www.ijaonline.com>.
- [KKZ22] K. Kurachka, U. Kamrakou και V. Zakharenko. «The introduction of soft skills in the study of disciplines of the second stage of higher education at the Sukhoi State Technical University of Gomel». Στο: *Research in Education and Learning Innovations* 3.1 (2022), σσ. 45–49.
- [KMS22] O. Kondur, H. Mykhailyshyn και L. Serman. «Soft Skills Formation of Future Athletes and Physical Education Teachers». Στο: *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University* 9.1 (2022), σσ. 27–36.
- [Koh+22] James M.Y. Koh, Heng G. Ang, John Lee και Yong H. Pua. «The hard truth about soft skills: exploring the association between leadership competency and career advancement of allied health professionals». Στο: *Proceedings of Singapore Healthcare* 31 (2022), σ. 20101058221138834.
- [KR23] K. Kurniati και S. Rohayati. «Improving the Mathematical Creative Thinking Ability and Soft Skills Students Through Videoscribe Multimedia Teaching Materials». Στο: *AKSIOMA: Jurnal Program Studi Pendidikan Matematika* 12.2 (2023), σσ. 2306–2317.
- [Kra22] T. Kramarenko. «The Difference Between Hard Skills and Soft Skills». Στο: (2022).
- [KS22] K. Kalaimani και L. G. Stephen. «A Study On Soft Skills Of High School Teachers In Relation To Their Gender And Type Of Management». Στο: *Journal of Positive School Psychology* (2022), σσ. 1739–1746.

- [Kum+22] A. Kumar, P. N. Singh, S. N. Ansari και S. Pandey. «Importance of Soft Skills and Its Improving Factors». Στο: *World Journal of English Language* 12.3 (2022), σσ. 220–227.
- [KZ22] I. Kovács και K. V. Zárádné. «Digital marketing employability skills in job advertisements-must-have soft skills for entry-level workers: a content analysis». Στο: *Economics & Sociology* 15.1 (2022), σσ. 178–192.
- [LAB22] L. Laari, O. Anim-Boamah και C. M. Boso. «Soft skills the matchless traits and skills in nursing practice: An integrative review». Στο: *Nursing Practice Today* 9.4 (2022), σσ. 267–278.
- [Lat+22] Z. N. Lathifah, B. Badarudin, M. Muthoifin και M. N. R. Maksum. «The Implementation of Progressive Islamic Education in the Form of Soft Skills in Al-Kautsar Muhammadiyah Junior High School PK Kartasura and Darul Arqom Muhammadiyah Junior High School Karanganyar». Στο: *Fenomena* 21.1 (2022), σσ. 81–96.
- [Le 23] N. L. Le Thi. «The Role of Soft Skills in Promoting Effective Communication and Cooperation among Students in a Multicultural Classroom Environment». Στο: *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture* 4.12 (2023), σσ. 51–61.
- [Lee22] Z. Lee. «Returning to work: the role of soft skills and automatability on unretirement decisions». Στο: *The Journal of the Economics of Ageing* 22 (2022), σ. 100381. DOI: [10.1016/j.jeoa.2022.100381](https://doi.org/10.1016/j.jeoa.2022.100381).
- [LHS22] O. Linnik, L. Hrynevych και I. Staragina. «Diagnosing Soft Skills in Primary School Students within the Context of the New Ukrainian School Reform». Στο: *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala* 14.4 Sup. 1 (2022), σσ. 18–35.
- [Liu+23] C. H. Liu, J. S. Horng, S. F. Chou, T. Y. Yu, Y. C. Huang, Y. L. Ng και J. Y. Lin. «How Big Data Applications and Digital Learning Change Students’ Sustainable Behaviours—The Moderating Roles of Hard and Soft Skills». Στο: *Interactive Learning Environments* (2023), σσ. 1–23.
- [Liz23] D. Lizón-Szlapowska. «The Significance and Characteristics of Soft Skills in the Process of Effective Management of Persons with Disabilities». Στο: *Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization & Management / Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria Organizacji i Zarządzanie* 180 (2023).
- [LK23] S. Lukianchuk και M. Komogorova. «The Development of Soft Skills of Primary School Teachers in Foreign Language for Special Purposes Lessons». Στο: *Scientific Journal of Polonia University* 60.5 (2023), σσ. 86–91.
- [Lu+23] W. Lu, J. Oursler, S. J. Herrick, N. Gao, J. Diviney, J. Beninato και J. S. Parrott. «Comparing telehealth-based vs. in-person soft skills training for persons with disabilities during COVID-19: A pilot study». Στο: *The Journal for Specialists in Group Work* 48.1 (2023), σσ. 57–77.
- [Man23] K. Manoj Kumar. «A Study of Influencing Factors of Soft Skills». Στο: *International Journal of Creative Research Thoughts (IJCRT)* 11.4 (2023), σσ. i830–i839. ISSN: 2320-2882.
- [Mar22] R. Mardikaningsih. «Reinforcement of Students’ Entrepreneurial Intentions through Soft Skills and Hard Skills Empowerment». Στο: *Bulletin of Science, Technology and Society* 1.3 (2022), σσ. 6–14.

- [Mas+22] M. F. Mastrandonakis, A. B. Ara, A. C. L. França, E. D. C. Januário, M. B. Borges, T. S. Ara και A. D. F. Thomaz-de-Lima. «The “Soft Skills” of plastic surgeons and their teams, compared to other occupations in a COVID-19 pandemic environment». Στο: *Revista Brasileira de Cirurgia Plástica* 37 (2022), σσ. 133–142.
- [Mat+24] I. Matthew, J. Towse, M. Sturdee και M. Levine. «Everything but Programming; Investigating Academics’ Perceptions of Embedded Soft Skills in Computer Science Undergraduate Education». Στο: (2024).
- [Mat23] R. Mattajang. «The Importance of Soft Skills Development in Human Resource Management». Στο: *Jurnal Ekonomi* 12.04 (2023), σσ. 2361–2368.
- [Maz+22a] M. Maznieda, R. Dalila, S. Rosnah, Rohaida Ismail, M.L. Rosmanajihah, Mizanurfakhri Ghazali και Nurhanie Mahjom. «The soft skills emergency management that matters at the hardest time: A phenomenology study of healthcare worker’s experiences during Kelantan flood 2014». Στο: *International Journal of Disaster Risk Reduction* 75 (Μαρ. 2022), σ. 102916. DOI: [10.1016/j.ijdr.2022.102916](https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2022.102916).
- [Maz+22b] M. Maznieda, R. Dalila, S. Rosnah, I. Rohaida, M. L. Rosmanajihah, G. Mizanurfakhri και M. Nurhanie. «The soft skills emergency management that matters at the hardest time: A phenomenology study of healthcare worker’s experiences during Kelantan flood 2014». Στο: *International Journal of Disaster Risk Reduction* 75 (2022), σ. 102916.
- [MB22] K. Mabe και K. J. Bwalya. «Critical soft skills for information and knowledge management practitioners in the fourth industrial revolution». Στο: *South African Journal of Information Management* 24.1 (2022), σσ. 1–11.
- [MBK23] MV Madhulika, MKMD Bhavani και Archana Kollur. «Importance of soft skills training». Στο: *EPRA International Journal of Economics, Business and Management Studies (EBMS)* 10.3 (2023), σσ. 76–83. ISSN: 2347–4378.
- [McC22] S. C. McCrary. «Accounting Curricula: Soft Skills at the Expense of Technical Competency or a Happy Merger of the Two?». Στο: *Journal of Education for Business* 97.3 (2022), σσ. 204–212.
- [MFK22] M. Maas, D. Fessel και A. Karantanas. «Soft skills in radiology: for our patients & our profession». Στο: *European Journal of Radiology* 155 (2022).
- [Mia22] L. Miano. «An Initial Assessment of Soft Skills Integration in Emergency Remote Learning During the COVID-19 Pandemic: A Learners’ Perspective». Στο: *Journal of Open, Flexible and Distance Learning* 26.2 (2022), σσ. 51–61.
- [Mic+22] B. R. Michel, P. Lokre, A. R. Subramanian, M. Kannan και G. M. Alvarado. «A study on skills gap beyond COVID». Στο: *Journal of Innovation in Polytechnic Education* 4.1 (2022), σσ. 57–61.
- [MMD23] N. Malviya, S. Malviya και M. Dhere. «Transformation of pharma curriculum as per the anticipation of pharma industries-need to empower fresh breeds with globally accepted pharma syllabus, soft skills, AI and hands-on training». Στο: *Indian Journal of Pharmaceutical Education and Research* 57.2 (2023), σσ. 320–328.
- [MO23] F. Marietza και J. Oswandi. «Accounting’s Students Soft Skills Development in Industrial Revolution 4.0 (Case Study at Universities in Bengkulu)». Στο: *Research In Management and Accounting (RIMA)* 6.2 (2023), σσ. 54–72.
- [MT22] M. N. Muindi και R. Thinguri. «The Efficacy of Communication Skills Curricula and Instruction on Acquisition of Soft Skills for Students in Kenyan Universities: A Critical Analysis». Στο: *European Journal of Education Studies* 9.1 (2022).

- [MU22] A. Musnandar και A. Ubaidi. «Islamic Values on Soft Skills». Στο: *Jihbiz: Jurnal Ekonomi, Keuangan dan Perbankan Syariah* 6.2 (2022), σσ. 102–116.
- [Mun22] E. J. Munishi. «Factors Contributing to Lack of Soft Skills among Tanzanian Higher Learning Graduates». Στο: *East African Journal of Education and Social Sciences (EAJESS)* 3 (2022).
- [MW22] J. Morin και S. Willox. «Closing the soft skills gap: A case in leveraging technology and the “flipped” classroom with a programmatic approach to soft skill development in business education». Στο: *Transformative Dialogues: Teaching and Learning Journal* 15.1 (2022).
- [MW23] A. Maulidina και B. S. Wijanarka. «Analysis of work readiness based on soft skills, machining knowledge, and 5s work culture». Στο: *European Journal of Education and Pedagogy* 4.4 (2023), σσ. 53–58.
- [NAK22] T. Nastiti, A. Alfina και M. Khoirina. «Designing the Teenpreneur Interactive Digital Module to Support Entrepreneurial Interests and Soft Skills Development in High Schools in Gresik City». Στο: *Budapest International Research and Critics Institute-Journal (BIRCI-Journal)* 5.3 (2022).
- [Nes+23] T. Nesbit, M. Nishikawa, J. Robertson και J. Gibson. «The Soft Skills Needed by Accounting Graduates: A New Zealand Context». Στο: *The International Journal of Learning in Higher Education* 31.1 (2023), σσ. 51–68.
- [Ngo22] H. V. Ngoc. «The Importance of Teaching Soft Skills to Senior Students: A Case Study of FPT University». Στο: *Journal of Positive School Psychology* (2022), σσ. 6076–6084.
- [NHG22] N. T. Ngoc, H. T. Hoi και H. T. Giang. «Research the importance of developing soft skills for university students when studying online: The case of university students in Vietnam». Στο: *Res Militaris* 12.2 (2022), σσ. 576–582.
- [Nit+22] Ina Nitschke, Renate von Chlingensperg, Andreas Schrock, Werner Hopfenmüller και Julia Jockusch. «What Counts for the Old and Oldest Old?—An Analysis of Patient Criteria for Choosing a Dentist—Part I: Awareness and Selection Criteria, Infrastructure, and Dental Office Equipment». Στο: *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19.14 (2022), σ. 8307.
- [Nop+23] Y. E. Nopiyanto, D. Pujianto, I. Maisarah και W. Cotton. «The effect of an 8-week service-learning program on traditional sports games courses on the soft skills of pre-service physical education teachers». Στο: *Journal of Physical Education and Sport* 23.12 (2023), σσ. 3487–3494.
- [ON24] E. V. Obioma και A. Nonye. «Perceived Soft Skills Needed and Possessed by Baccalaureate Accounting Education Graduates for Effective Job Performance». Στο: *International Journal of Research and Scientific Innovation* 10.12 (2024), σσ. 156–166.
- [OO22] M. Olugbenga και O. Oluwatosin. «Future curriculum and 21st century soft skills». Στο: *AGPE The Royal Gondwana Research Journal of History, Science, Economic, Political and Social Science* 3.3 (2022), σσ. 126–134.
- [OS22] A. Osman και J. Speer. «Are Soft Skills Enough? Experimental Evidence on Skill Complementarity for College Graduates». Στο: *Experimental Evidence on Skill Complementarity for College Graduates* (2022).
- [Osm23] A. N. Osman. «The importance of soft skills in project management». Στο: *Journal of Advanced Engineering, Sciences and Applications* 4.1 (2023), σσ. 8–12.

- [Ost] V. Ostin. *Navigating the future of soft skills: Integrating Artificial Intelligence for employee training success*.
- [OTE22] L. Ouchen, L. Tifroute και K. El Hariri. «Soft Skills through the Prism of Primary School Teachers». Στο: *European Journal of Educational Research* 11.4 (2022), σσ. 2303–2313.
- [ÖY23] B. Özdoğan και A. N. Yereli. «The nexus between transparency reports and soft skills training in audit firms». Στο: *Ekonomski vjesnik/Econviews-Review of Contemporary Business, Entrepreneurship and Economic Issues* 36.1 (2023), σσ. 143–156.
- [Pag+23] M. Pagar, P. U. Patil, T. K. Savale και S. P. Patil. «A view from the agricultural faculties on the need for the development of soft skills in secondary agricultural educational programmes». Στο: *Journal of Agricultural Education and Development* 12.1 (2023), σσ. 45–58.
- [PM22] S. Pai και S. Mayya. «A systematic literature review on training higher education students for soft skills». Στο: *International Journal of Management, Technology and Social Sciences (IJMTS)* 7.2 (2022), σσ. 97–142.
- [Pot+22] M. Pota, A. Minutolo, E. Damiano, G. De Pietro και M. Esposito. «Betting on yourself: a decision model for Human Resource Allocation enriched with self-assessment of soft skills and preferences». Στο: *IEEE Access* 10 (2022), σσ. 26859–26875.
- [Pra22] V. L. Prasanna. «A Study About the Importance of Soft Skills in the Business World». Στο: *Vegueta. Anuario de la Facultad de Geografía e Historia* 22 (2022), σ. 10.
- [PS23] I. Parsaoran Tamba και H. M. Sumual. «The Influence of Hard Skills K3, Soft Skills and Work Environment on the Behavior of Implementing K3 in Welding Practices of Mechanical Engineering Study Program Students in Vocational High Schools in North Sulawesi». Στο: *Technium* 16 (2023).
- [Put+22] A. Putera, R. Rostin, E. Sukotjo και I. Isalman. «Increasing the Soft Skills and Hard Skills of Student Outstanding Youth Through Technopreneurship Training in North Konawe District». Στο: *International Journal of Engagement and Empowerment (IJE2)* 2.3 (2022), σσ. 281–290.
- [RA23] H. Rahate Ellah και N. Azmi. «High School Students' Perception and Level of Soft skills». Στο: *International Journal of Language and Literary Studies* 5.2 (2023), σσ. 192–208. DOI: [10.36892/ijlls.v5i2.1283](https://doi.org/10.36892/ijlls.v5i2.1283).
- [RFG23] E. Ramos-Monge, P. Fox και A. Garcia-Piquer. «Addressing soft skill gaps in the digital employment market: the case of Spanish students in a technology-based university». Στο: *Education+ Training* 65.6/7 (2023), σσ. 923–938.
- [Rid+23] A. Rido, H. Kuswoyo, E. N. E. W. Kasih, S. Lestiani, R. A. Sa'adah, E. A. D. Putra και S. P. P. Kaban. «Improving the Quality of Soft Skills of SMKS Muhammadiyah 1 Kota Agung Students through Public Speaking Training». Στο: *Journal of Community Service (JCOS)* 1.3 (2023), σσ. 118–126.
- [Ris+22] Rachmat Riskiyana, Nur Qomariyah, Rakhmad Naufal Hidayah και Mora Claramita. «Towards improving soft skills of medical education in the 21st century: a literature review». Στο: *International Journal of Evaluation and Research in Education* 11.4 (2022), σσ. 2174–2181.
- [RJJ23] J. Rzempala, K. Janecka και M. Jużwik. «The importance of developing soft skills in project management: students' perspective, based on the example of IPMA-student certification». Στο: *Journal of Project Management and Development* 10.1 (2023), σσ. 112–124.

- [RKB22] G. K. K. Reddy, L. Z. T. Khanam και S. A. Banu. «Soft Skills: A Practice or Process». Στο: *Mathematical Statistician and Engineering Applications* 71.4 (2022), σσ. 8410–8416.
- [Ros+22] R. Rosidah, N. Sasmita, V. Wisataone και M. Hanafi. «Character development strategies through the soft skills training to students for job readiness». Στο: *Journal of Social Studies (JSS)* 18.2 (2022), σσ. 207–216.
- [RSS23] R. Rosmaida, S. Syaifuddin και S. Sofiyan. «The Influence of Procurement of Human Resources on Work Productivity with Soft Skills and Social Relations as Intervening Variables in PDAM Tirta Silau Piasa Employees». Στο: *Maslahah: Jurnal Manajemen dan Ekonomi Syariah* 1.3 (2023), σσ. 280–294.
- [RSU22] D. M. Rachmaningsih, S. A. Sasmita και H. D. Utami. «Interpretation of Soft Skills in Archives». Στο: *Khizanah al-Hikmah: Jurnal Ilmu Perpustakaan, Informasi, dan Kearsipan* 10.2 (2022), σσ. 186–193.
- [Sal+22] A. A. Salleh Amat, M. I. Mahmud, D. N. P. M. Kari, A. Y. A. Bakar, Z. M. M. Ismail, K. S. K. Johari και M. H. Kamarulzaman. «Needs analysis of soft skills psychoeducational intervention module among aggressive adolescents». Στο: *Journal of Positive School Psychology* (2022), σσ. 4452–4461.
- [SB22] L. Saunders και S. Bajjaly. «The Importance of Soft Skills to LIS Education». Στο: *Journal of Education for Library and Information Science* 63.2 (2022), σσ. 187–215.
- [Set23] Fauziyah Setiati. «Are There Soft Skill Ability Different In Gender?» Στο: *Journal of Career and Entrepreneurship* 2.2 (2023), σσ. 44–58.
- [Shk22] L. A. Shkutina. «The Need to Form “Hard Skills” and “Soft Skills” for Future Pedagogues in the Context of Digitalization of Education». Στο: *Bulletin of the Karaganda University Pedagogy Series* 108.4 (2022), σσ. 7–14.
- [Sib+22] B. Siburian, S. Afifah, P. T. Sinaga και O. Marpaung. «The Effect of Soft Skill and Hard Skill on Work Readiness of the 2018 STIE Jayakarta Students». Στο: *International Journal of Informatics, Economics, Management and Science (IJIEMS)* 1.2 (2022), σσ. 136–151.
- [Sic+22] N. K. Sichula, M. Luchembe, M. Changala, D. Phiri και F. N. Moono. «Exploring a learner-centred method for the acquisition of 21st-century soft skills among adult education learners». Στο: *Multidisciplinary Journal of Language and Social Sciences Education* 5.2 (2022), σσ. 25–47.
- [Sim23] B. R. Simbolon. «The analysis of postgraduate students’ soft skills and their learning participation amidst Covid-19 pandemic». Στο: *International Journal of Advanced Educational Research* 8.1 (2023), σσ. 1–4.
- [SJN23a] L. F. da Silva, O. S. Júnior και A. L. Neto. «The Importance of Soft Skills in the Selection of Project Teams in a Company in the Agile Transformation Stage». Στο: *Journal on Innovation and Sustainability RISUS* 14.1 (2023), σσ. 4–18.
- [SJN23b] L. F. da Silva, O. S. Júnior και A. L. Neto. «The Importance of soft skills in the selection of project teams in a company in the agile transformation stage». Στο: *Journal on Innovation and Sustainability RISUS* 14.1 (2023), σσ. 4–18.
- [SMF24] A. Samagaio, P. Morais Francisco και T. Felício. «The relationship between soft skills, stress and reduced audit quality practices». Στο: *Review of Accounting and Finance* 23.3 (2024), σσ. 353–374.

- [SMP22] A. Sholawati, A. Y. Mulyani και D. Pratama. «Improving English Soft Skills Through Integrated Task-Based Learning Methods in Vocational High Schools». Στο: *DIAJAR: Jurnal Pendidikan dan Pembelajaran* 1.1 (2022), σσ. 17–21.
- [SN23] P. N. Shillie και N. N. Nchang. «Influence of Employee Soft Skills on Job Performance: Evidence from SMEs in Cameroon». Στο: *Business Perspective Review* 5.1 (2023), σσ. 1–11.
- [SP23a] K. Stewart και M. K. Preiksaitis. «Information technology soft skills training». Στο: *CORALS' Journal of Applied Research* 1.1 (2023).
- [SP23b] K. Stewart και M. K. Preiksaitis. «Information technology soft skills training». Στο: *CORALS' Journal of Applied Research* 1.1 (2023).
- [SPT22] R. Singh Dubey, J. Paul και V. Tewari. «The soft skills gap: a bottleneck in the talent supply in emerging economies». Στο: *The International Journal of Human Resource Management* 33.13 (2022), σσ. 2630–2661.
- [SRH22] R. Sosa, R. Rajusha και A. Hunting. «Landing your first job in Creative Technologies: Soft skills as Core skills». Στο: *Design and Technology Education: an International Journal* 27.1 (2022), σσ. 65–81.
- [SS22] M. J. Sa και S. Serpa. «Higher Education as a Promoter of Soft Skills in a Sustainable Society 5.0». Στο: *Journal of Curriculum and Teaching* 11.4 (2022), σσ. 1–12.
- [SSI23] J. Sandra, A. Suryana και S. Indrayanti. «The Importance of Balance Between Hard Skills and Soft Skills to Improve the Quality of Higher Education Graduates». Στο: *Mudir: Jurnal Manajemen Pendidikan* 5.2 (2023), σσ. 464–470.
- [SSS24] J. Sandra, A. Suryana και S. Sunarmin. «The importance of strengthening student soft skills by higher education institution in pre-internship program». Στο: *International Journal of Society Reviews* 2.1 (2024), σσ. 104–114.
- [SUH24] S. Sahar, N. Ullah και M. Hussain. «Endowing Teachers: The Insightful Effects of Soft Skills on Work Performance of Primary School Teachers». Στο: *Annals of Human and Social Sciences* 5.1 (2024), σσ. 401–411.
- [Suj+22] Evi Sujati, Zainal Nasrul, S. Usman, I. Saputra και M. Muhazar. «Analysis of Officer Soft Skills in Increasing Service Satisfaction to Customers Aceh Mental Hospital». Στο: *Budapest International Research and Critics Institute-Journal (BIRCI-Journal)* 5.2 (2022).
- [Sum+22] S. Sumarmi, N. Wahyuningtyas, A. Sahrina και M. Aliman. «The effect of environmental volunteer integrated with service learning (EV_SL) to improve student's environment care attitudes and soft skills». Στο: *Pegem Journal of Education and Instruction* 12.1 (2022), σσ. 168–176.
- [Sun+22] S. Sunismi, D. Werdiningsih, S. A. Mardiyani και Y. E. Setiawan. «The influence of lecturer involvement on the implementation of the new curriculum in improving hard-skills, soft-skills, and fulfillment of graduate learning outcomes». Στο: *International Journal of Social Science Research and Review* 5.1 (2022), σσ. 159–165.
- [Sya+23] E. N. Syamiya, Disman, Suwatno και H. Mulyadi. «Analysis of Entrepreneurial Readiness Influenced by Learning Experience, Religiosity Soft Skills». Στο: *Migration Letters* 20.9 (2023), σσ. 1–7.
- [Tar22] E. Taryamah. «Study of Equivalence Education Program Students' Soft Skills Level in Preparing to Enter the Competitive Digital Age Job Market». Στο: *Journal of Educational Experts (JEE)* 5.2 (2022), σσ. 46–58.

- [Ter22a] A. Ternikov. «Wage premium for soft skills in IT sector». Στο: *International Journal of Development Issues* 21.2 (2022), σσ. 237–248.
- [Ter22b] A. Ternikov. «Wage premium for soft skills in IT sector». Στο: *International Journal of Development Issues* 21.2 (2022), σσ. 237–248.
- [TNF23] A. T. C. Trevelin, A. C. Neto και P. G. de Freitas Censoni. «Work Disruptions and Skill Shifts: Insights on the Characterization, Importance and Development of Soft Skills». Στο: *European Journal of Development Studies* 3.4 (2023), σσ. 15–23.
- [Tor22] B. U. Torun. «Soft Skills: Making Use of the Human Nature to Have a Job in the Age of Technology». Στο: *Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal)* 4.28 (2022), σσ. 6298–6304.
- [Tuo+22a] D. P. Tuong, B. Van Hung, N. T. Binh και N. T. Hung. «Taking Advantage of Training Method by Credit System to Develop Professional Skills and Soft Skills for Students at University». Στο: *Journal of Positive School Psychology* 6.9 (2022), σσ. 4496–4503.
- [Tuo+22b] D. P. Tuong, N. Van Toan, D. N. T. Le Thuc Anh και Q. Anh. «Management of Soft Skills Educational Activities for Students Universities in Mekong River Delta, Vietnam». Στο: *Journal of Positive School Psychology* 6.8 (2022), σσ. 5777–5801.
- [Umu23] D. Umurzakova. «Developing universal competences explanation of adaptive skills in soft skills». Στο: *Science and Innovation in the Education System* 2.5 (2023), σσ. 77–79.
- [UN24] J. C. Uwayezu και J. B. Nkurikiyimfura. «Evaluating Rwanda Polytechnic Graduates’ Self-assessment on the Application of Soft Skills in the Workplace». Στο: *Journal of Indonesian Scholars for Social Research* 4.1 (2024), σσ. 33–42.
- [Vas+24] V. S. Vasiliou, I. Philia, C. Drosatou, E. Mitsi και I. Tsakonas. «LeadinCare: A Qualitative Informed Digital Training Platform Development to Increase Physicians’ Soft Communication Skills After COVID-19». Στο: *Psychology, Health & Medicine* 29.1 (2024), σσ. 39–54.
- [Ver23] F. Vera. «Infusing Soft Skills in Higher Education: Key to the Development of Advanced Human Capital». Στο: *Transformar* 4.2 (2023), σσ. 47–65.
- [VKZ23] M. V. Vorontsova, E. V. Klyukina και M. V. Ziza. «The Influence of Online Format on Forming Soft Skills in Foreign Language Teaching». Στο: *Professional Discourse & Communication* 5.1 (2023), σσ. 52–61.
- [Vol+22] N. Volkova, N. Zinukova, K. Vlasenko και T. Korobeinikova. «Development and Mastery of Soft Skills Among Graduate Students». Στο: *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology* 10.4 (2022), σσ. 1–14.
- [WA22] A. Widad και G. Abdellah. «Strategies used to teach soft skills in undergraduate nursing education: a scoping review». Στο: *Journal of Professional Nursing* 42 (2022), σσ. 209–218. DOI: [10.1016/j.profnurs.2021.09.001](https://doi.org/10.1016/j.profnurs.2021.09.001).
- [WA24] A. Widad και G. Abdellah. «Reflecting on soft skills development sessions: Utilizing reflective journaling to enhance nursing students’ soft skills». Στο: *Teaching and Learning in Nursing* 19.2 (2024), e344–e349.
- [WAD22] P. Wulandari, A. Asrowi και D. Djono. «Preliminary Study on the Development of Infographic-Based Islamic Education Teaching Materials to Improve Soft Skills for High School Students in Surakarta». Στο: *Jurnal Pendidikan Agama Islam* 19.1 (2022), σσ. 29–40.

- [WD23] K. Williams και C. Do. «Teaching Law Students Soft Skills Online». Στο: *Western Australian Law Teachers' Review* 2022.1 (2023), σσ. 9–15.
- [Wes22] P. Wesolowski. «Enhancing architectural engineering students' acquisition of artistic technical competences and soft skills». Στο: *Cogent Arts & Humanities* 9.1 (2022), σ. 2043997.
- [WW22] N. B. S. Wangi και M. B. N. Wajdi. «Gamification: An Effective Strategy for Developing Soft Skills and STEM in Students». Στο: *QALAMUNA: Jurnal Pendidikan, Sosial, dan Agama* 14.1 (2022), σσ. 663–676.
- [YI23] M. Yulika και M. P. Intasir. «Integration of Soft Skills in Student Center Learning Methods and Student Assessment in Block 2C. Adolescent Health and Preconception». Στο: *Journal of Midwifery* 8.1 (2023), σσ. 75–79.
- [Yim+22] C. Yimsawat, C. Mangkhang, T. Phuwanatwichit και B. Anansuchatkul. «An instructional innovation to strengthen comprehensive humanization for higher education students: Soft Skills for the digital society». Στο: *Journal of Education Naresuan University* 24.1 (2022), σσ. 15–24.
- [YJM22] W. F. M. Yusoff, N. H. Ja'afara και N. Mohammada. «Preliminary Investigation on Architecture Students' Perceptions of Developing Hard and Soft Skills via Project-Based Learning». Στο: *Jurnal Kejuruteraan* 34.4 (2022), σσ. 629–637.
- [YL22] B. P. P. Yong και Y. L. Ling. «Skills gap: the importance of soft skills in graduate employability between the perspectives of employers and graduates». Στο: *International Journal of Social and Humanities Extension (IJSHE)* (2022), σσ. 10–24.
- [YM23] Y. Yulizawati και R. Mardhiyah. «The Relationship Integration of Soft Skills in Clinical Skills Courses and The Learning Outcomes of Undergraduate Midwifery Students». Στο: *Journal of Midwifery* 8.1 (2023), σσ. 92–95.
- [YR23] K. Young και D. Rooney. «Developing soft (employability) skills and work experience opportunities to prepare students with intellectual disability for open employment». Στο: *British Journal of Special Education* 50.4 (2023), σσ. 427–439.
- [Zhu+22] O. Zhukova, V. Mandragelia, L. Veselska, A. Yermolenko και S. Dotsenko. «The Main Problems of Forming Soft Skills in the Future Career of a Student in a Pandemic». Στο: *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security* 22.3 (2022), σ. 2.
- [Zou+23] F. Z. Zouali, S. Fadli, L. Arharbi, A. El Mediouni και N. Houat. «The Development of Soft Skills via In-person Training in Secondary Education: A Case Study in Oujda-Angad Directorate, Morocco». Στο: *International Journal of Linguistics, Literature and Translation* 6.11 (2023), σσ. 120–130.
- [ZRS22] E. Zakaria, T. Rustiadi και S. Soegiyanto. «The Role of Hadang Traditional Sports as Experiential Learning Media to Improve Student Soft Skills». Στο: *Journal of Physical Education and Sports* 11.2 (2022), σσ. 217–224.